

ПАВЛО
УСЕНКО

*Бібліотека
Успенки*

ШЛЯХАМИ ТВОРЧОСТІ

Заспівувач комсомольської поезії на Україні Павло Усенко прийшов у літературу в роки напруженої боротьби за зміцнення молодого республіки Рад, завойованої робітниками і селянами під керівництвом партії Леніна в буремні дні Жовтневої революції. То був час великих соціальних перетворень в усіх ланках суспільного життя. Революційна енергія трудящих мас розчищала розвалини похмурого старого світу і будувала новий — світлий, радісний. В битвах з численними ворогами Радянської влади, в трудових буднях народжувалась, вишумовувала нова пісня, пісня вибореної волі. Її творили ті, хто зі зброєю в руках захищав завоювання Жовтня, хто стояв за верстатом і йшов за плугом.

Усвідомивши величезну популярність поетичного слова серед мас, що піднялися з соціальних низів до управління політичним, економічним і культурним життям країни, усвідомивши його надзвичайне мобілізуюче значення, Павло Усенко береться за перо і шукає полум'яних рядків для нової пісні. Поетична творчість стає для нього однією з різноманітних форм будівничої роботи. Юнак-комсомолец в одній з своїх перших поетичних спроб (1922 р.) писав:

...Ми пісню співаєм нову,
Коли йдемо до нив,
Коли спільно будуємо волю.

В цих, поки що невірних рядках (пізніше автор доробив їх), знайшло свій вияв розуміння поетом пісні як активного чинника в суспільному житті.

Таке ставлення до літератури, заповідане передовими діячами культури минулого, відбите в естетиці марксизму-ленінізму, було близьке і зрозуміле широким масам трудового народу, з гущі якого вийшов майбутній поет. На самому початку творчого шляху, правильно усвідомивши свої завдання, Павло Усенко завжди йшов з тими радянськими письменниками, які боролися проти всіляких «ваплітянців», «аспанфутів», «неокласиків», що намагалися відірвати літературу від життя народу і цим ослабити ряди будівників соціалізму. Вся його творчість позначена активним вторгненням в життя.

* * *

*

Павло Матвійович Усенко народився 1902 року в селі Заочіпському, колишньої Полтавської губернії. Батьками його були селяни-незаможники; брати й сестри працювали на металургійному заводі. Злидні, безправне становище трудящого селянства, революційні прагнення експлуатованих мас, особливо робітничого класу,— в такій атмосфері зростав Усенко. І це допомогло йому чітко визначити своє місце в боротьбі, яка знайшла своє завершення в Жовтневі дні. В 1918 році Павло Усенко розповсюджує більшовицьку літературу, бере участь в політичному житті, а в 1921 р. вступає до комсомолу. Наступний рік був особливо значним у житті молодого поета — його прийняли до лав Комуністичної партії. На цей час він уже мав досвід організаційної громадської роботи — працював, зокрема, в органах народної освіти по боротьбі з ди-

тячою безпритульністю. Потім — керівна комсомольська робота, а згодом робота в комсомольській пресі. З 1927 по 1931 рік Павло Усенко очолював юнацьку письменницьку організацію «Молодняк», в якій брали активну участь такі широко відомі нині літератори, як О. Корнійчук, О. Донченко, Л. Первомайський та ін., і редагував журнал, що нею видавався.

Перша книжка поезій П. Усенка під назвою «КСМ» вийшла в 1925 році.

Тісно зв'язаний з комсомолом, поет відтворив у збірці діла і прагнення, почуття, спогади і мрії першого комсомольського покоління. Коли читаєш кращі з них, відчуваєш атмосферу невсипучої енергії молодості, розквітлої в умовах радянської влади. Відкривалася збірка теплим ліричним спогадом про грозову весну 1918 року:

І сьогодні весна, як учора,
Як у той вісімнадцятий рік..
Я пригадую — місто і поле,
Квіти в розквіті, постріли, крик...

Ой піски задніпрянські, веселі,—
Сім лягло під ногами мереж,
Коли йшли ми в розбухані села,
На вогні задніпрянських пожеж.

(«Весняне»).

Далі — живі малюнки з напруженого життя комсомольської молоді: колишня батрачка виглядає свого милого з переможного походу, а він разом з її братом стереже кордон («Дівоча»); комсомолец їде на село допомагати бідності розорювати степи, де «бандит учора толочив бур'ян» («Весна»); мати чекає улюбленого сина з Червоної Армії («Звіздо слави»).

Молодий поет розповідає про комсомольські будні, сповнені романтики боротьби з віджилим побутом, з

недобитими ворогами, з економічною і культурною відсталістю, розрухою.

Тим, хто вдавався до пасивних спогадів про романтику революції і хаяв буденність сучасних подій, він протиставляв активних трудівників «солодкого Сьогодні», називаючи їх «нової культури повстанцями», оспівував «романтику часу», «машинний гул і творчий рух, напруження ходи», боротьбу за ліквідацію культурної відсталості.

Як же буйному втерпіти
Серцю моєму й твоєму,—
Слухай: пісня пісень про Лікнепи
Сьогодні найкраща тема,—

проголошувалось у вірші «Романтика часу».

За ідейно-художніми якостями перша збірка, природно, була нерівна. Прагнучи широко показати життя комсомолу в селі й на заводі, молодий автор іноді нашвидкуруч робив побіжні віршовані ескізи — занотовував життєві факти, не дбаючи про довершеність форми, про стрункість і ясність викладу, про глибину філософського осмислення та узагальнення.

Славу комсомольського поета принесли П. Усенкові кращі твори збірки — насамперед «Весняне», «Передкомунівська», «Ідуть» та інші. Читачів привабили в них співзвучні їм думки і мрії, полум'яні заклики, подані в мелодійній пісенній формі. Кидаючи замріяний погляд на широкий степовий простір, вкритий рубцями меж, поет висловлює заповітне:

Тут би колективи
та пожали ниви,
Тут би колективи
вбрали береги!

Заорати межі, тракторами вийти цілину орать — цими мотивами наскрізь пройнятий названий вірш. Мрії

поета про колективне ведення сільського господарства виростили на ґрунті реальної дійсності. Він бачив могутню силу, що допоможе селянству господарювати по-новому, — робітничий клас:

Шумує, рветься колоброд,
Та зійде, знаю, згине...
Нам долю викує завод
В поривному горінні.
(«Стінгазета»).

Тема міста, заводу, робітника — одна з центральних тем першої збірки Павла Усенка. Але й вона органічно переплітається з темою багатогранного життя комсомолу, що знайшла найповніше втілення в своєрідному марші комсомольців «Ідуть», який сміливо можна назвати поетичним заспівом до всієї творчості Павла Усенка.

Місто, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть КаєСеМові,
Дальня вгинається путь.

Бойовою комсомольською ходою ввійшов Павло Усенко в молоду радянську поезію...

Щоб чіткіше уявити собі місце поета в українській поезії і простежити дальший розвиток його майстерності, зупинимось на творчій манері автора збірки «КСМ», розглянемо його поезику. Творчість Павла Усенка виростала з масової пісенної стихії буремних років, що відбивала революційні прагнення трудящих мас. Водночас молодий поет зазнав на собі впливу майстрів слова старшого покоління — В. Маяковського, П. Тичини, В. Сосюри.

Перша збірка Усенка щодо поезики дуже неоднорідна. Автор пробує передати характерну для нього тему і в канонічній поетичній формі, і в формі тонічного вірша, властивого творчій манері В. Маяковського.

Зразками перших спроб можуть бути згадані вище твори — «Передкомунівська», «Весняне», «Ідуть». Приклад використання тонічного вірша являє «21 січня 1924 року» (друкувався в наступних виданнях «КСМ»).

Кулю земну оповило радіо...

Тишу

день

роздер!

На серця трудящих падало:

Ленін,

Ленін,

Ленін

вмер.

Шукаючи свого почерку, Павло Усенко пильно приглядався до новаторства П. Тичини в галузі поетичної форми. Усвідомивши суть цього новаторства, він намагається його творчо освоїти — пробує передати в ритмічному оформленні вірша, близькому до народних пісенних мелодій, ритм описуваних подій, переливи почуттів і думок; шукає нових засобів словотворення:

Десь ясен день пішов, потух там...

А тут —

цвітіння див!

Машинний гул і творчий рух,

Напруження ходи.

І думаю я тут,

стою,

злютовую,

кую —

Бери романтику мою

В твій спів, в мету твою!

(«Стінгазета»).

«Творчий рух» тут якоюсь мірою ритмічно переданий. А от словотворення в переважній більшості випадків успіху поетові не приносить. Ні дієслова «шляхо-стелеться», «комсомолься», ні іменники «грозо-сльози»,

«співогуди» тощо не стали поетичними знахідками, бо вводилися вони заради «новаторства», а не задля більшої художньої виразності в передачі змісту. Та й творилися ці слова всупереч внутрішнім законам української мови. Ось взірць подібних вправ:

Щоб усюди
Співогуди
І село-машиння,
На збудячених розбудах
Ризо — шини.

(«Весно-думи»).

В своїй подальшій творчій роботі П. Усенко в основному відмовився від формалістичних спроб, орієнтувався на ті поезії першої збірки, які знайшли незаперечне визнання читачів. Для його творчої манери інтонації ліричної народної пісні з характерним лейтмотивом — приспівом («Місто, заводи і села, юних вітайте — ідуть!..», «Тут би колективи та пожали ниви, тут би колективи вбрали береги» тощо), з ритмічно орнаментованим звертанням («Ой піски задніпрянські, веселі...»), повторами («Глухла, глухла далечінь, пахла, пахла рута») — стали органічною і невід'ємною рисою.

Як бачимо, ритмомелодичний узор народної пісні поет використовує (хай ще не зовсім свідомо) для передачі нового змісту — нових думок і почуттів. Оскільки всякий ритм, всякий художній засіб набуває індивідуального, неповторного звучання тільки в тісному зв'язку з висловленим за допомогою нього змістом, то й поетика Павла Усенка, зумовлена плідним використанням технічних прийомів народної творчості для оспівування нової епохи, дістала чисто усенківське забарвлення. Найбільш помітні особливості цієї поетики — новий ліричний герой, що виступає під колективістським іменем «ми», закличні інтонації, збагачений

лексичними елементами нової доби словесний матеріал, не завжди повнозвучне римування й народно-пісенна ритмомелодика, про яку щойно йшла мова. Це щодо поетичної форми в ранній творчості поета. Зрозуміло, ми не розглядаємо її, як щось відразу знайдене, усвідомлюючи, що в творчій лабораторії Усенка вона утворювалася не таким прямолінійним методом, як тут говорилося...

Збірка «КСМ» з деякими доповненнями видавалася ще двічі: в 1930 і 1932 роках. Серед нових віршів, якими поповнялися збірки, не можна обійти «Лист» — твір, що став одним з найбільш популярних поезій Павла Усенка. Показово, що написаний він у тій самій манері народної пісні:

Дівчино-секрétарю,
Як тебе любили ми!
Десь ти за заметами,
За снігами білими...
Школа. Дві акації —
Про весну, про молодість...
Тільки ж ти за працею,
Вечори з промовами.

«Школа. Дві акації — про весну, про молодість...» — як влучно за допомогою цих несміливих натяків юнака розкривається комсомольська тема в плані інтимному! І сумне запитання: «Чом од нас поїхала?», і недовлене: «Ми й на зборах згадуем...» — все це тонкими штрихами малює образ автора листа, закоханого комсомольця, який ще не переконаний, що в гарячих буднях повсякденної великої роботи є місце й для інтимних почуттів.

Грамотично неоформлені натяки зустрічаються в Усенка й раніше, зокрема у вірші «Оріль-ріка»:

...Вечорами тихими такими...
(Савур — могила)...

Але там вони не злилися так органічно із змістом поетичної оповіді і вносять у твір щось таємниче, бо їх смисл збагнути важко. В «Листі» ці натяки розкрили авторові широкий простір для наснаження віршової тканини ліричним підтекстом.

В 1934 році вийшла з друку друга збірка Павла Усенка — «Лірика бою», а в 1936 році — «Третя книга».

Нові часи — нові пісні. Українська радянська поезія, спрямована Комуністичною партією на шлях соціалістичного реалізму, досягає розквіту, стає бойовою зброєю творців соціалізму, що наступали по всьому фронту. Поети оспівують натхненний труд, славлять Партію — керманича радянського народу, рідну Батьківщину, створюють галерею образів людей соціалістичної праці, нагадують читачам про необхідність тримати порох сухим. В їх рядах ішов і Павло Усенко, в міру свого таланту стверджуючи художнім словом заповітні ідеали радянських людей. Його голос зміцнів, кругозір поширився: в «Ліриці бою» і «Третій книзі» знаходимо нові теми й мотиви. Художній рівень творів, вміщених у цих збірках, загалом вищий від рівня творів збірки «КСМ».

Оглядаючись назад, на пройдені шляхи, осмислюючи їх, поет записує до свого художнього щоденника:

Бували скрути і прориви,
Авральні ночі, штурмові,
Та ми підносили мотиви,
Мотиви вдарні, бойові.
Ставали юно і до ладу,
Рубали вугіль і руду,
Передову вели бригаду,
Комуністичну, молоду.

(З щоденника, 1933 р.).

Так, Павло Усенко мав право це сказати: всі минулі роки він був на передньому краї, там, де «бували

скрути і прориви, авральні ночі, штурмові» — в лавах тих, хто своїми власними руками творив прийдешнє. І видобуток вугілля поетизує він не з чужих переказів — на початку 30-х років П. Усенко входив до складу бригади комсомольців під керівництвом О. Бойченка, які, перебуваючи в Сталіно, вели активну агітаційну роботу, спрямовану на ліквідацію виробничого прориву в Донбасі.

Тема комсомолу, як і раніше, займає провідне місце в творчості поета. Тільки звучить вона по-іншому: присвячуючи п'ятнадцятій річниці Комуністичної спілки молоді своє поетичне слово («Комсомол», «П'ятнадцять» — 1933 р.), П. Усенко оглядає велику путь бойового помічника Комуністичної партії, прославляє незбориму міць його рядів, залізну «ходу молодих, що ішли нескоримо в віки». Не обходиться, природно, і без болючих спогадів про загиблих друзів. Та «вирівнює час пісню туги за всіх, хто загинув». На славних будовах Республіки стоять нові герої. «Звітувати ми Партії раді,— заявляє поет: — Є про віщо сказати, є про віщо пісні заспівати!» І Усенко співав, оспівував дружбу народів («Пісня горців», «Про нові Санжари та славного ватажка путіловця»), радість заможного життя, плідної творчої праці («Урожаю день», «Свято»), розквітлу долю трудової людини («Лимарівна»).

В той час, як радянський народ натхненно трудився на нивах і будовах, в шахтах і заводських цехах, англо-американські імперіалісти в своїй шаленій ненависті до країни соціалізму допомагали Гітлерові відродити воєнний потенціал Німеччини в надії використати його для війни проти Радянського Союзу. Спливала кров'ю Абіссінія — жертва італійського фашизму. Запалала Іспанія. В ці роки не раз виникала загроза і для нашої Батьківщини. Уважно прислухаючись до міжна-

родних подій, радянські письменники закликали своїх читачів бути пильними, готовими в першій-ліпшій момент дати належну відсіч ворожим вилазкам. Оборона рубежів Вітчизни, життя і бойове навчання Червоної Армії ввійшли в літературу, зокрема в поезію, як одна з головних злободенних тем, уже на початку 30-х років.

Звертається до цієї теми і Павло Усенко. Оспівуючи бойові походи, в яких виборювалось щасливе життя, він разом з тим висловлює глибоку впевненість, що завоювання батьків — у надійних руках.

На горах Паміру,
на схилах Хінгану,
В долинах Поділля,
де Дністер і Збруч —
Дзвінки карабіни, смаглясті нагани
І снайпери вірні стоять біля круч.

Армії присвячує поет і популярну свого часу «Пісню про полкового коваля», і вірші «З осінніх ескізів», «Свято», «Герої, славою повиті», «Морська» та ін.

Не можна обійти і зміни в поетичному мисленні П. Усенка, в його підході до відображення дійсності, що виявилися в творчості цих років. Якщо, розглядаючи збірки «КСМ», доводилося вказувати на випадки фактографії, то тепер для цього значно менше підстав: поет прагне до художньо узагальнених образів. Це відбилося і в тому, що він підсумовує у віршах героїчні діла свого комсомольського покоління («З щоденника», «Комсомол», «П'ятнадцять», «Серце поета»), і в тому, що добирає вагомі, яскраві факти («Лимарівна»), намагає твори філософськими роздумами («Доба в Сочі» та ін.).

Треба однак зазначити, що намагання подати узагальнені картини життя приводять іноді П. Усенка

до загальних фраз. Цей недолік зустрічається в його віршах і донині. Серед інших недоліків у творчості поета цього часу слід відзначити і не подолані цілком безкрилі римовані описи подій. Але це — частковості.

Майже для всіх віршів П. Усенка 30-х років характерна народна пісенність — тобто той творчий почерк, який визначився уже в першій збірці поета. Майстерність його зросла, техніка стала більш довершеною, рими повнозвучнішими, ритмічний малюнок усіх творів чіткішим. Використання засобів народної творчості, яке на початку літературного шляху поета часто відбувалося підсвідомо, носить тепер осмислений характер.

Збагатився арсенал художніх прийомів П. Усенка. Поступово входять в його творчість алегоричні образи, образи-символи. До зразків, у яких творчо освоюються ці образи, належать такі твори, як «Тіні старого дуба», «На забудь» (1936). В першому з них автор звертається до вікового дуба, як до свідка безраднісного минулого в житті українського народу, запитуючи:

Вік свій проклинає коло тебе хто це,
І чиї це струни плачуть на бандурі,
І кого це оточили хлопці?
І чиї це болі ти немов тамуєш
У своєму листі, у зелених шатах,
Мов сховати хочеш, жалоців не чуєш,
Хочеш в світ печалей не пускати.

Образ могутнього дуба, в тіні якого тамували свої болі і шевченківська Катерина, і юрби знедолених заробітчан, і сліпі кобзарі, підноситься до образу багатостраждальної України. Не ті пісні — невеселі, тужні — слухає дуб тепер: «Попід листом, листом, над селом, над містом, робітнича пісня, панству ненависна». І хочеться йому «пісні б почути всі, що піднялися!»

«На забудь» — короткий ліричний монолог закоханого юнака. Він, ідучи в похід, прохає дівчину лишити йому на згадку левкоїв. Барвисті квіти виступають тут символом чистого, вірного кохання, якому не страшні ніякі випробування — ні «бурі й хмари», ні «гостра, люта куля».

Алегорія, символічний образ надалі стають у поезії Усенка широковживаним прийомом. Він, наприклад, ліг в основу цілого ряду поезій воєнних і повоєнних років — «Мальви» (1944), «Гвоздики» (1943), «Матері» (1948), «Вогник-мак» (1949), «Дніпродзержинська акація» (1950) тощо. Романтична піднесеність, що походить від такого художнього осмислення життя, сповнює ці твори хвилюючими емоціями. Правда, не всі вони до кінця вдалі.

Розробляючи засоби алегоричного письма, поет і в цьому спирається на народно-пісенну стихію, на досвід художнього мислення народу. Не можна не помітити тут і чисто літературних впливів.

Протягом 1936—1939 років Павло Усенко пише свій перший великий за розмірами твір — поему «Шість», присвячену шістьом кременчуцьким комсомолкам, замученим білогвардійцями в роки громадянської війни. Твір містить ряд напружених, емоційно переданих епізодів.

Цим твором автор вніс і свій вклад в розробку історико-революційної теми напередодні Великої Вітчизняної війни, звернувшись до героїчного подвигу представників першого комсомольського покоління — попередників майбутніх героїв Краснодону, Матросових, Космодем'янських. Образи юних кременчуцьких комсомолок послужили вихованню нашої прекрасної молоді в дусі животворного радянського патріотизму, відданості ідеалам партії і народу.

Але в поемі разом з тим виявилась відсутність у поета-лірика досвіду роботи над сюжетними віршами, над епічними полотнами: сюжет у ній розвивається в'яло, композиція не струнка..

Наступив пам'ятний радянським людям 1941 рік. На нашу священну землю віроломно вдерлися гітлерівські полчища. Весь радянський народ встав на захист свого краю, щастя мирного творчого життя. В перших рядах, разом з усім народом, ішли й інженери людських душ — радянські письменники. Із зброєю в руках, з полум'яним, гнівним словом на устах захищали вони свою миролюбну соціалістичну Батьківщину. Їхнє слово кликало воїнів до бойових звитяг в ім'я незалежності рідної країни, в ім'я миру, в ім'я світлого майбутнього поневолених фашизмом трудящих Європи.

Щастя, спокій, що мав ти колись,
Пригадай. Пригадай і клянись
Повернути ізнову в стократ
І вогнем, і мечем, і ударом гранат,—

писав Павло Усенко у дні війни, працюючи фронтовим кореспондентом української радянської преси. На сторінках газет друкуються його патріотичні вірші, нариси. Згодом з'являється перша книга воєнних поезій — «За Україну», потім друга — «З вогнищ боротьби».

Після переможного закінчення Великої Вітчизняної війни проти німецько-фашистських загарбників у видавництві «Радянський письменник» вийшла підсумкова книга віршів поета-воїна «Сини» (1947 р.). Читаєш її — і перед тобою воскресають гарячі бої, героїчні подвиги, похмурі видіння війни — «попіл хмар на полях, кров, іржа на плугах та все пил, та все пил...» З коротких приміток в кінці кожного вірша крок за кроком постає воєнний шлях поета, багато місць і дат. Багато фронтівих доріг потоптано солдатськими чобітьми!

Воєнним поезіям Павла Усенка властиві бойові за-
кличні інтонації, почуття святого гніву до фашистських
недолюдків і глибокої любові до свого рідного краю.
Нерідко в них проривається невтамований біль утрати
близьких друзів, біль від видовищ понівеченої окупан-
тами радянської землі, який кличе до помсти. І тоді
вірш звучить як клятва перед пам'яттю загиблих ге-
роїв відплатити сторицею за смерть, віддати всі свої
сили боротьбі за те, щоб ніколи не повернулися жак-
ливі дні воєн,

Та щоб вільно рости,
І творить і цвісти
поколінням новим!
Поколінням новим!
(«З походу»).

Вірші П. Усенка сповнені непохитної віри в при-
йдешню перемогу, і коли вона, дорого оплачена, при-
йшла, поет молодю вітає її, віддавав шану незрадній
зброї, готуючись змінити її на знаряддя довгожданої
мирної праці.

Шелестить весни вода
В луки літ,
Значить, мирного труда
Зріє плід.
(«Після перемоги»).

Дозрів плід мирного труда. Радянські люди з но-
вою енергією, з новим запалом знову повернулись до
мирної творчої праці. Виростають на руїнах оновлені
міста і села, фабрики і заводи. Заживають рани. Братня
сім'я радянських народів впевнено йде по шляху бу-
дівництва комунізму. А десь за океаном імперіалістичні
хижаки вже виношують плани третьої світової війни.
Народи світу одностайно піднімаються проти них — бо
їм дорога свобода, дороге життя, бо вони прагнуть
найвищого блага для людства — миру на землі. В аван-

гарді борців за мир став згуртований табір прогресу, демократії і соціалізму, очолений великим Радянським Союзом.

Всі ці події нашої сучасності міцно ввійшли в літературу. Знайшли вони свій відгомін і в тематиці післявоєнної поетичної творчості Павла Усенка, представлені в збірках «Вибране» (1948), «Дорогами юності», «На зелених берегах» (1951 р.), а також у книзі «Под солнцем Родины», що вийшла російською мовою в Ленінграді (1951 р.).

В перші післявоєнні роки в поезіях П. Усенка виявився характерний для його попередньої творчості підхід до теми. Поет згадує бойові шляхи і, йдучи від спогадів, розповідає про творчі справи, трудові подвиги нових мирних літ. Так побудована зокрема «Казка цієї зими», в якій уява автора облітає за вітром широкі простори вільної української радянської землі. Кожне місце на Україні навіває згадки про смерть і кров синів Вітчизни — дорогу ціну наших радісних днів, свідчить про казкові, чарівні справи мирних днів.

Тепер часто з уст поета можна почути слово «казка»: він прислухається до казки життя, бачить її, читає по зорях ясних Дніпробуду, вчуває в гулі донецьких шахт, криворізьких домен, в шумі нив і садів.

Оспівуючи красу нашого життя, героїв праці, П. Усенко гнівно картає паліїв нової війни, показує незборимі сили трудящих, що протистоять тим, хто прагне крові («Десь блукають грози...», «Атлантика шумить», «Лізетт підписує відозву», «Ми чули зброї ляск...», «Дума солдата», «Матері», «Першотравневі заклики» та ін.). У вірші «Дві сили» автор так характеризує табір миру і табір його ворогів:

На всьому обширі земному
Дві сили стрілись в боротьбі:

Одна — провісниця новому,
Ясна визвольниця рабів,
А друга — темна сила ночі,
Що павутинням світ снує,
На все лихе і зле охоча,
На все, що смертю віддає.

Темі дружби народів багатонаціональної Радянської держави поет присвятив другу свою поему — «Подорож Марисі по Дніпру», написану в 1949—1950 рр. Могутній Дніпро — символ єдності і нерозривного братерства росіян, українців та білорусів — становить у творі основу його ідейного змісту й художньої організації.

Сорок і чотири річки впадає в Славуту, говориться в народній пісні. Павло Усенко використовує цю мудрість народну і підносить до символу живодайних сил народів-братів води Дніпра, що струмують «з голубих криниць Росії, з пущ туманних Білорусі» і йдуть на роздолля України, крутять потужні турбіни Дніпрогесу.

З плином великої ріки рухається і сюжет поеми: білоруські лісоруби правлять плоти в Донбас. Серед плотогонів — юна Марися. Подорож по Дніпру розкриває перед нею золотаві простори рідної неосяжної Батьківщини, на яких кипить натхненний труд радянських людей.

В тканину твору вплетені пісні про дружбу, про кохання. Так, виливається в пісню розмова між українками і білорусками:

— Любі сестри, звідкіля ви?
— З Білорусі, з Білорусі...
— Плотарі, що йдуть на плавах,
Наші друзі, здавна друзі.

«Подорож Марисі по Дніпру» написана мелодійним віршем, насичена народно-пісенними образами і зворотами — тобто повною мірою виявляє характерні риси

поетики П. Усенка. Вірші поеми не римовані, але цього при читанні навіть не відчуваєш — так міцно організовані вони ритмічно.

Поема засвідчує можливості автора у творенні широких ліро-епічних полотен, але водночас виявляє і ті компоненти великого поетичного твору, над освоєнням яких йому слід ще попрацювати. «Подорож Марисі по Дніпру» не має міцного динамічного сюжету, бо на кожну дійову сюжетну деталь в ній припадає не в міру розтягнений ліричний відступ.

* *
*

Творчий шлях Павла Усенка цільний і прямий. На всіх етапах життя нашої країни він своїми піснями віршами і громадською діяльністю допомагав народу в його великій праці й боротьбі. Його творчість не обійшла жодної значної справи, піднятої богатирськими плечима радянських людей.

Зараз, в розпал трудових боїв за здійснення величних накреслень Комуністичної партії і Радянського уряду, читачі чекають від поета нових творів, які б в усій красі і силі передали діла, помисли, мрії і почуття учасників грандіозного комуністичного будівництва в нашій країні, які б стали для них маршовою піснею. Більш як тридцятирічний творчий досвід Павла Усенка допоможе йому в пошуках засобів для виконання цих почесних завдань.

Михайло Острик

Bipmi

НАША РОБОТА

З млою ночі погинув бандит,
Вже навіки зникає недоля,
І над нивами пісня гримить,
Наша пісня жаданої волі.

Бо сини ми червоних повстань,
Ми новому шляхи прокладаєм,
Ми не любимо довгих чекань,
Сірих стріх, оповитих в туман,—
По-новому життя починаєм.

На руїнах скривавлених днів,
Ще зрадливого впертого в ч о р а,
Край вквітчаємо золотом нив
І розриємо луки і гори.

Ми вартуємо сонячне місто
І здимаєм зорю ми червону,
Що горить і веде комуніста
На осяяні сонячні гони.

Ми пролинємо співом гудків,
Переріжемо горби залізницею,
По задумі весняних садків
Вдарим політосвітньою крицею.

1922

ВЕСНЯНЕ

І сьогодні весна, як учора,
Як у той вісімнадцятий рік...
Я пригадую — місто і поле,
Квіти в розквіті, постріли, крик...

Наступали колони німецькі
І громами гуло з-за дібров;
Нас п'ятнадцять стрільців половецьких
Захищали Слауту-Дніпро.

Нас у хвилях тонуло п'ятнадцять,
Випливало до кручі лиш сім,
Полоскали нас з чорного «макса»
На осяяній сонцем косі.

Ой, піски задніпрянські, веселі ---
Цілих сім ми лишили мереж,
Коли бігли в стурбовані села
Під вогні негасимих пожеж.

І від щастя, а може, від горя
Промінь сонячний серце пропik...
...І сьогодні весна, як учора,
Як у той вісімнадцятий рік.

1923

ІДУТЬ

Місто, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть КаєСеМові,
Дальня вгинається путь.

Хто їх, дітей синьоблузих,
В далі Комуни повів? —
Битв пламеніючі грози,
Жовтня Великого спів.

Скільки іде їх Ратманських *,
В кожному Енгель ** буя,
Юні на подвиги встануть —
Бути, ще бути боям!

Там, де змагається Захід,
Там, де прояснює Схід —
Треба, товаришу, брате,
Пути порвати, розбити!

---

* Ратманський Михайло — керівник комсомольської організації м. Києва, героїчно загинув у боротьбі з бандою Зеленого під Трипіллям.

** Енгель Самуїл — член польського комсомолу. Розстріляний білополяками в 1924 році.

Армію юну, червону,
Оком навколо окинь —
Йде мільйон мільйонів,
Має полотнами КІМ*.

Йдуть незборимими лавами —
З Леніним жити, творить!
Леніна книги і глави —
Всім мільйонам розкрить.

Прийме Компартія юних,
Місто робоче дасть сил,
Скажем сьогодні з трибуни
Слово країнам усім:

Рудні, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть КаєСеМові,
Дальня вгинається путь!

1924

---

* КІМ — Комуністичний Інтернаціонал Молоді.

II

Старий наш майстер, ой, старий,—
До мене мовить — «сину».
На зміну другу прийде він
І стане край машини.

Він нас похвалить — вдало як!
Працюйте, юних зміна! —
І вже дев'яту відбива
Рвучкий гудок годину.

І поспішаємо ми всі —
Пора давно до клубу!
А майстер сивий нам услід:
— Учїться, мої любі!

III

Деся ясен день пішов, потух там...
А тут —
                    цвітіння див!
Машинний гул і творчий рух,
Напруження ходи.

І думаю я тут,
                    стою,
                    злютовую,
                    кую —
Бери романтику мою
В твій спів, в мету твою!

Цехів усіх ритмічний гул
Щоденно, щохвилино —

Заліза прут — в спіраль, в дугу —
В завоях іскор пінних...

І вентилятор в поле, в степ
Ось-ось як птах полине!
Там за стіною осінь б'є,
Дощем змива вітрини.

Шумує, рветься колоброд,
Та зійде, знаю, згине...
Нам долю викує завод
В поривному горінні.

1924

ФАБРИЧНІ

I

Хвала тобі, ткале, хвала
Хорошої кармазини наткалá.
З-під машини грає цвітом полотно,
Ходить-рідить веретено волокном.
Ходить-рідить, прошиває довгу нить,
Перед зміною вечірньою шумить.
Грайно линуть з цехів співи, співи прях,
Хвала тобі, ткале молоденька,
Гей, хвала!

II

Зореткані наші метри потечуть...
Робітниці за верстатом, чуеш — тчуть,
чуеш — тчуть!..
Шпулька блисне під рукою, миготить,
Цілоденно полотнище ген біжить,
там біжить...
Барвна плашка лине, пада — наткалі,
зіткалі!
Ми Республіку в червоне зодягли,
зодягли!

III

В нас на фабриці не приворот росте,
Подзвін ходить, переходить аж на степ...
Аж на степ, на степи, вдалину —
Їдуть шефи — чули, чули новину!
До кіннотників хоробрих їхня путь,
Із собою аж три подарі везуть:

Перший подар — подарунок воякам —
На червонії лампаси пряжи пряли!
Другий подар — подарунок та братам —
Кармазинові кашкети ткалі ткали!
А що третій, то червоні прапори —
Пряжи пряли, ткалі ткали — зіткалі!
Шито, бито на прапорах наш наказ:
Як ударить ворог з поля — бийте враз!
Як ударить ворог з лісу — бий, не гай!
Кармазинові прапори розгортай!
Кармазинові прапори розгортай!

1924

ЗАСПІВ

Дні мої, веселі,
Сині, ячейкові!
Городам і селам
Ми несем обнову.

Вас я не розвію
На путях Комуни!
Обагряє вітер
Наші лави юні.

Донесу до краю —
Молодість не гнуча!
Юність зустрічають
Буря, сонце, тучі.

І містам і селам
Несемо обнову,
Дні мої, веселі,
Сині, ячейкові.

1924

ПЕРЕДКОМУНІВСЬКА

Скільки того дива
впало на прядива,
Впало на прядива,
стелить на луги!
Тут би колективи
та пожали ниви,
Тут би колективи
вбрали береги.

Та куди не глянеш —
впали черноземи,
Та куди не кинеш —
обриси заграв...
Гей, здійняти б арки
золоті, надземні,
Тракторами б вийти
цілину орать.

А то полем глянеш —
тільки сіно в'яне,
Тільки сіно в'яне
та вітри гудуть...
Ми ж цими шляхами
гнали, гнали пана.
Мріла ген над нами
зоревійна путь.

А на ріки глянеш —
береги обсохли,
Береги обсохли,
аж болить в вічу.
Гей, ударте, наші
електричні сили!
Та ударте, сили,
світе-краю, чуй!

Ще й прийди, машино,
заоремо межі,
Заоремо межі
і оновим край.
Хай сміється небо
і вогні закрешуть,
Хай сміється небо
зорями заграв.

Скільки того дива
пада на прядива,
Пада на прядива,
стелить на луги.
Тут би колективи
та пожали ниви,
Тут би колективи
вбрали береги!

1924

ОРІЛЬ-РІКА

Вечорами тихими такими
(Савур-могила)
Наїхали дядьки іздалеку, стоять.
І гомін їх про дивную машинну силу:
— Подовше б жить!
— Кому б повидать!..

А десь далеко в маревах зоріє Запоріжжя,
Там гра електрики в заобрійні віки,
Крізь далей млу і вечорову тишу
З країв машин нове несуть літам гудки.

Уже упав і тут меліорації зелений шум
На постави старі дрімливої Орілі;
І хто б там думав, про таке подумав,
Як колективи от, або артілі?
Трансмiсія ж розповіда усім
Про силу двигуна і силу передачi,
Машинні линуть голоси
І п'є ківш борошно гаряче.
Загата вперто на валах своїх
Затримує весь збіг темнозелений;
Зірвавсь лист від ясена, від клену,
Поплив, поплив і в чорторях завертівсь.
Та ось і знов у глиб,
У глибину на пружні крутоверті,

Млиновим колом наче б перетерті,
Листи війнули з приорільських лип.

Удари крил, і струмені і бризки
Спадають,
падають,
біжать наниз...

І лине гул турбіни скрізь
В степи розбуркані і піски.

— Динамо б нам,— казали, говорили.
— Динамо світло шле на села!..
Чи знала, думала коли Оріль,
Що сил піддасть електрика весела.
Вечорами тихими такими.
(Савур-могила).

1925

РЕВОЛЮЦІЙНИЙ МАЛЮНОК

Де сосна, сосна та явори —
За рікою мури,
Панський палац погорів
Серед ночі в бурю.

Гей, кричали там сичі,
Аж в долину чути.
Глухла, глухла далечінь,
Пахла, пахла рута.

Гострих кіс блискій подзвін
Йшов грозово, люто!
Робітник і селянин
Розривали пута.

1925

21 СІЧНЯ 1924 РОКУ

Кулю земну сповило радіо...

Тишу

день

роздер.

На серця трудящих падало:

Ленін,

Ленін,

Ленін

вмер.

Наче моря вали піднялися —

Сили залізної гарт.

Вийшли колони,

Заприсяглися:

Компартія

на варті!

Тоді

В Китаї, Індії, Англії

(скрізь відкликалось, кругом)

...вчора, сьогодні, завтра,

...вчора, сьогодні, завтра

під Леніновим

знаменом!

Я був у Комсомолі,

Комсомол в мені —

За правдою світлою Леніна

Йшли ми, його сини.

І йшов він вогненным привидом
Між кучерявими нами,
І Схід дивився,
І Захід радів,
І ніхто не вірив
І не хотів знати,
                    що його нема —
З кожним Ленін був,
Кожного він осявав.
Ударила!
                    В серце вп'ялась!
Опохмурена трауром дата.
Волю і серце наснажував клас
Для грізного штурму —
                                    розплати.

1925

ЛИСТ

Дівчино-секрétарю,
Як тебе любили ми!
Десь ти за заметами,
За снігами білими.

Школа. Дві акації —
Про весну, про молодість.
Ти ж щодень за працею,
Вечори з промовами.

Чом од нас поїхала,
Не шумиш верстатами?
Вихори та віхола
У яру повстанському.

Там нема електрики,
Віє з лугу холодом,
Ти одна є лекторка
Із заводу, з города.

А без тебе трудно нам —
Ми на зборах згадуем
На заводі трубному,
У цеху прокатному.

Дівчино-секрétарю,
Як тебе любили ми!
Десь ти за заметами,
За снігами білими.

1926

ЖНИВАРСЬКІ ЗАСПІВАНКИ

Віє вітер з лугу, з поля,
Грає хвилею трава —
Завтра в полі Краснополі
Комсомольській жнива.

Гей, сьогодні біля клубу
Світять зорі-ліхтарі,
Привітаймо наших любих
Комсомольців-косарів!

Не зажинки горілчані —
Гожі милої слова —
Підуть «кімівські» дівчата
За жниварками співають.

О мій цвіте, мій катране,
Не тумань серденька ти —
Чи зустріну друга Йвана
До другої середи?

Не зустріну. Довго, довго
За лугами косить лан.
Ходять хмари, нива ж довга —
Чи докосить мій Іван?

Ой, коли б не розійтися
На дорозі тій, путі —
Як оддзвонить гостре кісся,
Знов до клубу ти прийди.

Віє вітер з того поля,
Грає хвилями трава —
Ми веселим комсомолом
Добре скінчимо жнива.

1926

СОНЦЕСТАН

Де туман, де туман, де туман,
Де метелиця, хуга, сніги,
Де Махно лютував, вороги —
Підіймається в ритмах змагань
Сонцестан.

Сонце, встань!
Над поля, над луги,
Над безхмарний здіймися екран,
Прошуми в береги —
Сонцестан!

І, як струм, з далини
Обрій лле синій світ автогенний —
Здійняла робітнича Україна
Образ твій — боротьба —
Образ Леніна.

А вітри, низовії вітри
Ще й напружують тиск бетоновий —
Підіймаються хвилі д'гори,
Підіймаються хвилі дніпрові.

Де туман,
                  де туман,
                                  де туман,

Де метелиця, хуга, сніги —
Осяваються гори, луги,
Промениться епохи нової екран —
Дніпрельстан.

1930

ПІСЕНЬКА

(Фабзаучівська)

Перед нами простяглись
Юності дороги —
Все співучіш, все юніш
До верстата в ногу!

Перед нами боротьба,
Трудна перемога! —
Все бадьоріш, все юніш
До верстата в ногу!

Піднялись нові мости
Над глибокі ріки —
Сонцю в райдугах цвісти
Тільки з нашим віком.

Домен огнений, крутий,
Візерунок строгий —
Друже юний, запальний,
До верстата в ногу!

1932

ДНІПРЕЛЬСТАНІВСЬКА

Сірі гуси, хвилі хмар.
Хвилі — сірі гуси.
Заспівали, ідучи,
Хлопці-білоруси.

А чорнявий в супровід,
Тихо, наче басом:
— Гей, ви, хлопці, на обід,
Мабуть, пошабашим...

Обізвався бригадир:
— Чортова робота!
З наших — кожен богатир,
Робочого роду...

Разом станьмо, почнемо,
Гей, до сонця владим!
Стихла пісня, гомін стих —
Бойова бригада.

Йшов, котив, гуляв Дніпро —
З хвиль вставали мури.
Та до хмар шумів Дніпро,
Зачиналась буря.

1932

ПІСНЯ ЮНОСТІ

Минули роки бойові —
не згадкою холодною, далеко —
Минули роки бойові —
і дні встають нові, мов клекіт
нового дня, побідний спів.

І наших рук і наших сил
збудовані встають споруди,
Й мужніють наші голоси
коло Магнітних гір...
на Дніпробудах —
мужніють наші голоси.

Тоді я згадую мотиви,
що їх наспівував колись,
Тоді я згадую мотиви,
й снаряда позахмарний блиск,
й Дніпра холодні негативи.

О, пісне юності, зі мною
ти підіймалася, мов спис.
Ми йшли на ворога з тобою,
В полках з тобою йшли колись.
О, пісне, й зараз ти зі мною,
Щоб оспівати Комунізм.

1933

П'ЯТНАДЦЯТЬ

Ми святкуем день твій,
  моя юная Спілко,
І тобі нараховує час трудодні.
Скільки синів твоїх юних, о, скільки!
Йшли дорогою щастя на зорі-вогні.

Скільки синів твоїх
  десь із запілля,
Пут розриваючи міць,
  до цих днів не дійшло;
Скільки синів то «зелені», то «білі»
Твоїх катували в яру за селом.

І Республіка зна,
  підіймаючись в рості,
Що комуни її і заможне життя —
Це й твоїх бойових перемог високості,
Це й твоїх перемог —
  покоління звият!'

І Республіка зна,
  виплавляючи крицю,
На поля випускаючи лави машин —
Йде твоїх уперед, молодих, юнолиць
Комбайнерів, штурвальних
  веселий загін.

Ми святкуємо день твій —
і ось ти звітуєш:
Вугіллям, металом, рудою, зерном..
І Республіка знає і Партія знає —
стоїш на посту
Ти, змужнілий в боях
КОМСОМОЛ!

1933

ПРИКОРДОННА

На горах Паміру,
на схилах Хінгану,
В долинах Поділля,
де Дністер і Збруч —
Дзвінки карабіни, смаглясті нагани
І снайпери вірні стоять біля круч.

І чорної ночі
і в ранню годину —
Чи буря звиває,
чи стигне замет —
Приходить походами здружена зміна,
І ласку незмінну прийма кулемет.

З-за скель і розколин
лиш вітер заграє,
Огорнуть все хмари,
застеле юга —
Сліди до світанку хова і пегляє
Рухлива, скрадлива звірюки нога.

Причаїлись гнізда
високі орлині,
Соснового леготу
вічная гра;

Під нами потоки,
    під нами долини,
За нами Республіка лєнінських Рад.

Ніхто не пролізе
    з ущелин Хінгану,
Ні рано, ні пізно
З низин, із-за туч,
Дзвінки карабіни, смаглясті нагани
І снайпери вірні стоять біля круч.

1933

КОЛО ТРУНИ КІРОВА

Уста застигли
Партії трибуна,
А рокотом слова гримлять
і кличуть нас.
І крізь жалоби креп,
крізь скорбних маршів
луни

Їх не заглушить мідь,
їх не поглине час.

Однаково вперед і глибше
трактор візьме скиби,
Однаково вперед і вище
наші літаки!

І ворогу не взять
ні пострілом, ні криком,
Ні хижим діянням
кривавої руки.

Ім'я його
звитяжця, полководця,
Соратника того,
хто світу став вождем,
Не згасне у серцях,
як вічне сяйво сонця —
На прапорах його
ще вище піднесем.

Діла його,
                  повиті боротьбою
Нам будуть як наказ,
                  як приклад у бою.
Товариш Кіров наш,
                  присягу перед боем
                  прийми,
І підем ми
                  за справу Партії,
                  за справу Леніна і Сталіна,
за нашу;
за твою!

1934

ДОБА В СОЧІ

Я знаю — найтвердіший камінь
на пробу брали грози, блискавки,
Мов той метал бере коваль руками
І твердість визнача уміло й залюбки.

Я знаю — грози гір, громів страшні удари
І струси сил, глухих первісних сил;
Проходив бурелом гримучим чорним
шквалом
І дещо брав, і дещо змінював,
і дещо він гасив.

Ламав сосну, хитав, мов дуба, скелі,
Із урвищ рокотав, несучи рев і сміх,
Зривав орлів припаяні оселі
І кидав в прірву ручаїв і лих.

Кінець всьому,
кінець гірських потоків шалу!
В тріски і скол горішні блискавки!

Та вже зоря з-за гір десь визрівала
І ясен світ в безодні слала,
І тіні вслід блакитні і легкі.

І ранок надійшов.
З-за гір здіймались гори вгору
Під небом чистим кольорів ясних,
А в глиб у море, в безконечне море,
Ішли ізломи бур днедавньої війни.

Ішли і танули.

День набував

такої повноти!

Од сонць, од гір, од ручаїв, од трав,
Що сам своїм вогнем планетам він світив.

Кавказу теплий схил.

Сосни шумок. Орел.

І Сочі край зелених хвиль,

І курсом вдаль радянський

корабель.

На вигрітих полях плодів квітчасті грона,

І осінь, мов весна,—

ті ж фарби, мрії, цвіт...

І моря дальній край,

що хвильним Рубіконом

морцям всім був —

Свій дальній слав привіт.

Я знав — він тут.

Я знав — він слухав бурю.

І силу протидій його відзначив слух...

І я пізнав солдата в профіль хмурий,

Солдата, що життя його — над синій

виднокруг.

Я знав — він тут. З одвічно юним серцем

Боець сталений рушниці і пера,

В постійній боротьбі вогню не зменшив,

б'ється,

Я знав — тільки здається нам,
що тиша тут
і кола крил орла.

Прислухався.

І я почув:

...розриви куль.

Веде полки Котовський

Удари з флангів,

дим, кінноти бій...

Страшний і неповторно грозовий!

А в хмарнім клекогі, в диму —

Островський.

. . . . .

Кавказу теплий схил.

Сосни шумок. Орел.

І Сочі край зелених хвиль,

І курсом вдаль радянський

корабель.

. . . . .

Так гартувалась сталь.

Народжували бурі

Нові й нових.

Ішли вони, о гнів!

Биття сердець, як грізний шал вогнів.

Прибоем бив у грізні чорні мури.

І що та проба скель серед громад

нездвижних,

І що метал на горнах в коваля!

Ось він — боєць

тих армій дивовижних,

Що Партія більшовиків вела.

Ось він — гроза
і горних скель окраса,
Боець стальний рушниці і пера,
Що не схилився, не впав,
вогнем горів, не вгаснув.
І нам тільки здається всім,
що тиша тут
і кола крил орла.

Хотілося б сказати йому хоч слово,
Йому, що бурі не взяли на фронті, у бою,
Йому, що серця не вщербив
і піснею позначив скрізь
дорогу бойову свою.

Хотілося б сказати,
Як вільно йти по цій землі чарівній:
і важчий колосок,
і квітка запашніш,
І серце дівчини миліш,
І сонць щоденних плодородніше горіння.
Та справ бійця не зваживсь я порушити
І тишу межі гроз.

В дорогу поїзд гув.
Співали ми пісень про дужих,
І всі хотіли, всі,
Щоб їх Островський чув.

1935

ПІСНЯ ПРО ПОЛКОВОГО КОВАЛЯ

Ішла Армія Червона
У далекий у похід,
Басували чорні коні,
Били білий льодохід.

У незвіданій сторонці
Натягали повода,
Заступала хмара сонце,
Нахилилася біда.

А назустріч, як вода —
Ворог ворогом у полі!
Із-за Проскура, з-за Шполи
Не обходить — обліта.

Підтягають хлопці збрую
І попруги й тренкеля
І душею називають
Полкового коваля.

— Ой, ковалю, ти, ковалю,
Коню ногу заладнай!
— Ой, ковалю, ти, ковалю,
Милу дівчину віддам!

— Милу дівчину-красолю,
Подолянку, чорноброву,
І киянку, і полтавку,
І хорошу ромоданку.

— Ще й Марусю білорусу,
Дівку реву з Могилева,
Тільки часу не марнуй —
Вороних скоріш підкуй!

Щоб підкови не спадали
Із передньої ноги,
Під копита щоб лягали
Білим снігом вороги.

Щоб до Вісли, щоб до Прута —
Скрізь лягали вороги,
Щоб копита брали круто
Із передньої ноги.

1935

* *
*

Вгорі Кордільери,
вгорі Кордільери,
За скелями плато долин.—
На гомін рушничний,
на гук артилерій
Збирається третій повстанський загін.

Дороги за першим
услід загубились,
За другим і вістку
юга замела...
Хоробрим злетіли
орли на могили —
Могили ж їх — гори,
туман та імла...

Вгорі Кордільери,
вгорі Кордільери,
За скелями плато долин.—
На гомін рушничний,
на гук артилерій:
— Вперед на тирана,
повстанський загін!

Незбореним слава
і звільненим щастя,—

Хай пісня не гасне
у нас на устах!
Крізь скелі і кулі,
вперед, хто не впав ще —
Свободи над краєм
підноситься стяг!

1935

**ПРО НОВІ САНЖАРИ
ТА СЛАВНОГО ВАТАЖКА ПУТІЛОВЦЯ**

Як сонце колоссям •
В степу налилось —
В саду на дозвіллі
Гуляло село.

І кружить і мружить,
Туманиться лист —
Гуля на весіллі
Улюблений гість.

Дубового столу
Та ломиться край,
Вояці старому
Вина подавай.

І ложку, і миску,
І круг-поставець —
До столу всі близько,
До лави стілець...

Багато проїхав
І селищ і міст...
— Приїхав, приїхав
Улюблений гість.

Всі чули те, знають:
Багато прожив..
— Як ворога били,
Ти нам розкажи!

І кожен до столу
(Ще ближче стілець)
Кружлять зупинявся
Тоді поставець.

Схилилося коло
Жіноцтва, дівчат,
І сивий вояка
Розмову почав:

— Од страйку до зброї
В повстанські бої
Здіймались загони,
Червоні рої.

Ішли і вмирали —
За славне життя!
І близько ставала,
Здавалось, мета.

Мета наближалась,
Як бій передмість —
Із півночі радість,
Із заходу вість.

Вставали угорці,
Рубались болгари,
І йшли, піднімались
Полтавські Санжари.

Горіли Санжари,
Вставали Санжари
Та знову здіймали
На панство удари.

Хоробрим загонам
Подвоював сил —
На битви їх правив
Один командир,

За краще майбутнє,
Дозрілі плоди —
Полки незабутні
Він сміло водив.

Та трапилось, сталось,
В ту давню війну,
Один із загонів
Назад повернув.

Чи хто його змовив,
Чи хто зговорив —
Вже там починали
Не раз куркулі:

— Куди ще іти нам,
Доволі із нас!
У наших-бо селах
Радянська власть...

Та вийшов путіловець
Тут наперед
І сміло загону
Сказав:

— Уперед!..

— Вставайте, Санжари,
За мною, Санжари,
До синього моря
Запалим пожари!

І сміло біднота
Рушала за ним,
Здіймався скрізь прапор
Крізь грози і дим.

І йшли і вмирали
На смерть, за життя,
І близько ставала,
Здавалось, мета.

Мета наближалась,
Як бій передмість —
Із півночі радість,
Із заходу вість...

Походи, походи,
Він все пережив,
Усі переходи,
Усі рубежі.

Вперед всіх проводив,
Виводив і вів,
Аж доки він кулі
В степу не зустрів.

Пройшла йому груди
І серце пройшла
І десь аж за лісом
Проклята лягла.

Упав не горілиць,
Упав же він ниць...
І чули — котився
Десь спів залізниць.

. . . . .

Тяжкі переходи,
О доле тяжка!
Ховали надвечір
Свого ватажка.

. . . . .

І ось, мов упали
Од серця ключі —
Дуби захитались,
Дуби-силачі.

Усі підвелися,
Устали діди,
Вставали в скорботі
Жінки молоді.

О серце незважне —
Давно, недавно...
І капали сльози
В гаряче вино.

І в тиші далекій
Застигли дуби.
Край поля, край лісу
День славу трубив.

. . . . .

Та раптом крізь листя
Мов вітер прорвавсь

І чаші кипучі
Піднесли всі враз.

І чаша кружляє
Круг столу звитяг:
За Нові Санжари,
Колгоспне життя!

Хай чашу здіймає,
Не схилить рука —
За славу путіловця,
Більшовика!

1935

ПЕРШИЙ СТРИБОК

О десятій годині
        червневого ранку
Я зсковзнув з золотого крила
        прудкокрилої птиці.
За хвилину поодаль од лісу
        під шовками, під сонцем
        розквітла
Марія Перука, знайома і мила
        з заводу.

Я шарпнув холодне кільце,
        немов серця торкнувсь,
І повис над землею моєю,
        над містом знайомим,
Над садами, що ними проходив
        з Марією.

І лягли доріжки,
        немов лінії креслень...
Я з-під хмари спускався і сходив,
        наче сходнями нашого дому,
Донизу,
        донизу,
Де друзі зійшлися —
        стежили, кликали
Мене і Марію до себе.

1935

СЕРЦЕ ПОЕТА

(На смерть Миколи Островського)

Не б'ється гарячеє серце
Поета палкого, бійця,
І тугою звістка озветься
У наших скорботних серцях.

Невже зупинилося, стало...
І пальці недвижні руки? —
Невже недописані впали
Тих глав полум'яні рядки?..

А буря проходить, гуркоче,
І слава Котовського йде...
Далеко гримить серед ночі
Кінноти червоної рейд.

Народжені бурею линуть,
За Збручем у загравах шлях,
І Павка Корчагін невпинно
Орлом налітає в степах.

О друзі, розкриємо книги,—
Життя негасимого твір,
Що кожен із нас полюбив їх,
Як сонця палаючий вир.

Ці книги, неказанно рідні,
Нас кликали юних в ясне —
Там відданість славна Вітчизні,
Там серце його вогняне.

Тяжка невимовная втрата,
Мов рана кривава горить —
О, пам'ять співця і солдата,
Що вмів так велично творить!

О, пам'ять співця і солдата,
Що кликав боротись і жить!

1936

МІСЯЦЮ ЧЕРВНЮ...

Місяцю червню,
Зорі вечірні,
З якого краю дружину вірну,
З якого краю я виглядаю? —
Я виглядаю з ріки Дунаю.

Над Чорним морем
Зорі узором,
Зорі узором,
Милий гуляє там военмором.
Милий гуляє там военмором,
Пише — приїде до мене скоро.

Скаже, не скаже,
Пишу листа вже:
Красеню ясний, будь же відважний!
Світ мені милий, щастя горою —
Жду военмора з моря героєм.

Місяцю червню,
Зорі вечірні,
З якого краю дружину вірну,
З якого краю я виглядаю? —
Я виглядаю з ріки Дунаю.

1936

ЗУСТРІЧ НА КОЛІІ

Ручаями коси.
Колією йшла
Дівчина хороша
З нашого села.

По стальній, громохкій
Колії другій,
Поїзди безвісні
Йшли назустріч їй.

Сталася пригода —
З неясних причин
Зупинився поїзд
До семи годин.

Вийшли пасажери —
І один із них
Глянув на красуню —
Погляд зупинив.

То ж була хороша!
Молодості цвіт!
Дівчина з Засулля,
Вісімнадцять літ.

Мовить невідомий
Пасажир-чужин:
— Бачу я найліпшу
Квітку цих долин...

Зустрічав багато
Я красунь земних,
Ти ж царівна славна
Серед кращих з них.

Серце дай мені ти,
З колії зійди —
Заберуть швидкі нас,
Дальні поїзди.

Для сердець коханих
Не існує меж,
Ні кордонів пильних,
Ні суворих стеж...

У краї далекі
Поїзди умчать...
Там мої палаци,
Фабрики стоять.

Там тобі, красуне,
В розкошах цвісти.—
Жити, панувати
В щасті будеш ти.

Діаманти, перли,
Сукні дорогі,
І завжди уклінність
Чорного слуги...

. . . . .

Посмутніла юнка
На слова оті —
Перший раз такого
Стріла на путі.

Мовою далекий,
З вигляду не наш —
Що такому скажеш
Ворогові враз?

Блиснула очима...
І здалося — з хмар
Тінь пішла, нависла
На степи, на яр.

— Слухай,— відповіла
Дівчина йому,—
Я не чула зроду
Про таку тюрму.

Так оце невільних
Ти владар і пан,
Так оце у тебе
Золотий гаман?

Ні, скажу я, пане,
На твої слова,
Квіти не для того,
Щоб їх злодій рвав.

Що твої багатства,
Скарбів скрині вщерть,
А кругом сваволя
І бідноті смерть!..

Що надбав — загубиш,
Як за вітром дим!..
Не рівняйтесь з щастям
Молодим моїм.

Не зрівняйтесь з сонцем
З грою ручаїв,
З нивами шумливими,
З піснею садів.

Заберуть у тебе
Фабрики твої,
Заберуть у тебе
Землі всі, краї.

І не стануть перли
Сяяти тобі,
Коли здіймуть зброю
Чорнії раби...

.....
— Пропаганда!.. — скрикнув
І затрясся, зблід
Пасажир, від юнки
Чуючи одвіт.

— Що за мова?.. В серці
Де вогні твої?

.....
Тричі поїзд крикнув,
Рушив за гаї,
В дальнюю дорогу,
В закордонну путь...
Зустріч, що й казати,
Скоро не забудь!

1936

ТІНІ СТАРОГО ДУБА

Скільки тут проходило співців
Під гіллям твоїм і над твоїм корінням,
Скільки, тінь відчувши, зупинялось їх
Тут, розкривши рани давнього боління?

Бачу, дубе, бачу — ти володар дум:
Вік свій проклинає коло тебе хто це,
І чиї це струни плачуть на бандурі,
І кого це оточили хлопці?

І чиї це болі ти немов тамуєш
У своєму листі, у зелених шатах,
Мов сховати хочеш, жалоців не чуєш,
Хочеш в світ печалей не пускати.

Та зриває з голосу бандура,
Як не гримне, звук той знову завмирає —
Бо ж яку не збили колії там бурю —
Все залите кров'ю, скорене нагаєм.

І співець на струни хилить головою...
Бачу, як сумує співчутливе листя,
Тінь лягає, тінь на рану болів,
Далі знов, як тому років з двісті.

Насувають хмари в обрїях зелених,
Розривають в хмарах блискавки знамена,
Потухають з вітром сили безіменні,
Нїч проходить чорна в зорях незчисленних.

Знов я бачу: в небї підбивають
Горизонти дивно довгу смугу...
Ти стоїш. Ідуть до тебе, не минають,—
Всім потомленим стаєш ти дрогом.

А з-під листу знов я співи чую:
Хто ж співає — дївчина чи жїнка?
— Лихо мое, сину, тут і заночуєш,—
Каже Катерина немовляті-сину.

А сама печальна, тужна мати —
Ген майнула, там, де чорні ріки...
І шубовсть у воду, тїльки й знати —
Над рікою кола, чорні кола віку.

Хлопці йдуть, співають хлопці,
Зупинились трохи, де ж бо й відпочити...
Відпочили й знов на вітер, сонце,
У далекий край, на заробїтки.

Скїльки їх проходїло, співцїв,
Під твоїм гїллям і над твоїм корінням,
Скїльки, тїнь відчувши, зупинялось їх
Тут, розкривши рани давнього болїння.

Панство налітало чорною ордою,
Заступало долю полем і степами...
Не один з бїдою, не один з кобзєю
Тут ішов сірома з тужними піснями.

Шелестить і тужить листя над співцями,
Що пройшли в сторіччях шляхом цим безкраїм...
Шелестить над тінню, тінь встає і має,
Мов когось питає — чим життя згадаєм?

Тільки запитали, як луною котить
Пісня незвичайна, буреломна, грізна —
Попід листом, листом, над селом, над містом,
Робітничя пісня панству ненависна.

1936

ПАЛАЄ ІСПАНІЯ

Палає Іспанія
В бурі, в огні...
Криваве змагання,
Та леви — сини,

Що власною кров'ю
І серцем своїм
Встають супротивно
В бою вогневім.

Упала Авіла,
Навальпераль,
Горить Талавера
Під хвилями хмар.

Чотири дороги
Лежить на Мадрід,
Та кожна дорога
В ударах гримить.

І кожною рвуться
Фашисти вперед.
— Не пройдуть! Не пройдуть!
Життя або смерті!

— Не пройдуть! Не пройдуть!
Крізь мур. оборон!
Мадрид ураганом —
Вогонь на вогонь!

1936

МОЛДАВСЬКА ПІСЕНЬКА

Вітер, вітер хилить
Гілку молоду,
Яблука достигли
В нашому саду.

В нашому рясному —
Повні, наливні!
У краю ясного,
В рідній стороні.

В нашому багатім —
Сонця та снаги! —
Медом, виноградом,
Братством дорогим.

Заспіваймо пісню,
Пісню до вина,
Глянемо за Дністер —
Темна сторона.

Темна, темнохмура,
Мовби й не цвіла,
Мовби хижа буря
Шлях^е перетяла.

Ні ягід, ні цвіту,
Ні надій рясних —

Хмара непривітом
З літа до весни.

Нашу чару хилить
Смуток на столі —
Шкода, друзі милі,
Збитої землі.

Та нехай дністровські
Хвилі заревуть —
Сам комбриг Қотовський
Нам покаже путь.

1936

1
0
2

в 1936 р.
до 01.01.1937 р.
в архіві
Міжнародного
Дружби (СРСР)

ТИ Б ШУМІЛА...

(Згадка)

Ти б шуміла, як тоді,
Синя вершино —
Я приносив би тобі
Серця мого зміни.

Я б розказував тобі,
Синя вершино,
Як в ті пори я любив
Дівчину з Волині.

І розказував би ще
Про часи негоди,
Як ходили під дощем
З нею у походи.

Як вирівнювали крок
На плацу в колонах,
Стерегли як з нею вдвох
Молоді кордони.

Як ми з нею обнялись
На зорі до сходу,
Бути вірними клялись
Славному народу.

Переходили мости —
Ворог.

Вітер.

Буря...

Серцю б юному цвісти —
Налетіла куля!

Гей, шуми, шуми, шуми,
Синя вершино...

Я прийду,

і мовби — мить —

Знов її зустріну.

1936

* *
*

На забудь лиши мені левкоїв,
Йдучи в похід, кохану я прохав,—
Зустріне гостра, люта куля в полі,
Тебе, тебе згадаю серед трав.

Тебе, тебе згадаю в скрайній тиші,
Крізь бурі й хмари, знаю, прийдеш ти,
Війне, повіє світлоніжна й свіжа
На ятрі рани прохолодь з мостів.

І в присмерку лихому після бою
Крізь марева я руку прикладу...
На серці зацвітуть твої, твої левкої,
Що ти колись дала мені на забудь.

1936

УРОЖАЮ ДЕНЬ

За Сулою весело,
Там гуля село,
Ладу там колгоспного
Сонце розцвіло,
Врожаями сонце нам
В полі розцвіло.

За Сулою весело,
Загримів оркестр,
Шумами та сплесками
Жито і овес,
Врожаями жито нам —
Грай, грими, оркестр!

За Сулою весело —
Пшениці украй,
Нашого добробуту
Виспів урожай.
Грає, наливається
Сонцем урожай!

За Сулою весело —
Урожаю день!

За Сулою весело —
Там пісень, пісень!
Там пісень, пісень!
Ще й яких пісень!
Ще й яких пісень!

1936

ІДУТЬ ДО НАС З-ЗА КОРДОНУ

Ідуть до нас з-за кордону
Всі робітничого, широкого роду —
Ідуть на свято, немовби додому,
Гей, їдуть до нас з-за кордону.

Ми ведемо на заводи —
Хай бачать, хай знають про нашу роботу!
Ми ведемо на радянські заводи,
І руки нам тиснуть всіх націй робочі!

Ідуть до нас з-за кордону,
Ідуть робочі і їдуть селяни,
Ми їх ведем, де працюють комбайни —
Хай бачать, хай знають про нашу роботу,
Хай бачать, хай знають селяни.

Наших братів ми приймаєм охоче,
Ми їх виводим на свято, на площі --
Армія наша Червона проходить,
Армія наша Червона!
І руки нам тиснуть всіх націй робочі.

Гей, їдуть до нас з-за кордону!

1936

З ОСІННІХ ЕСКІЗІВ

Сонце. Осінь. Пахне током.
Битим колосом пшениці.
Піднімаються далеко
в глибину небес високу,
Закругляють кола птиці.

То сіяння крил аеро,
Славлять наші дні пілоти,
Нашу землю, нашу еру,
Наших задумів висоти.

В небо світло-променисте
Ескадрильї, ескадрильї...
Просуваються танкісти —
І такі ж відважні, смілі!

З тиші гúли артилерій,
З тиші йдуть, ступають коні...
Грають труби, йдуть маневри
У районах прикордонних.

Йдуть маневри — а гей, страшно
Ворогам, що їх не сила!
Оглядає сам відважних
Маршал слави Ворошилов.

З Ворошиловим Будьонний,
Легендарний, непоборний!
З тиші йдуть, ступають коні
У районах прикордонних.

І здригаються простори,
Лине спів над головою,
Крізь тумани спів моторів,
Спів моторів над горою.

Сонце. Осінь. Пахне током.
Битим колосом пшениці.
Піднімаються далеко,
в глибину небес високу,
Закругляють кола птиці.

1936

ГЕЙ, ПО НАШОМУ ПІДГІР'Ю

Гей, по нашому Підгір'ю
та зацвіли квіти,—
Ізходьтеся,— кличе мати,—
Усі мої діти.

Діти мої, щастя-дітки,
ви вже не сирітки,
У новее наряджайтесь,
в червонії квітки.

Поза Збручем сяла правда,
Щоб панів карати —
Поспішала в Галичину
визвольниця-мати.

Визволила ж наші села,
визволила й луки —
Годі, діти, вічно жити
у пана на муки.

Визволила ліси, товтри,
визволила й гори —
Годі, діти, вічно жити
у пана на горе.

Визволила наші ріки,
визволила й лози —
Годі, діти, вічно жити
у пана на сльози.

Гей, зацвіло ж по Підгір'ю
червоним довкола —
Всім уярмленим свобода,
вам, діточки,— школа.

1939

СЛАВА ТИМ, ЩО ПОЛЯГЛИ

Слава тим, що полягли —
Імена їх жити
Вічно будуть. Сон могил
Будем боронити.

Там лежать богатирі,
Ковили шепочуть,
Як на бій хоробрі йшли
В арміях робочих.

Слава тим, що полягли,
Пам'ять і пошана!
Все, що мали, віддали
На дорогах бранних.

За життя для поколінь —
Вольні мчаться ріки,
Ниви стеляться з долин,
Вольнії навіки.

Слава тим, що полягли,
Що вогні священні
До останнього несли,
Буряно й натхненно,

І синам передали.
Йшли вперед з зорею,
Дух зорею їх горить
Вічно над землею.

Слава тим, що полягли!

1938

МОРСЬКА

Хмари сонце закривають,
З моря стелеться туман...
А чи грає, чи гуляє —
Нам дороги не зламає
Вічнохвильний океан,
Вічнохвильний океан.

І хоч вир лютує грізно —
Духом смілий не впаде!
А чи рано, а чи пізно
Кожен славно за Вітчизну
Рук до діла докладе,
Рук до діла докладе.

Коли ворог — ми зустрінемо!
Так, як треба зустрічати!
Коли друг — ми не покинемо,
З другом в морі не загинемо,
Друга вмієм виручати,
Друга вмієм виручати.

Вічнохвильний, шумовитий,
Б'ється, виє і гуляє...
Та крізь хмари всього світу,
Через гори, снігом вкриті,
Нам всміхається земля,
Нам всміхається земля.

ДНІПРОВСЬКА

Веселі киянки,
Співці-юнаки —
Розкрилимо весла
На хвилях ріки.

Розімкнемо руки —
Відмовиться хто?
Нам сяє на грудях
Значок ГТО.

Не райдуги — квіти
Горять в берегах,
Над хвилями човен
Шугає, мов птах...

І вітер назустріч,
І сонце в очах...
Лети, наша пісне,
Нестримна, як птах!

Відвага, напруга
Сердець молодих
До край виднокруга
У сплесках води.

А краю ж немає
Роздоллю Дніпра...

Гей, гей — вилітаю!
Гей, гей — доганяй!

Гей, гей — зустрічає
Купальників гурт:
І лине, лунає
Трикратне — «Фізкульт»!

Веселі киянки,
Співці-юнаки —
На весла, на весла,
На хвилі ріки!

1939

ПІД ЗОРІ КРЕМЛЯ

Орли й водоспади
в долину з-над гір.
Орли й водоспади
і грона сузір.

Кичері, смереки,
недолі вітри
І вічності клекіт
щоденно згори.

Карпати, Карпати —
русинська земля,
Панами розп'ята
під тінню орла.

Розп'ята, розбита,
мов бидло в ярмі,
Обдерта, несила,
у панській тюрмі.

Не журним ялицям
там вітер сурмив,
Не дві гromaticь
стрічались в п'їтьми.

То сльози стікали
з твоїх полонин,

Топтав тебе шляхти
осадницький кінь.

Ти мріяла й ждала
крізь муки й розор,
І руки здіймала
до сходу, до зор.

Ти знала, що світить
над зорі зоря
Над краєм, над світом
з ясного Кремля.

І воля народна —
в єдину сім'ю,
В єдину, в свободну,
в єдину, в свою.

Гей, ждали ж не дарма —
громи з-за діброві
Червоної Армії
вславлений крок.

Карпати, Карпати —
радянська земля
Встають брат із братом
під зорі Кремля.

1939

КОТОВСЬКИЙ

Сказали — він спить.

І могила в вінках.

Так, правда — дивлюся: могила.

Та голос його в бессарабських вітрах

Скликає на подвиги смілі.

Крізь зоряні далі

· молдавських ночей,

Крізь сонячні марева краю,

Здіймається вершник і мчить і січе...

«За Дністер!» — степами лунає.

«За Дністер!» «На пана!» —

кругом загуло...

І хвилі бушують дністровські.

І в сяйвах стрімких блискавок

оболонь.

Веде нас

Григорій Котовський.

1940

МИ ПОЩАДИ НЕ ДАМО!

Рушив ворог. Світ в огні,
В маревах негоди.
Дні звитяжні, слави дні
Кличуть нас в походи.

Ми пощади не дамо
Чорному бандиту —
В бій за волю ідемо
Вражі орди бити.

Ми за край свій ідемо,
За Вітчизну-матір —
Зорі щастя несемо
Трудареві-брату.

Бий, гармато! Ціль вогнем
Влучного нещаду —
За дитинство чарівне,
За рідную хату.

Бий, гармато! Хто підняв
Проти світла зброю,
Бий, січи того до пня
В полі й під горою.

Розливайся, смерть-огонь,
Зустрічай кривавих!

Наша сила, наша бронь
На фашистські лави!

Куди ступить — не втече!
До села, до міста —
Всюди палить і пече —
Ні летить, ні сісти.

А ні в хвилях, ні вгорі —
Переймай в дорозі!
З нами серце матерів —
Бути перемозі!

1941

ПІСНЯ КИЇВСЬКИХ ОПОЛЧЕНЦІВ

Кругом хмари, кругом грози
Аж до синього Дніпра,
Сила люта, ворожа
Рідний Київ облягла.—

Гей, вставай, іде робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Та світить нам буде сонце —
З наших викрешем серцець!
Йде на битву комсомолець,
Йде на бій його отець.

Гей, рушай, кипить робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Слава битов не зів'яла,
Леться в гомоні пісень,
Ми ту славу Арсенала
Проти ворога несем.

Гей, вставай, не жде
робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Залізничника гвинтівка
Б'є по ворогу щораз —
Піднялася вся Петрівка,
Встала Дарниця в цей час.

Гей, рушай, кипить робота!
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Орлі крила виростають
В час священної війни,
За свободу свого краю
Б'ються Сталінки сини,

Гей, вставай, іде робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Перетнули їм путі.

Над степами чорні хмари
Та розвієм зграї плин —
По фашистах ми ударим,
Аж покотяться в Берлін.

Гей, піддуж, така робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

Сонцем сходить наша сила
На шатрах зелених гір,
Голови повік не схилить
Київ — слави богатир.

Гей, іди, не жде робота —
Вражим ордам не пройти!
Ополченців грізні роти
Стали муром на путі.

ЗА УКРАЇНУ

Вода в баклазі —
                    вишневий смак.
Дороги наші
                    повні відзнак.

Припав губами —
                    п'ю, не нап'юсь,
Дивлюсь очами —
                    не надивлюсь.

Гнеться калина
                    та й на росу,
П'ю, не одхлину
                    сонця красу.

Земле-Вітчизно,
                    на те не ріс,
Щоб в рідній хаті
                    наругу зніс.

Щоб край мій — славу
                    ворон клював,
А я на лаві
                    собі дрімав.

Матінко, мати,
п'ю, не нап'юсь,
Дивлюсь очами —
не надивлюсь.

В'ються дороги,
шляхи твої,
Через пороги,
через гаї.

В глибинних водах,
в сіянні ти,
Гримиш в заводах,
ідеш в труді.

Чи вітер-буря
грає в степах,
Чи йдуть комбайни
в твоїх житах,

Чи стріли-кулі
у листя б'ють,
Чи то зозулі
літа кують?

Вода кринична —
солодкий смак.
Дороги звичні,
повні відзнак.

Ось тут дівчина
руку дала,
Ось тут жоржина
на двох цвіла.

Загони Щорса
Тут в бій ішли,
Як ми з баклаги
воду пили.

Пили, рушали
поодинці,
Недопивали
та й на денці.

Краплю останню
губи не п'ють —
Буде на рану
в смертнім бою.

Вода в баклазі —
вишневий смак,
Дорогі наші
повні відзнак.

Ними ясними
будемо йти —
Наших нікому
не перейти!

Їх освітила
правди мета —
Партії сила —
слави хода!

Сяє нам сонце,
грають громи —
Нести вогонь цей
будемо ми.

Вогонь отецький
    бо не загас —
Сил молодецьких
    без міри в нас.

За Україну —
    зоряний цвіт,
За край-родину,
    радянський рід.

1941

СИНАМ ХАРКОВА

Тобі вогонь пісень нести,
О Харкове незламний!
Твоїх шикованих частин
До бою стали лави.

В годину лиха і війни,
За милий край, вітчизну,
Твої ідуть, ідуть сини
Грозою серця грізні.

Де небо півдня голубе,
Вогонь і дим походів —
Укрили славою тебе
Комуністичні роти.

Крізь гул розпечених гармат,
Немов грози рікою,
Над полем зринуло стократ:
— За Сталіна, до бою!..

І чорні зграї ворогів
Аж покотились полем,
Як «на багнет!» — ряди повів
Незламний Долгополов*.

---

* Долгополов Дмитро Григорович, харків'янин, комісар одного з перших добровольчих формувань, що

І там, де в сполохах ішли
Твоїх заводів діти,
Шуміли, грали прапори,
Свободи сонцем шиті.

Сталилась грізная сім'я
В огні боїв кривавих,
І чулось Руднева ім'я
І Тевелева слава.

Побіди маяв гордий час,
— Вперед, сини побіди!..
І промінь сонця там не гас,
І хмар злотились квіти.

Легендам вічним прорости
На пам'ять вічну славних.
Тобі вогонь пісень нести,
О Харкове незламний!

1941

склалось з комуністів і комсомольців м. Харкова. Ця молода ще у військовому розумінні частина уславилась героїчною боротьбою у перші дні війни на правобережжі України. Її комісар загинув смертю хоробрих.
(*Авт.*)

У ШИРОКІМ ПОЛІ ГИНУЧИ

Тихонові Ананьїну

У широкім полі гинучи,
Ясен світ зорі лишаючи,
Він стояв горою-правдою,
Силу вражу відбиваючи.

Не вітри шумлять озівськії,
Не орли шугають славлені,
На поля, поля лозівськії
Три рази долів кривавлені.

Трави в'януть потолочені,
Кров'ю луки захлинаються...
Гей, дуби, немов наврочені,
Під громами не хитаються.

— Гей, до слави!.. Не схилитися,
Доки стачить, друзі, пороху!..—
Крикнув, крикнув: — Не здаватися!..
Не здаватись, хлопці, ворогу! *

---

* Року 1942, по весні, в часи відступу, десь на лозівських полях, в нерівнім бою з німецькими танками загинув співробітник газети «Радянська Україна» журналіст Тихін Ананьїн. Останні слова його були: — Хлопці, не здаватися, вперед!.. (Авт.)

Заступилось небо хмарою,
Тільки сонце тричі бризнуло,
Там упав він під навалою,
Під навалою залізною.

Там упав він, умираючи
Під густою смерті пряжею,
Та громами розганяючи
Силу чорную, превражую.

Пройде чорний час недолею,
І минеться, розгодиниться,
Ми згадаєм тебе, лицарю,—
Сонце правдою засвітиться.

Хай повік нам буде прикладом
Твоє серце, всім правдивее,
Ми згадаєм тебе, Тихоне,
У преславнім місті Києві.

1942

ЧАЙКА

Чайку німець убив.
Чайка впала в Дніпро.
Із небесних степів —
Сонце, кров.

Хвиля — вітру блакить
Україною йшла.
Воду вийшли ми п'ять —
Біла чайка пливла.

— Стійте, хлопці, заждіть,
Не вода тече — кров,
Будем чисту ми п'ять —
Перетужить Дніпро.

А Дніпро — хмарен світ —
За грозою гроза!..
Покривавлено слід,
Немов з леза ножа.

— Ні, — сказали усі, —
Коні ржуть на горбах!
У воді не гаси
Те, що палить в душі,
Те, що кличе рубать.

Вип'єм з кров'ю води
Та й за гори, у світ...
...В небі серп-молодик,
В полі грюкіт копит.

1942

КАРТИНО-ВИШНЯ

Картино-вишня,
Оріль-вода,
Яка ж ти пишна
Та молода.

Зелені строї,
Світла хода —
Марив тобою
В тінних садах.

Марив тобою
В тінних садах —
Слід за горою
Не запада.

Ні за горою,
Ні за крутою,
Ні далиною,
Ні чужиною.

Ні за степами —
Тими світами,
Ні за вітрами,
За холодами.

Яка ж ти пишна
Та молода,

Картино-вишня,
Оріль-вода.

Барвисті строї,
Сонце окрас...
Марив тобою
У смертний час.

В кривавих ранах
Під грози став,
На полі брані
Стрінув, пізнав.

За криком крука
Не гасне стяг...
Я, син твій, руки
Тобі простяг.

1942

**ПРО СЛАВНОГО КУЛЕМЕТНИКА
МИКОЛУ ПОЗДНЯКОВА ТА ЙОГО ВІРНОГО
ДРУГА ЛЯШЕНКА**

Ще славу заграють
Про нього не раз,
Як грозяних битов
Згадається час.

Згадають про нього
Онуки, сини,
Вітри проспівують
На спогад пісні.

Вітри проспівують
Над хвилями нив,
Про те, як в негоду
Він край боронив.

Як з ворогом бився,
На ворога йшов
Крізь білі пороші
Сержант Поздняков.

Із другом Ляшенком
Вперед і вперед...
Кружила над ними
Злим вороном смерть.

Полями гуляла,
Ішла за ліси,
З-за хмари шугала
Розгоном грози.

Та що її дотик,
Що крил її дзвін,
Коли проти серця
Став ворог-чужин.

З-під цвіту піднявся,
З-під трав він устав
І поле-роздоле
Споганив, стоптав.

...І все тее правда —
Не привид, не сон...
О звийсь, не загасни,
Нещадний вогонь!

...Бий, друже Ляшенку,
Б'ючи, улучай!
Не схиб, не применшуй,
Що добре почав.

Круши лиховода,
А я не мину...
На двох припадає
Чимало вогню.

Ще стачить патронів,
Та кожен патрон
Нехай посилає
Лиш смертний вогонь.

Йшли, трупами крили
Дороги степів,
За лиха платили,
За кров матерів.

Котилася слава
Далеко про них,
Про двох променистих,
Про двох молодих.

. . . . .

І ось вони б'ються
Десь знов край села,
А сила ворожа
Село облягла.

Там тридцять чотири
Фашистів лягло,—
Громами пробите
Здригнулось село!

...Відплата, відплата!..
В вітрах навкруги,—
На лиха із нами,
Усіх до ноги!

Ще тридцять чотири
Від куль, як один,
Від куль Позднякова
Під хугу і дим.

Та смертю заграли
Вітри біля ніг:
Наводчик загинув,
Ляшенко поліг.

З степів закружило
Розривами хуг,
Упав, не піднявся
Товариш і друг.

І стиснула серце
Холодна печаль,
Сльоза перебігла
Зорею в очах.

На мить тільки... Смутку,
Очей не тумань! —
Один проти зграї
Ти скелею стань!

Оточують леза
І куль круговій,
І дивиться сонце
На вир вогневий.

Один проти зграї
Микола-станкіст*,
Багатий круг нього
Фашистський укіс.

Іще б їх долати,
Та куль вже нема...
А німець радіє,
Даремне, дарма!

Ще поруч у сінях
(Одна, а чи дві)

---

* Станкіст — командир обслуги станкового кулемета.

Стрічки кулеметні
Лежать, мов живі.

Назустріч німецький
Устав офіцер —
«Гальт, русіш,— він каже,—
Рус, досить тепер!..»

Та мить... і гранату
Микола підняв,
Рудого фашиста
Навіки приспав.

Стріпнувся і брязнув
На землю бандит,
І кров його чорна
У діл цебенить.

А жадана стрічка
Розмову веде —
Від куль Позднякова
Багато впаде!..

За друга він платить,
За рідні поля,
І свідком розплати
Донецька земля.

О земле донецька,
О зоряний край!
Ти смілих, хоробрих
Повік пам'ятай.

Кажі їхню славу
Вітрам молодим,

Співай їхню славу
Степам голубим.

Неси їхню славу
За Волгу, за Дон,
Крізь вибухів гули,
Крізь дим і вогонь.

1942

НА СХОДІ СОНЦЯ

П'овіви маю з лугу, із гаю —
лю-лі, лю-лі...
Хто ж мені грає, душу торкає? —
Вітер моєї землі.

П'овіви маю з лугу, із гаю —
лю-лі, лю-лі...
Хто ж мене крає, серце лупає? —
Муки моєї землі.

П'овіви маю з лугу, із гаю —
лю-лі, лю-лі...
Хто ж мене радує, в бій посилає? —
Голос моєї землі.

1942

* *
*

Занапалили наші ниви
    круки та гади —
Чого ж нам ждати,
    чого мовчати,
Сестро-лебідко, соколе-брате?

Кличуть нас батько,
    кличуть нас мати —
Не погібати, а волю дбати,
А волю дбати, на бій вставати,
Сестро-лебідко, соколе-брате.

Двері до хати
    нам відчиняти —
Нам відчиняти,
    люди визволяти,
Сестро-лебідко, соколе-брате.

1942

* *
*

Іскри кованої криці,
Кров і грози — вишні;
Блискавиці-луговиці,
Вигроми горішні.

Глибина бездонна, синя,
Кров і спрага — рани —
Десь далеко в Україні,
Ти, моя кохана.

Чи долину, чи долину,
Чи дійду до неї?..
Україно, Україно —
Луни батареї...

Не ласкавці полинові,
Не вінки — отрута!
Гостролезії, тернові, —
Мук нестерпних пута.

Бачу милих — невеселі —
Туги чорні барви!
І в скривавлених оселях
Нерухомі мальви.

Бачу руки, бачу коси
Крізь завої диму,
І тебе в вінках, у грозах
Зайдам нескориму.

Ген, громами перевиті,
Стогнуть, кличуть далі,
В той туман кривавий літа,
Що нам душі палить.

Йдїть! — з долин досвітніх кличуть.
Йдїть! — з-за хвиль гукають,
Кажуть чисту правду в вічі,
Зброю обнімають.

1942

* *
*

В дні кривавого розбою,
В скорбний час руїн
Наді мною, над тобою
Б'є, гуде, лунає дзвін.

Кличе він, зове до бою,
Кличе в січу, в люту, він —
Наді мною, над тобою
З опохмурених долин.

Йде, гуде, звіряє зброю,
Прапори підносить він —
Наді мною, над тобою,
Перед сонмом поколінь.

Ворог ситий од розбою —
Гине, гине, тоне й тінь...
Гей з-під сонць лунає дзвін!
Наді мною, над тобою
Йде, гуде, лунає він...
лунає він...

1942

З РІДНОКРАЮ

В темінь, в сльоту, у негоду,
В яснодень і в чорнодень,
В час сутужного походу
Ти принось мені пісень.

Тих пісень, що, гей, любився!..
Що гнівився, що журився,
Що по шумі, по негоді,
Мов на скелища, підвівся.

Сам пісні тії вквітчаю
Я дзіндзіверем, розмаєм,
І носити буду, знаю,
Всі до 'дної, з ріднокраю.

І носити і плекати
В темінь, в сльоту, у негоду,
В час сутужного походу,
Як ту зброю шанувати.

Ще й до слова додавати —
Вітру, сонця, рути-м'яти...
Стану в полі помирати,
Будуть люди пізнавати.

Коли пісенька не вийде,
Вийде казка — з лісу гомін!

Вийде дума, мила прийде
Довгождана, незнайома.

Скрізь із піснею на брані,
Скрізь із піснею в тумані —
Не любила чи любила —
Світ із нею пройдеш мило.

1942

НАПРОВЕСНІ

Любили ми весінній шум осик
В краю своїм над Россю, над Оріллю,
І гомін вод, і перший птиці крик,
І перший пролісок рясного передзілля.

Любили ми, та ворог потоптав,
Як душу нам, як серце при дорозі;
І не весни туман з-під ватри ніжних трав,
За валом вал, вітри встають і стогнуть грози.

Не рути дух і не барвінку цвіт,
Не синій пролісок з замисленого гаю,
А гострих куль, снарядів смертний літ
Наш волі край громами сповивають.

І платим ми вогнем, вогнем за все,
Як не платили звіку ще ніколи —
Вогню і куль з нас кожен вщерть несе
В краю своїм по рідних видноколах.

Любов свою ми збільшили в стократ —
Весна іде крізь спалахи діброви,
І леготом вітрів нас зве перемагать,
Як звуть вперед нас блиски хвиль Дніпрових.

Вперед же всі, на зграй ворожих крик,
На ніж дротів, на схили погорілі —
Любили ми весінній шум осик
В краю своїм над Россю, над Оріллю.

1942

ДІВЧИНІ-СУСІДЦІ

Гілка через гілку,
Вишня до верби —
Все, що грав в сопілку,
Все тобі, тобі.

Хата коло хати,
Ще й вікно в вікно,
І найменша зрада
Била в серця дно.

І найменша зрада,
Як густе вино —
Не мені казати,
Те було давно.

Дівчино-сусідко,
Що ж тепер тобі?
З золотого літа
Попіл на горбі.

Всохли цвіт-канупер,
Корінь-чистотіл,
По дорозі трупи,
Висохла Оріль.

Ні листа, листочка
У зелений край,
Ні того слідочка,
Що топтала в гай.

Ні того слідочка,
Що топтала в гай,
Ні того садочка,
Що шумів «кохай».

Десь ідеш в неволю,
Десь прядеш на смерть —
Два аршини поля
Та наруги вщерть.

Вщерть її по вінця,
Гей, нема кінця!..
Проклинаєш німця,
Руки до лиця.

Розірвали круки
Дружби світлий круг,
І зв'язали руки,
Повели за Буг.

Повели за Десну,
Повели... Нема..
Відцурались весни,
У маю зима.

Я сказав, умерти,
Вмерти, а не спать!
З-під землі, із пекла,
Із вогню дістать.

Хто сказав — ту гожу
На листах списать?
Хто сказав, хорошу
Пензлем змалювать?

Райдугами грає
Квітень на квітках,
Тільки й той линяє
В нас на рушниках.

Дівчино-сусідко,
Ягодо моя,
Не було ще квітки
Над твоє ім'я.

Я сказав — загинуть,
Вмерти, а не спать!
Із вогню, із пекла,
З-під землі дістать!

1943

ПЕРЕД АТАКОЮ

Час рокований розплати,
Гроз і битов час,
Проведи через загати
На Україну нас.

Дай нам мужності і сили,
Зненависті дай!
Дай вернути — ми любили —
Світлих райдуг край.

Дай не впасти, не схилитись,
Дай вперед іти,
Крізь вогні несамовиті
На дороги мсти.

Хай нам хвилями заплеще
Широчінь Дніпра,
Встане кручами Чернеча
Славная Гора.

Зрине хай з-під тучі-хмари
Блискавиця-гра,
Щоб нам пити щасну чару
Правди і добра.

Кров за кров! Пройди, розплато,
Серед вулиць, піль —

Там, де мати розіп'ята,
Де ряди могил!

Де стікають кров'ю віти,
Ранки без пісень,
Де у колі скорбнім діти
Загубили день.

Дай нам мужності і сили,
Зненависті дай,
Щоб звільнити край наш милий,—
Світлих райдуг край.

1943

СТАЛІНГРАДСЬКА

Під славним Сталінградом
Всі знали Василя —
Такий чорнявий, з піснею,
А пісенька була —
    подільська, донецькая,
    полтавська земля.

Гуляв із автоматом
В фашистів по тилах...
— Капут,— кричали гади
Від кулі Василя! —
    Подільська, донецькая,
    полтавська земля.

Було Василь замріється:
Десь Галонька росла!
Замріється, зажуриться —
Жила, була, цвіла...
    Подільська, донецькая,
    полтавська земля.

Ішов Василь на згарища,
Боїв гроза гула,
Ревли гарматні хмарища,
Та пісенька вела —
    подільська, донецькая,
    полтавська земля.

Та довелося, трапилось,
Вп'ялася куля зла...
Яка ж вона проклятая,
Невчасная була!..

Подільська, донецька,
полтавська земля.

І рана задимилася,
Кров з серця потекла,
І сонце похилилося,
І хмара налягла...

Подільська, донецька,
полтавська земля.

І руку простягаючи
Крізь смертні болі ран,
Вмираючи, прощаючись,
Прошепотів полям:

...Подільська, донецька,
полтавська земля.

Лежить під Сталінградом,
Згадаймо Василя!
Упав під Сталінградом,
Та пісня не вмира! —

Подільська, донецька,
полтавська земля.

1943

ДВОЄ ДРУЗІВ

Місяць напівкруга
За Рось западав,
З товаришем-другом
Я в траві лежав.

Німецькі окопи,
Поржавлений дріт...
Нічого не зробиш —
Заступлено світ.

— Товаришу-друже,—
Сказав я тоді,—
З лихого окружжя
Грозять нам кати.

Межею до смерті —
Могила та гроб;
Межею для впертих —
Граната, окоп...

Не вибереш, брате,
Як краще вмирати,
Гей, нум вибирати,
Як краще долати.

Щасливих на вдачу
І доля не б'є —

Патронів ще стачить
Гранати ще є!

І ось закипіла
Вечірня земля —
Горіла, ген, Сміла
І Сквиря здаля.

Пішли. Пробивають...
Кривавиться шлях...
Горить чи світає
За Россю в степах.

1944

* *
*

І жоржини, і рожі, і кров,
Пил доріг і полтавська земля...
Знов я тут. Мене сина любов
Сюди смерті стежками вела.

Знов я тут. І стрічають сади
Чорним паленням вкляклих гілок,
І хтось шепче, хтось каже — іди,
Не діждалися, бачиш, синок.

До дверей. І немає дверей.
Кличу — мамо!.. Немає, не чуть.
Повернувся у гай з-за гори соловей
І співа. Я ж мовчу.

Та не віриться.

Сон. Голуба далина,
Де стояла хатина батьків...
Кличу — тату!.. Луна
Попливла, попливла,
піднімаючи чорнії зграї круків.

Що ж робити? З-під згарищ: — Іди!
По клинках не стекла іще кров...
З-під руїн чую голос: — Помстись!

· · · · ·
І руїни, і рожі, й любов.

1943

З ПОХОДУ

Попіл хмар на полях,
Кров, іржа на плугах
та все пил, та все пил...

Що, забракло нам сил?
Серед рідних могил
станьмо в бій, станьмо
в бій!

Та щоб цвіт-прапор твій
Був у битвах страшний
ворогам, ворогам.

Та щоб нашим штикам —
Осявають, як плугам —
в дні весни, в дні весни.

Та щоб нивам рясним
В час світань тих ясних
повноколо іти.

Та щоб вільно рости,
І творить, і цвісти
поколінням новим!
Поколінням новим!

1943

ДІВОЧА

Місяцю-кременю,
Викреши жалю,
Хай стане темно
По всім віддалю.

Хай стане темно,
Темно, невидно,
Холодно, смутно,
Гірко, нерідно.

Будуть гуляти
Чужі вояки —
Хай їм завиють
Чорні собаки.

Прийдуть до хати
Молодість звати —
Хай їм заграють
З стріх автомати.

Стануть тікати,
Буду співати,
Місяцю-кременю,
Тебе благати:

Викреши світла
З синьої сталі,

Хай стане ясно
По всім віддаллю

По всім віддаллю
Ще й по долині,
Ясно, привітно
По Україні.

1943

ПІД ГОРОДОМ, ПІД ХАРКОВОМ

Гей, кружили чорні круки,
Гей, кружили —
Під городом, під Харковом
Круг тужили.

Та не кружать вже, не грають —
Спочивають,
Всі дороги попід гори
Облипають.

Всі дороги, і облоги,
І під'ярки;
Куди дітись, подітись —
Стало жарко.

Під городом, під Харковом
Сніговії —
Гей, фашиста куля вгріла,
Й ще пригріє.

А гострая шабля куга
Додавала,
До крайлісу-перелісу
Доставала.

Доставала, шаленіла,
Аж дзвеніла;

Од напруги холодніла,
Чисто біла.

Ой, спасибі тобі, зимо —
Помагаєш:
Чорні купи — труп на трупі
Засипаєш.

Із-за гори долиною
Йдеш, гуляєш,
Чуженицю-кривавицю
Замітаєш.

Гей, спасибі тобі, зимо,
Сестро наша —
Наробили, сколотили
Добру кашу.

Спом'яне не двічі Харків —
Україну,
Як висіяв кругом міста
Половину.

Як висіяв кругом міста
Половину,
Як вигубив другу в хугу,
В хуртовину.

Слава матері Вітчизні,
Слава зброї,
Що дороги просвіщає
Нам до бою.

1943

* *
*

Згадаю, знаю, літо,
Згадаю хмарки тінь
І цвіт квіток-зеніток,
І неба, неба синь.

Згадаю даль туманну.
Шумить, шумить сосна!..
Тебе, моє кохання,
Тебе, моя весна.

Усе, усе згадаю,
Усе, не промину —
Від проліска край гаю
До синього розмаю,
Що цвів десь на Дону.

1943

НОВОМУ РОКОВІ

Траншейних днів холодні дати
Той не охмарили вогонь,
Що в битвах визрів Сталінграда —
Життя і смерті рубікон.

І як від щасного порога
Під стягом сонця пролягли
Прифронтові, круті дороги
До ріль рахманної землі.

Жагу відродження ми славим,
Верстата спів і шуми нив —
І на майданах юні лави
Прийдешніх світлих, творчих днів.

Благословим Нового Року
Великих замірів діла
І час труда, мету високу,
Що нам світила, нас вела.

1943

ОСІННЕ

Верби затужили
В бурю під дошем —
Гей, зберімо сили,
Друзі мої, ще!

Нас немає многих,
Бою ж не кінець —
Розбива дороги
Вітер і свинець.

Смертна канонада
Грає, виграє,
Куля в кулю пада,
Куля в кулю б'є.

Гей, вогню закрешем
З димної грози,
Кулями розчешем
Хмари та ліси.

Кулями, гранатами,
Градом вогневим...
Смертна канонада,
З ворогом розплата,
Сонце... дим...

1948

ПАРТИЗАНСЬКА

Прапор звіявся червоний,
В леті променем застиг —
Україно, мчаться коні
У пилу твоїх доріг.

Чи до сонечка світ-рано,
Чи на першій, на зорі
Мчать на бистрих партизани,
Б'ють копита в дзвін гори.

У нестримному захваті —
Вітер, буря, зброї блиск...
Кличуть вершники вставати,
Йти від молота, від кіс!

Кличуть вершники вставати —
Гей, на ката! Не хились!..
Кличуть вершники рушати,
Щоб із ворогом почати
Мірять силу, як колись.

То застеле курявою,
То захмарить день в полях,
Та ударить зброя в зброю,
Розбиваючись об шлях.

Бачу, вгору піднімає
Крила віт своїх верба
І рясні вінки звиває
Тим, що впали на горбах.

Мужніх славою вінчає
І сама немовби йде
Од кривавого край-гаю
В поле, в луки, в смутен день.

А з-між віт, як птиці блиски —
Куль трасуючих вогні,
Автоматів кола-диски
Там заспівують пісні.

Мить кривавого двобою —
Тиші хвиля.

Тільки мить

. . . . .

Знову піснею лихою,
Знову й знову над горою —
Вдар. Луна.

Гуде. Гримить.

1943

КОМСОМОЛОВІ УКРАЇНИ

Тим, що бурі не зломити
У смертельному бою,
Тим, що кров'ю окропили
Землю рідную свою,—
    Пісня леться, пісня
  кличе,
    Пісня грає і росте,
    І на славу і на січу
    Молодих вперед веде.

Тим, що йдуть вперед на ката
Крізь пожарів смутні дні,
На мечах несуть розплату,
Серця юного вогні.

    Пісня леться, пісня
  кличе,
    Пісня грає і росте,
    Гей, на славу, гей, на січу
    Пісня смілого веде.

Не розбити кулям броні,
Не зламати ворогам —
Честь героям Краснодона,
Слава вічная орлам!

Пісня ллється, пісня
  кличе.
Пісня грає і росте,
І на славу і на січу
Молодих вона веде.

Дух Трипілля, дух свободи,
Що од Леніна у нас,
В лавах дужого народу
Не захмарив, не загас —

Пісня ллється, пісня
  кличе,
Пісня грає і росте,
І на славу і на січу,
Гей, вперед, вперед веде!

Слава крилам соколиним
Краю рідного орлам —
Комсомолу України —
Вірним Партії синам.

Пісня ллється, пісня
  кличе,
Пісня грає і росте,
Гей, на славу, гей, на січу
Молодих вперед веде.

1943

ЛИСТ

Не сказать всього, що пригадав,
Встала світлим образом з імли —
Один вітер нас з тобою обвівав,
Одні кулі нас з тобою стерегли.

Здрастуй, мій товаришу і друг,
Де тепер ти ходиш у полях?
Вітер, вітер... Кулі б'ють навкруг,
Степова зоря туманиться в очах.

І такою ж бачу — не забуду я —
Піднімаєш звалених в бою.
У яких зустріну ще тебе краях,
На яких дорогах, при яким гаю?

Хай тебе ворожа куля обмине,
Обминуть хай стужі лихові —
Чи згадаєш десь в степу коли мене,
Як я падав, як схилявся на чужій траві?

Іншого утішиш, як мене тоді в бою,
Іншого піднімеш, як мене тоді —
Може б смерть була звалила на краю,
Та зі мною ти ж була в біді.

Кулі чорним віялом навкруг,
Степова зоря туманиться в очах —

Здрастуй, мій товаришу і друг,
Де ж тепер ти ходиш у полях?

Напиши мені, коли вгамуєш рани кров—
Подає про себе звістку птах крилом,—
Може, десь зустрінемось з тобою знов,
Десь за Бугом, десь за лугом,
за Дніпром.

1943

МАЛЬВИ

Коли ми кидали усе,
Лишали край і дім,
Як ти цвіла, краса осель,
Рожева мальва-дим.

Відносив нас походів вир,
Кривавий вал атак,
А ти цвіла, немов докір,
Немов зневаги знак.

Чотири квітки в дивину,
Чотири кров'ю вщерть,
Що так горять лише в війну
Під сонцем і дощем.

Землі краса, степів любов,
Печалі тінь в очах...
О наші болі, наша кров
На пилу димний шлях!

Здавалось сон — цвіли, цвіли
На щастя, на життя...
І кожен мріяв в млі долин
Про дім, про вороття.

Ще був у нас один такий,
Праворуч близько йшов,

Мов сокіл, ясен, молодий,
Стрункий і чорнобров.

Він мальви брав було в косі —
Гнучкий дівочий стан!
Гарячих ран не загасив
Досвітній час розстань.

Упав, упав на ковили
Від кулі і штика..
Дівчата гілець не вплели,
Не зм'яла рут рука.

А та одна, що десь лишив,
Стояла в самоті,
Питала даль вона: — Скажи,
Чи вернеться сюди?..

Не жди, не жди, солдат лежить,
Розвіявсь мальви дим..
І неба рідного блакить
Не розцвіла над ним.

Листів-привітів не пиши,
Не одному біда.
Лежать його товариші —
Кому ж відповідать?

І пламенів на захід, схід
Невгасний вир пожеж,
І кликав, кликав мальви цвіт
До рідних серцю меж.

Ладнали зброю і вперед
За кроком крок ішли,

А над тими, що брала смерть,
Видіння гроз цвіли.

Чотири квітки в дивину,
Чотири кров'ю вщерть,
Що так горять тільки в війну
Під сонцем і дощем.

Хто падав в полі — піднімав
Свою солдата тіль,
Хто гинув, знову той вставав
У смертний час горінь.

Бо не згасав, не танув гнів —
Бив вітер і свинець!
І мальв далекий пламенів
В краю отім вінець.

1944

* *
*

Яснозоре, неозоре
Небо голубе;
Дорога моя, учора
Не діждавсь тебе.

Думав, хмарою-горою
Потуманивсь день,
Думав, більше нас з тобою
Доля не зведе.

Пострічалися. Вклонявся
Світлочолий клен.
За дорогами прослався
Степу гобелен.

Дальніх райдуг розцвітання,
Мрія золота...
Поцілуй же на прощання,
Солодко в уста.

1944

* *
*

Чи загину, чи вернуся —
Цвіт гвоздик — печалі знак!
Я любив ті коси русі,
Я любив не знати як.

Снилось, мріялось, ввижалось
До сьогоднішнього дня,
Що стрічала й проводжала
Все життя мене вона.

Тільки раз сумного ранку,
В час прощання на зорі,
Не відсунула фіранки,
Загасила ліхтарі.

З того часу серце в тузі,
В нерозрадній самоті —
Де не йду я — в полі, в лузі...
Та до неї лиш путі.

І все жду і жду — прогляне
Світла знак з її вікна...
І я вірю —

легші стануть
І дорога і війна.

1944

В ПОЛІ НА МОГИЛІ

Струни болів, струни гніву,
Струни дум моїх бринять —
То пісень слова, мотиви,
Дальніх чайок переспіви
З поля димного дзвенять.

А воно ж та й гнівне поле —
Не пшениця, а вогні!
То затужить, заговоре,
Опохмурить виднокола,
То похвалиться мені.

Лю-лі,— дівчина співала,
Тут вона ходила вбрід,
Нахилялась, квіти рвала,
Гай, кого ж вона кохала,
Юнка тая — серця цвіт.

Де взялись чужинці люті,
Де взялися, та й вночі —
Надягли залізні пута
І уже на смерть закута —
Не пісні... плачі.

Хто такая?.. Били, били...
Ні півслова з уст дівча.

. . . . .

Край зеленої могили
У кривавих ранах тіло...
Шлях курився та мовчав.

Хвиль зелених не котили
В час той смутний пшениці,
Тільки чули люди стріли
Край високої могили
Та десь відгомін сичів.

Струни болів, струни гніву,
Струни дум моїх бринять —
То пісень слова, мотиви,
То удари серця, співи
З поля линуть і дзвенять.

Пом'яни її, піснярю,
Граєм дзвінної струни,
Як насунуть чорні хмари
І покотять хвилю яру,
Спивом, словом пом'яни.

1944

ЗБРОЇ

Дозволь тобі, моя зброе,
шану дати,
Вміла ж мене у поході
визволяти.

Визволяла при дорозі,
при могилі,
В темнім лісі, при калині —
в добрім ділі.

Визволяла, рятувала
на тумані,
На тумані, на світрані,
на Тамані.

Визволяла, коли йшов я
до родини,
Як забилося серце моє
в Україні.

Ти мені, моя незрадна,
все на мислі —
Одхилила кулю смертну
і на Віслі.

І на Віслі і на Майні,
на чужині,

На крутім валу німецькім
під Берліном.

Дозволь тобі, моя зброе,
шану дати —
Буду ж тебе, славна, рідна,
звеличати.

1945

ВІТЧИЗНИ ГОМІН

На путях-дорогах,
Через всі краї,
Крізь бої, тривоги
Ти проніс її.

На чужій чужині
До кінця зберіг
Серце Батьківщині,
Серед бур і лих.

Злоті крила вечір
Прихилия до Альп,
Та чужих німеччин
Не співає даль.

Устають далекі
Привиди, як сон —
Рідних далей клекіт
І квіток вогонь.

Сорок квіток з краю,
Де на світ родивсь,
Сорок квіток з гаю,
Де було любивсь.

Сто вогнистих, чистих,
Сто рожевих мальв,

З низовин імлистих
Пломенистих барв.

Всі вітрами миті,
Всі до пруга, всі...
Кохані у житі,
Купані в росі.

Куряться дороги,
Альп димлять кряжі..
О, Вітчизни гомін
В серці і душі.

1945

* *
*

В чужоземнім краю,
У трисмертнім бою
Я беріг і зберіг
Сон-лілею мою,
Тебе, рідну мою.

Рветься серце — літам
Розімкнути імлу!
В тихім Глобині там
Кличеш ти на валу.

Дзвонять реї-путі...
Кличеш здалеку — чуть!
Через гори круті,
Через ріки, світи
Я до тебе лечу.

В золотому краю,
У саду, у гаю,
За запоною віт
Ти, цілуючи цвіт,—
Посилаєш привіт.

1945

ГВОЗДИКИ

Гвоздики рожеву засвічують мідь
З-за гілки, з-за тину, з-за рогу...
Дорога, дорога, дорога біжить
Далека на захід дорога.

— Рівняйтесь праворуч! Чотири у ряд!..
На заході стрінуть тумани...
Вітальним салютом гвоздики горять,
Громохкіше б'ють барабани.

— На, любий юначе, від серця мого!..—
І падає цвіт на лафети.
Подільського серця гарячий вогонь
Солдат зарікає від смерті.

І радісний гомін, і радісний крик,
І в даль розступаються ріки...
Хай будуть солдату на пам'ять, навік
Осель наших дальніх гвоздики.

І полум'ям серця спалахує цвіт
З-за тину, з-за гілки, з-за рогу...
І падають квіти і падає мідь
Захмареним сонцем під ноги.

1945

ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ

Ран у серці не лічи —
Жив, любив.
Вітер висушив мечі,
Дощ обмив.

Ворон, ворон, не кружи —
Ясен вир —
В піхви вкладено ножі,
Значить — мир.

Значить, голуба крило —
Вість полям!
Значить, плуга чересло
Сяє нам.

Шелестить весни вода
В луки літ,
Значить, мирного труда
Зріє плід.

Пробивається в світі
Первоцвіт,
Значить, в щастя нам іти,
Жить,
Любить.

1945

КАЗКА ЦІЄІ ЗИМИ

1946

Завої, завої, завої...
Така вже відроду зима —
То в грізному шелесті зброї,
То стихла, війнула й нема.

І вже вітерці, вітерці, і весною
Парує з оживлених ріль,
І вже з-під галузки росою
Виходить на зорях Оріль.

Дніпра перегата десь рветься —
Басує невтишений кінь!
Аж доки в степи не проб'ється
З-під криг виграваючий дзвін.

* * *

Завої, завої, завої...
Сніжинки, сніжинки, сніги...
Полинати б, вітре, з тобою
На білі зими береги.

Як ти, далину облетіти б,
Шумуючи в білім рою,

Хитнути смерекові віти,
Сполохати пташку в гаю.

Прислухатись — казку почути,
Побачити казку життя,
По перших зірках Дніпробуду
З тобою її прочитать.

І в млі снігового простору
Оглянути весь небокрай —
Карпат даленіючі гори
І тихий південний Дунай.

І моря зеленого берег
Під знаком зорі і крила,
Де повно наливаний келих
Здіймає нам вічно земля.

За світло, за сонце!.. Не попів
Розверзені стелі вкрива —
Стоїть, осява Севастополь,
Одеса звелася жива.

Накочують хвилі на коси,
Підводяться тіні з води...
Ідуть за Ольшанським * матроси
На берег холодний, крутий.

Під звої вогнів канонади
В єдинім Вітчизни строю —

---

* Ольшанський Костянтин — ст. лейтенант, командир групи моряків морського десанту. В ніч проти 26/III—44 року здійснив в місті Миколаєві, в районі елеватора, висадку десанту. Героїчно загинув,

Матроським ударом відплати
Крізь шторми і бурі встають...

Встає, стугонить Миколаїв,
Розбивши досвітній туман.
Акрен Хамердінов! * — гукаю.
Волошко Григорію! — встань!

...Ви впали. Та здружених десять.
(Видінням зринає «Варяг»)
Степами несуть до Одеси
Пробитий, прострелений стяг.

І хвилі шумлять в узбережжя...
Туман, над лиманом, туман...
Одесо, ти вільна, Одесо!..
Палає в огнях Акерман!..

На захід, матроси, на захід!..
Шумить, виграє Дунай...
Та вітер нескореним птахом
Війни розрива небокрай.

* * *

Згадали ми бої,
а море
До сонця мрійну стелить путь;
І кораблі на всі простори,
В усі краї від нас ідуть.

---

* Хамердінов Акрен, Волошко Григорій — матроси-бійці — учасники десанту в м. Миколаїв. Героїчно загинули.

Вклоніюсь, друзі, монументам
На всіх шляхах, де йшла війна —
Лежать відомі й безіменні,
Взяла їх вічність імена.

І слави вічної вінками
Діла їх ратні повила,
Щоб піднімались над віками
Вогнями дня над тьмою зла.

* * *

З глибин підземних Криворіжжя
Залізу пісня повстає —
Там перфоратор крає, ріже,
За шаром шар лупає, б'є,

І на холодні перегони
Степів виходять рударі,
Зав'южені несуть вагони
Землі рударської дари.

Надбання рук заводам сталі.
Сніжинки кружать над Дніпром...
Озера вогнені металу
Шумлять під зоряним крилом,

Що мов летить і мов видіння,
В тенетах неба повиса
І насила метелиць тіні,
У хмарах гасне, не згаса.

Де у бою своєю кров'ю
Шляхи війни солдат полив —

Шумить цехами Подніпров'я,
Мов диво сяйне серед див.

Новими витопами домен,
Металу сяючим вогнем
І гомоном новобудови,
І неповторним світлим днем.

Заграє сонце на піддашку
І вже іде... заліза грай —
Зими цієї дивну казку
Нам каже цей металу край.

* * *

Завої, завої, завої...
Сніжинки, сніжинки, сніги...
Неси мене, вітре, з собою
На білі зими береги.

...І ніч, немов десь над Донбасом,
Стрічає вогнями з імли,
Троянду — барвисту окрасу
Дарує хтось нашій землі.

А ніч підіймається світла,
Летять солов'ями гудки,
Там біла троянда розквітла
І пахнуть її пелюстки.

Донбасе, Донбасе, трояндо!
Республіки нашої цвіт!
Це ти світлосяйні гірлянди
Засвічуеш в повісті літ.

Глибин нерозвіданих човен
Пізна ще невпізнаний світ ---
Йде врубова там Лукичова,
Землі розриваючи спід.

Гудуть Запоріжжя удари,
І відгомін лине в ту мить
З глибинних підземних віддалин:
«Донбасові нашому жить!»

* * *

І знов заметілі, метілі...
Вирує, кружляє зима...
О, скільки крізь простори білі
Земля моя див підніма!

Щоденно, щочасу, щомиті
В радянському колі держав,
В найкращому колі у світі,
У вічному гомоні слав,

В єдинім поході народу —
В окрасі найкращій з окрас!
В будованім домі — оплоті
Всіх націй, народів і рас.

І казка не казкою — цвітом,
Горить переливами знад —
Над білим засніженим світом
Встає, осяває весна.

1946

ПЕРШОТРАВНЕВА

(Перша післявоєнна)

Сій, травеню, квітами сій,
Луки, поля засівай!
Край неподоланий мій
В райдуги барвні вбирай!

Нам одшуміла війна
Куль смертоносним дощем,
П'є перемоги весна
Чашу солодкую вщерть.

Рутяний вітре, шуми,
З дивних, родинних прилук,
Знову п'ємо тебе ми,
Чаші беремо до рук.

Солодко пити вино,
З друзями сівши за стіл,
Солодко сіять зерно
В лоно омріяних ріль.

Сій, травеню, квітами сій,
Луки, поля засівай!
Край неподоланий мій
В райдуги цвітні вбирай!

Зброї спочине хай сталь,
Руки взялися до рал.

1946

ДОНБАС

Милий серцю Донбас,
Любий серцю Донбас,
Наших прагнень вогонь —
Ти живеш, ти не згас!

Ти, як сонце, палав,
Твій вогонь бушував,
Та гранітно ти йшов —
Не схилився, не впав.

Ти стосилий живеш,
Чорні скарби несеш,
Славен, дужий, ясний,
З нами в битви ідеш.

Творчих змагів пора
Надійшла, розцвіла,
Хай же вічно живе —
«На-гора!», «На-гора!»

1946

ОСІННІЙ РАНОК

Вже блиска вогник крізь туман,
Крізь темінь прозира,
Хтось ходить в сутінках світань —
Пора, пора, пора!

Не плескіт сяйної ріки,
Не сонця рання гра —
Риплять, зриваються хвіртки,
Шумує дітвора.

Стихає гомін, мовкне сміх
На схилі край села —
За парти сіли всі, до книг,
І ген зникає мла.

1946

ПЕРЕЖИТЕ

Під небом гроз пекельних літа,
На гонах росяних долин —
О, скільки нами пережито
Суворих, радісних хвилин.

Мов повну чашу пито, пито
Життя і смерті. Ні, не сон —
Колгоспне б'є в дорогу жито...
Поперед нас вогонь!

І по краплині, по росині
Із фляги — ні, по небокрай! —
І той, що йшов, і той, що гинув,
Казав — допити серцю дай!

І пив, і пив снагу Вітчизни,
Блакить озер, серпанки нив,
Дощі квітневі, зливи пізні —
До краплі все
в день бою пив.

І сонце, — ні, тоді не гасло,
Квітчало зброю наших лав,
Бо кров за те до краплі власну
Солдат Вітчизні віддавав.

Шуміли нам ліси і ріки,
Бриніли роси на зелі,
Щоб напоїти нас навіки
Сіянням рідної землі.

Щоб кликати, кликати ставати
Під знамено ясне бійця,
Щоб не холонути, зринати
З глибин розбуджених Дінця.

Пройти у вигромах вогнистих
Усі дороги у бою,
Щоб прошуміти зелен-листом,
Не листом — кулями в гаю.

Вставати даллю териконів,
Густим мереживом копра,
Бриніти струменями Дону,
Гриміти хвилями Дніпра.

На фронтових піднятись межах,
Де Волги даль несла блакить,
В крутих воронезьких пожежах,
Коли хитався в бурях світ.

Ні, серце утле, не пір'їна —
Під тягарем навал і брил! —
Як молот било, щохвилини,
Бо мало міліони сил!

Бо в ньому, ген, уся Вітчизна,
Дороги ходжені усі,
Вся материнська ласка ніжна
В її натхненні і красі.

1946

МОГИЛА

На бойному полі могила,
Ширяють під хмари орли.
Спинися над пам'яттю смілих,
Тут слави герої лягли.

Вони не боялися смерті —
В кривавім, останнім бою
І перший, і другий, четвертий...
Вмирав за Вітчизну свою.

Одному ввижалася мати,
Другому кохана в степах,
А третій четвертого — брата,
Від куль навісних заступав.

Кривавії марева бою
Стрічали хоробро вони,
Несхибно виносили зброю
На вал світової війни.

Не злота глумлива офіра —
Землі неокутої мста,
Вела їх на подвиги віра,
Правдивої справи мета.

І рано і пізно в долинах
Вчувається гул батарей,

І тіні, підводяться тіні
З горінням пробитих грудей.

Хай вічної шани могилу
Навідують віщі орли.
Спинися над пам'яттю смілих —
Тут слави герої лягли.

1946

«МАЛА МОСКВА»

(Оповідання серба)

Жило за ріками село,
Далеко за горами,
А в тім селі і пан і хлоп,
Жандармський чин з орлами.

Там клопітливий гешефтяр
З престольної столиці,
І над усім жмикрут-крамар,
Крамнички і крамниці.

Усе для пана, все було:
Плодів з-за плоту грона.
Жило-було собі село
Далеко за кордоном.

Та ось, як блиск, майнула вість,
Недобра чи глумлива:
Селяни збавили укіс
В жнива на панській ниві.

І загуло, немов удар,
З ясного неба грому!
Доповісти спішить жандар
Міністрові самому.

Йдуть блискавок кругом рої:
Що трапилось в Ізбішти?
Чия рука, діла чиї —
Підпілля, комуністи?..

Невже порушувати лад
Надумалися хлопи?
Поставить варту. Винних взять
На досконалий допит.

. . . . .

Минув потому рік чи два,
З селом нові турботи —
На землю панову права
Свої веде голота.

Вже урядовців, аж кишить!
Досліджують, працюють —
Хто царству цілому грозить,
Чому в селі бунтують?

І ось зібрався грізний суд
В великім білім місті,
Селян з села того ведуть,
Що звалося Ізбішти.

Їх провели усіх гуртом
По бруку вулиць ранніх,
Щоб визнання перед судом
Сказали всі останнє.

Трудився довго суд, карав,
Та не спромігсь дізнатись,

Хто їх до світла піднімав
За стяг свободи братись.

Аж ось, на сконі справ отих,
Тюремних та судових,
З громади звівсь, один за всіх,
У суддів просить слова.

— Неправди муля нам ярмо,
Ми ж проти всі, горою,
Ми, пане голово, звемо
Своє село Москвою.

—...Москвою!?.—Аж схиливсь суддя,
За ним його підсудки.
Стрибнули пера по листах,
Побігли прудко, прудко...

— Так, ось що,— мовить голова,—
Підсудний, гру полиште...
Так і запишемо: «Москва
Тепер в селі Ізбішти».

А щоб всії держави лад
Не зазнавав удару —
За ґрати ковані послать
Підсудних всіх на кару...

І суд скінчився.
Роки йшли,
Наливані грозою,
По царствах всіх, всії землі
У вигромах двобою.

І там в краю, де пан і хлоп,
Жандарський чин з орлами —
«Мала Москва» жило село,
Овіяне вітрами.

Не гнулось грозам в глушині,
Боролося і мріло.—
«Москви нам зоряні вогні
Дорогу спломенили»,—

Казали сковані, йдучи
До темного з а т в о р у *,
Казали друзям уночі
За ґратами п р о з о р у **.
. . . . .

Ударив, вдарив грім війни
І заgrimів по світу,
Повіяв прудко з далини
Кривавий вітер літа.

Шаліють, виють: — На Москву! —
Із краю в край фашисти;
Та раптом чується: — Живу,
Мала Москва-Ізбішти!

І до боснійських грізних скель
Від синіх нив Банату
Ішли від поля і осель
Словени і хорвати.

---

* З а т в о р — в'язниця (серб.).

** П р о з о р — вікно (серб.).

І партизани-серби йшли
На окупанта злого,
З ущелин темних, полонин,
З Дунаю голубого.

Горіло, падало,
                                та йшло
На славний поклик бою —
«Мала Москва» — мале село,
Наснажене Москвою.

1947

ВЕСНЯНЕ

Іще дзвенить в глухім ярку ручай
З-під білих брил торішньої крижини,
А в полі вже бринить пташиний грай
Над простором зеленої травини.

Співає даль і сонячна блакить,
Звіва димок на тракторні колони,
Ляга ріллі широкий чорний слід —
То врожаїв майбутніх перші гони.

Вітрець з степів торкається чола,
Мов спогади далекого походу;
Пливе з чужин лелека до села,
Щоб дня цього ж
узятись за роботу.

1947

ЗИМА

Сніжинки лапаті і ніжні
Хтось сипле і сипле й кружля,
Лягають між плетив залізних,
Вкривають холодні поля.

І мрійних шибок візерунки
Наводить, малює мороз —
Проходить над ріками лунко
Лісів запорошений гость.

І марять під хугами ниви,
Шумлять їм крізь сон врожаї,
Зими нерозгадані дива
Приносять видіння свої.

Не бурі далекої казку —
Чуем, гримить: — «на-гора»!
Ми слухаєм пісню донбаську
І казку нового Дніпра.

Диханням оновлених домен,
Мов луни, гойдають громи —
Індустрії похід і гомін,
Казання цієї зими.

Творіння гарячого серця
Не спинить ніяка рука —

Металом розпеченим ллється
Життя нескорима ріка.

І той в нашім першому слові,
Крізь гомін невпинний труда,
Хто в плани ясної будови
Вогонь свого серця вкладав.

Хто линув на ордища вражі
Крізь воен розгойданий дим —
Ми першим ім'я те прокажем
І словом і серцем своїм.

Ми знаємо, край наш любимий,
Розквітне в садах многоліть,
І йтиме вперед голубими
Дорогами щастя й побід.

1947

ЧИ В ШИНЕЛІ ТИ СОЛДАТА

Чи в шинелі ти солдата,
Чи стоїш ти за станком,
Йдеш вугілля добувати,
Крешеш скелю молотком,

З шахт донбаських, чи від поля,
Чи з Бескид високих гір —
Ти, що з серцем комсомола —
Комунізму богатир.

Всюди творчими ділами
Славиш Партію свою,
Що ростила юні лави,
Гріла сонцем у маю.

Що натхнула дух героя
В час двобою на війні,
Що на ниві ланковою
Йшла мов мати повесні.

Берегла нас в день тривоги,
Слави прикладом була
І на сонячні дороги.
Нашу юність повела.

Йди, твори, трудись, учися,
Будь звитяжним, сином будь,
Рідній матері Вітчизні
Все віддай —
життя і труд.

1947

КОЛО ВІДРИВНОГО КАЛЕНДАРЯ

Листочок за листочком
Спадає в небуття —
Годинник молоточком
Відстукує літа.

Товариші, без жури,
Б'є молот не такий! —
Лама луною мури,
Виковує віки.

Удар наш за ударом,
То присуд ворогам —
Життя іде не даром,
Життя перемага.

Пітьму ж бо сонце боре,
І тим живе земля —
На баштах світозорих
Куранти б'ють Кремля.

1948

ШЛЯХИ БАЛКАНСЬКІ

(Осінь, 1944)

На захід
                    слави армії
Під грай громів ідуть,
Ім райдуг весла барвні
Щасливу кажуть путь.

Священною свободою.
Квіток вінки горять,
За злою, за негодою
Весни розцвівся сад.

Не б'ється над окопами
Планинський журний птах —
Піднявся над Родопами
Повстанський волі стяг.

Він звився над Пірінами,
В стремнинах виграє,
На Шипці не спокійно, ні,—
Болгарія встає!

Йдуть луни дальніх вигромів,
Народ братів віта —
Болгарія Димитрова,
Болгарія труда.

Як рідних обнімаючи,
На стуму ворогам,
Вітаючи, стрічаючи,
Співають славу нам.

Свободи марші слухають —
У скелі б'ють вали,
Вітаючи Толбухіна,
Балкани розцвіли.

Шляхи, шляхи балканські
За Варною круті,
Йдуть Армії Радянської
Сталевії ряди.

Священною свободою
Квіток вінки горять,
За злою, за негодою
Весни розцвівся сад.

Красує, наряджається
На щаснії літа —
Дороги зір ввижаються,
Свободи і труда.

У хаті над колискою
Новий схилився світ —
Троянди казанликської
Горить південний цвіт.

1948

КОМСОМОЛЬЦЮ

Олександру Бойченку

Здригнули хмари над землею,
Боїв смертельний гомін грав,
Коли ти з юністю своєю
Зорі проміння поєднав.

І в лавах здружених, залізних
Пішов вперед — плече в плече —
Під зорним стягом Комунізму,
З натхненним сявом очей.

Здолав ти гори, доли й ріки —
Світи, о юносте, тобі!
Завіти Леніна навки
Шлях осявали в боротьбі.

І в даль, під Сталіна рукою,
Ти йшов в злитованих рядах,
І сяло сонце над тобою
В долинах слави і труда.

Проти негод сталеві крила
Виносять гордого орла —
Ти встав над кручами Трипілля,
І слава землю обійшла,

Крізь стани вражі, силу броні,
Крізь воен шал, вогонь і дим
Незламним духом Краснодона,
Гастелло серцем вогневим.

І йти тобі ходою юних,
Ходою славних йти тобі
До найясніших сонць Комуни
Під стягом праці й боротьби.

1948

МАТЕРІ

Ти все питала, все шукала,
Де та могила, де земля,
Що трьох синів твоїх сховала,
В свої обійми узяла.

Ти все питала, все шукала,
Де ті вітри і звідки дмуть,
Що того літа провівали
Синам-солдатам трудну путь.

Ти все питала, все шукала,
То зір, то місяця вгорі —
Вони ж бо землю осявали
Синам останньої пори.

Ти все питала, все шукала,
Аж доки в полі і сама
Зигзицею, луною стала —
Шумиш в вітрах, ідеш в громах.

. . . . .

Чи гомонять, чи сплять діброви,
Чи спів несуть птахи степам —
То чути матері там мову,
То чути — мати ходить там.

І паліям війни прокляття
Із уст її в громах зрина...
Встають, шикуються солдати —
На бій їх мати підніма.

1948

ВОГНИК-МАК

Та ген, кúрений, закúрений,
Виден, виден кремен-шлях...
Пил вітрами димно збурений
В голубих степах.

Йшов солдат у даль дорогою,
Ніс рушницю і рюкзак,
І квіток з собою трохи там —
На шинелі вогник-мак.

Вогник-мак... ось-ось зів'яне він —
Вже він гасне, як не жив,—
Коли ж цвів — солдат поглянув був
І розцвівся весь в душі.

Вже й опали пелюсточки ті,
Вітром звіяні у пил,
І без вогників листочки ті
Посхилялися без сил.

Та в солдатських грудях полум'ям
Вже огонь ясний палав,
Бо у журі бачив доли він,
Де було лани кохав.

І до краю весь обурений
Йшов і йшов солдат в боях.

Та ген, кúрений, закúрений,
Виден, виден кремен-шлях...

Кажуть люди, десь за Десною
Впав солдат в диму атак..
День і ніч пала над месником,
Кажуть люди, вогник-мак.

1949

КОЛГОСПНИЙ ОГИР

Зима, зима... Метілі бродять
В густих завоях далини.
З конюшні теплої виводять
Коня колгоспного.

— Спини

Баского біса,— каже старший
Навчений конюх юнаку,—
Походить хай з годину в марші,
Потому звіриш на скаку..—
А кінь, чи, може, весну чує,
Чи сила дужо в ньому гра —
Він в поле рветься, він гарцює
Назустріч хмарам і вітрам.
І ось, господаря відлуку
Впіймавши миттю, на лету,
Вже мчить в сніги, й зелені луки
Йому ввижаються в цвіту.
І маки огненным напливом
Його полощуть стан пругкий,
І вітра крила гладять гриву
І бистрокриллі і легкі.
І чує, трави під копита
Шумлять і стеляться, мов дим,
І даль дзвенить дозрілим житом
Під неба сяйвом голубим.
Неначе птах в стрімкому леті

Гуляє, мчить у полі кінь,
І ні зими, і ні заметів,
Ні зимних хуг, ні хуртовин.
Коли ж й війне де заметіллю —
То огир шлях перетина,
І не сніги, а зелен-зілля.
Під ноги стелить далина.
І нагулявшись так уволю,
Мов вітер стихений, верта
Гарячий кінь із того поля,
Де й лошаком не раз літав.
Біжить селом колгоспний огир,
Поводить оком в кожен двір,
Сніжок мете, кружля під ноги
З-за дальніх хмар, немов з-за гір,
І відчиняються ворота:
— Доволі грати, погуляв,
Шалений! —

Конюхам робота

З таким далася чимала.

— Кось-кось, сюди, —

і переймають,

До двору кожен заклика.

Та огир мчить, усіх минає

І за заметами зника.

А потім, птахом з веремії

Зірнувши, ладний і пругкий,

Вже не басує, не шаліє —

Іде до стайні навпрямки.

Він знає — ласкою зустрине

Його появу конюх тут,

Пахтить духмяно з ясел сіно

Живцем кануперу і рут.

І фарби свіжої з безтарки,

Зелені вогники горять.
— Зажди, поставимо в сівалку,
Баского виведу в наряд! —
Стрімкими збуджений вітрами
Кінь гриву струшує свою,
А з ясел пахнуть сонцем трави,
В степах накошені в маю.

1949

ЗУСТРІЧ СІЧНЕВОЇ НОЧІ В ЧИСТОМУ ПОЛІ

Раз випало їхать мені у степу,
У місяці січні зимою.
Уже вечоріло. Немовби крупу
Ледь-ледь хтось сійнув наді мною.

Дрібненьку-біленьку (а треба сказати —
За снігом журились озимі —
Та й де його в полі широкому взяти —
Не в дружбі щось він з ланковими).

Авто наше мчало. Кажу, поспішим,
Дороги — годин на чотири...
— На три,— каже шофер,— а втім,
Скучає за нами квартира...

І швидкість таку незвичайну натис.
Метнулися фари далеко.
Та ніч оступала дорогу, мов ліс,
Тривожний здіймаючи клекіт.

Знялись запороші, як хвилі густі...
Все чорне зробилося білим,
Вітри узялися, здалось, замести
І нас і дорогу. Котила

В степу завірюха, мов шторму вали,
Кружила, спинялась, шугала...
Ні йти, ні проїхать — замети лягли.
Аж ось де нас хуга застала!

Вилажу з кабіни. Штовхать не звикать!
Хто ж в чистому полі допоможе?
А вітер, як вхопить — мов хвилі то мчать,
Б'ють в груди і в спину пороші.

Стояти не діло — було не було —
Анум із замету на чисте...
Штовхнув я, натиснув — ніяк не взяло!
Водій налягає — ні з місця!

Іще рраз, іще раз!.. Щосили — нум, рраз!..
Буксує, аж рветься машина,
Гул бурі й мотора. Одхлипує газ.
І звідки лиха ця година!

Аж чути десь голос...— шугне — і нема...
Дивлюсь я — щось має, мов тіні.
— Агов, до роботи!..— І знову п'ятьма.
Ген сміхом озветься і злине.

— Став навхрест! Напроти!.. Сюди-но, сюди.—
І гей, покотилися луни.
— Оце так весілля!.. Гуляй молодий!..—
Та й сміхом, луною майнуло.

Праворуч то зрине, то знову пірне,
Ліворуч замає й немає...
І що за причина морочить мене,
Відьомське весілля справляє.

А сміху все більше і більш. Голоси.
Жіночі, дівочі крізь хугу...
І пісню вже чути, їй вторять басы,
Басы вітровії із лугу.

І ось, як видіння (мара не мара),
На світло до хмар з заметілі
Дівча підступило, та й «цитьте» вітрам
І прямо до нас: «Нум за діло!..

Дороги ж немає, і ваше авто
Котиться за вітром не буде,
Щити ось розставим, тоді вже й гудок
Давайте, щоб сходились люди.

Все скінчимо й прийдем, і разом в село
Машиною дружно покотим...
У чистому полі мело — не змело,
В нас весело, гей, до роботи!..

Таких запорош ми чекали давно —
Якого добра нам ввалило!..
Його не спинити — розвіять зерно!
Ні, кажуть дівчата, — не діло.

А ланка ж у мене... така, як і я!»
(Сама в заметілях стояла).
— Агов, — відгукнулась, — іду... І в роях
Метелиць летючих ростала.

Шофер аж підскочив: — Це ж щастя! —
Зрадив.

— Лиха нас година тут носить. —
І прямо в замети шугнув і побрів —
Пірнув в хуртовину, як в воду.

З годину ще добру пождав я кінця,
Вже й буря потому вщухала,
І місяць з-за хмар, повновид із лиця,
Виходив оглянути далі.

Картина чудова відкрилась тоді:
Світилися ясні небокраї...
В якому змаганні, в якому труді
Спинилась стихія — не знаю!..

І мовби у казці засніжений птах
Розправив, як велет той, крила...
Зависли замети — вітри на щитах —
Спинила їх здружена сила.

Застигли всі бурі в північній красі,
У срібному сяєві степу.
І зводилась пісня. Все дужч голоси
Під тихими зорями неба.

Своїх комсомолок вела ланкова —
Гей, лісня ж яка по роботі!..
Та пісня про ниву, про дружбу, жнива,
Про милого, любого вроду.

1949

ПРО МАРКА ОЗЕРНОГО

Хто Озерного не знає —
За горою, за Дніпром,
Він од серця щиро дбає,
А лани ж які кохає,
Добрим прикладом, трудом.

Він сказав — уродить, буде —
Тільки б воля, тільки б труд!
І за ним колгоспні люди,
І Надія Кошик всюди,
І багато ще — ідуть!

Ой, простора ж наша хата,
Край багатий, світ без меж!
Ідуть досвід переймати,
В чому там секрети знати,
Ну й насіння, звісно, теж...

На погане хто з нас зверне? —
Ми подивимось, як він —
Одбира Озерний зерна,
Качани ж там повнозерні,
Та як дзвін — один в один!

Тане хмарка підобідня,
Подніпров'я степ і степ...

Все таке тут миле, рідне,
А насіння ж лиш гібридне,
Ваговите, золоте.

Тільки глянути, й охога —
Кукурудза ж наша честь! —
Є в тім цвіті срібло, злото,
Стигле визріння роботи —
Пісня грає в цвіті — єсть.

Ой, простора ж наша хата,
Край багатий, світ без меж...
Так отим же ми й багаті,
Що черпає брат у брата
Досвід, силу, щастя теж.

Чи гуляєш за Дніпром ти,
За Карпатами аж, ти —
Вітре, вітре, поздоров ти,
Побажай цвісти, рости.

Ми усім добра, не горя,
Ми й братам далеким тим,
Що до нас пливуть з-за моря,
Йдуть стежками через гори,
Світлим сонцем золотим.

Хто Озерного не знає,
За горою, за Дніпром,
Він од серця щиро дбає,
А лани ж які кохає,
Добрим прикладом, трудом.

1950

* *
*

Не ремесло мені війна,
Не розуміюсь я на тому,
І, певне, зроду б, ні, вона
Мене не викликала з дому.

А отже був, як всі, солдат,
Ішов походом в димні далі,
Та ще й солдат, куди — без вад!
І недарма горять медалі.

Що ж спричинилося тому,
Що ти, поете, в хмурнім році
Пішов, як чорт той у диму,
З гранатою при боці.

Пішов, пішов... Солдатом став.
Та хто про те питати буде! —
Я рідний край свій захищав,
А що це —
добре знають люди.

1950

КУВАВ КОВАЛЬ ЗАЛІЗО...

Кував коваль залізо,
А буря перед ним
То бралася ізнизу,
То в стелях рвала дим.

Луною невгавали
Наокруг дзвін, громи —
Здавалося, кресали,
Палали іскри з тьми.

Та, мабуть, звикши здавна
До буряних навал,
Стояв і ладив вправно
З заліза щось коваль.

І тут біля порога
По першому сліду
Весна йому з дороги
Гукала: — Гей, іду!

Із громом, з блискавками,
Із дощиком густим,
З веселкою, з квітками...
У тебе ж тут лиш дим!..

— Ідеш?.. Я дуже радий,—
Сказав на те коваль,—
Як бачиш, на ковадлі
Лежить ще тепла сталь.

І міх, як бачиш, дише,
На повні груди міх!
І молот добре крише,
Аж стіни, глянь, колише ---
Йому немає лих!

Вугілля, теж відважу —
Я жару вже піддам!
Бо жар іздавна, кажуть,
На радість ковалям.

Що хочеш, розтоплю я,
Що хочеш, заварю я —
Квітки свої розгубиш —
І їх я зремонтую.

Деталі для сівалок
І зуб'я для борін,
Вали для молотарок,
І гвинт, і шруб, і клин...

Та що тобі казати,
Хіба того не знав,
Як змалку для громади
Кувати починав.

Підкови у дорогу
І шини до коліс...
Варив всього потроху —
Уже б і не піднісі!..

На тракторному стані
Кував ще коло меж...
І дещо партизанам
З заліза, звісно, теж.

Деталі для сівалок,
І зуб'я для борін...
Аби удоволь стали!
Заліза для машин!

І буря утихала...
Веселкою весна
Чогось взяла, набрала
З ковальського горна.

І молота удари
Із кузні аж до туч
Гули і грали, грали
З громами обіруч.

1950

ПЕРЕПЛЕТУ І ОБІВ'Ю

Переплету і обів'ю
Любов'ю серця, серця палом
Вітчизну-матінку мою,
Що доглядала, колихала

Мене малого ще тоді
(Давним-давно уже, здається!),
Коли світи і цвіт надій
Лиш коло неньчиного серця.

Переплету і обів'ю
Любов'ю сина після бою,
Рукою-гілкою в маю,
Самою піснею-весною,

Що в серці виносив, надбав,
Що розцвіла перед очима
Палітрою предивних барв
Ні днем, ні тьмою негасимих.

Над визріванням ерожаю
Палає сонце, ходять хмари,
І десь відлунюють удари...
Переплету і обів'ю

Вітчизну-матінку мою,
Що дня врочистого за руку
Вела до школи, у науку,
Віддавши душу всю свою.

О, жар нетлінний Комсомолу!
Тобою виношений жар!
В час смертних битов, в грізнім
полі,
Під грозовим навалом хмар

Гори, палай вогнями ватри,
Ти серцем матері палай!
Осяй, пройди партійним гартом
До небокраїв рідний край!

Розкрий, віддай душі надбання
Ріллі і нивам, і садам,
І мудрим книгам поривання,
І проростаючим дубам

На видноколі степовому,
І спілим рудам, їх вогням,
Новобудованим мостам —
Хай буде честь твоїм рукам —
Достойна слава майстровому.

Хай буде честь... Снага в трудах...
Й малої слави
ні,
не треба!

Цвіла б під лазуревим небом
Вітчизна в зоряних вінках.

Їй всю любов я віддаю,
Як вчив нас Ленін,
вчив нас Сталін --
Переплету і обів'ю
Любов'ю серця,
серця палом.

1950

МОЯ ВЕСНА

Моя одвічна чарівниця,
Природи сило молода,
Моя весна із серцем птиці,
Що з півдня дальнього верта.

Моя невиходжена юність,
Що вже перейдена, та що ж —
Весною дихає окружність,
І знову пада перший дощ,

І перша блискавка горішня
До серця земель припада,
Як та, давно колись, колишня
Бушує знов в моїх літах.

І перше цвіту колихання
На яблуневих островах,
І спалах першого кохання
Цвіте в закоханих очах.

І ті ж розбурхані стремління —
Підкови виковано в путь!
Що вже наступні покоління
З собою в простори беруть,

І що від того, що вже літо...
Гірке й солодке я пізнав!
В мені живе і буде жити
Одвічна молодість —
  весна.

1950

ДЕСЬ БЛУКАЮТЬ ГРОЗИ

Десь блукають грози,
Темні, мов туман,
Крешуть, крешуть іскри
В хвилі, в океан.

А нам світить сонце,
Розганяє млу
І немовби каже
Місту і селу:

Неутомні руки —
Славен, славен труд!
Сіяли, ростили —
І сади цвітуть.

Сіяли, садили —
Зріє, зріє плід.
Серпень одливає
Виноградів мідь.

Дозрівають ниви,
Колос — наче дим,
Пломеняться печі
В витопах руди.

Все під стягом мудрим
В силу добру йде,
Проти гроз налеться,
Проти бур зросте.

Хай цвіте огонь цей,
Світлий небокрай,
Край труда і сонця,
Наш коханий край.

1950

МІНГЕЧАУР

П'янкіш вина шумить Кура,
Несе вали кавказьких бур
В долину щастя і добра —
Мінгечаур! *

Мінгечаур, Мінгечаур!
Гори, палай, наш сонцестан!
Співає тюрк, співа хевсур,
Вся Грузія й Азербайджан.

І ти за хвилею полинь,
Орлам лиши, зурну, аул.
Біжить Кура в садах долин —
Мінгечаур.

Де прикаспійський суховій
Сушив Завхари ніжний стан —
В зелених корчах малярій
Бліда безкровіла Мугань **.

---

* Мінгечаур — на півдорозі між Баку і Тбілісі, біля селища Мінгечаур, будується на річці Курі величезна гідроелектростанція — одна з найпотужніших в Радянському Союзі.

** Мугань, або муганський степ, — частина прикаспійської низовини в Закавказзі, на південь від пониззя річок Кури і Араксу.

Бавовна там біліш снігів
Від ласки сонця і долонь,
Зурни лунає, ллється спів —
Снігам хвала, а ти ж — вогонь!

Вогонь, вогонь, Мінгечаур!
Гори, палай, наш сонцестан!
В садах гранатових бюльбюль *
Співає славу про Мугань.

Бюльбюль, бюльбюль!.. Прибій води,
Де буйвол йшов з вагою хур —
Біжать під струмом поїзди...
Мінгечаур!

У домнах витопи руди,
Ариків сріблення під шнур,
І рев, і грай, і шум води —
Мінгечаур!

Ти чаша озера між хмар!
Вогонь — напій кавказьких бур!
По вінця чаша — повен дар —
Мінгечаур!

Мінгечаур, Мінгечаур!
Гори, палай, наш сонцестан!
Співає тюрк, співа хевсур,
Вся Грузія й Азербайджан.

1950

---

* Б ю л ь б ю л ь — соловей (азерб.)

ХАЙ ХОЛОДНІ, ХАЙ СУВОРІ...

Хай холодні, хай суворі
Хвилі б'ють в борти залізні,
Не спливають ніколи зорі
З неба чистого Вітчизни.

Б'ють вогні — то надр джерела
На горбах залізнорудних,
В хвилях синьої Орелі,
В шумах-грозах Дніпробуду.

А по нивах ходить хвиля,
А по нивах туча-хмара —
Наливається стосила
Повнозерна нива-чара.

В добрий час колоссям спіти!
Раннім росам їх росити —
Нам ту чару повно пити,
Нам збирати, нам косити.

Пропливає хмара-лебідь^{іє}
І стрічає на дорозі
Сім зірок в крутому небі,
Що горять в небеснім Возі.

І від кожної по іскрі
Пада ледь на крила хмари,

Блискавки, немов хто бризнув,
Під самі Волосожари.

А по краю-небокраю
Сходять ранки, наче зілля —
Все іде до урожаю,
На дозвілля, до весілля.

В добрий час колоссям спіти!
Раннім росам їх росити —
Нам ту чару повно пити,
Нам збирати, нам косити.

Б'ють вогні — то надр джерела
На горбах залізнорудних,
В хвилях синьої Орелі,
В шумах-грозах Дніпробуду.

1950

НА ВИНОГРАДНИКАХ

Шумлять піски... Тут грало море.
Чи море синє, чи Дніпро,
Що гнав свої ген хвилі-гори,
Все в грізнім клетоті боров.

І так століттями, віками
Ревучі хвилі прокотив,
А потім білими пісками
Усе замів,

зв'ялив,
схилив.

. . .

О виноградів тучні лози,
Люблю до вас іти, іти,
Коли впаде в херсонську осінь
Від сонця промінь золотий.

Вітрам нема чого робити —
Не гомін бурі — легіт струн!
...Колись любила говорити
Про білі плеса, крила дюн...

Любила у листах писати,
Колись, ще з практики, давно,
Про перші парості посадок
(Іще студенткою ІНО).

Не знали ми, що всі простори,
Повиті полум'ям пісків,
Заснуть навічно у покорі,
Віддавши шуми в шум садів.

Що буде дивною красою
На вщербі осені горіть
Під виноградною лозою
Урожаїв розлита мідь.

І що спливуть не снами мети —
В степах херсонських за Дніпром,
Мене зустрінеш ти поетом,
Колгоспний зрілий аграрист.

1950

РАНОК

Білявка світлокоса,—
Дзвіночки ген дзвенять! —
Вигонила на роси
Черідку козенят.

Білявка світлокоса,
Пастушка з батіжком —
У нашому колгоспі
Всі здружені трудом!

Білявка білолиця,
Пастушка край села,
Пташкам співала, птицям —
Зліталися здаля...

Білявку пізнавали —
Кружляв пташиний грай!
І їй вони співали
Про синій небокрай.

Білявка білолиця
Там кізок стерегла —
Годиться, не годиться—
Із книжечкою йшла.

Казали, їм читала,
Ба, й кізоньки — авжеж...

І ластівкам співала
Немовби з книжки теж.

Білявка світлокоса —
Дзвіночки ген дзвенять!..
Потолочила роси
Черідка козенят.

Потолочила роси
Черідка козенят..
— Я жду — ось прийде осінь,
Покличе до занять.

А кізоньки у полі
Залишаться одні,
Та певне, що і в школі
Не раз ті виднокола
Згадаються мені.

1950

АТЛАНТИКА ШУМИТЬ

Атлантика шумить. Безкрає узбережжя
Пішло, пішло в приборях синіх хвиль...
Атлантика шумить в імлистому безмежжі
На тисячі, на тисячі, на мільйони сил.

Атлантика шумить. Як в невичерпнім гніві
Встає гроза у небі віковім,
Встає, щоб світ стрясти, дощем полити
ниви,
Пройти диханням злив над всім живущим,
всім живим.

Шумить Атлантика, і шум той слуха
всесвіт,
Удари серця чуть з глибин, з глибин землі,
І братніх сил перегук йде, в якійсь такій
перезві,
Що царств лихих тремтять царі,
німіють банки,
гинуть королі.

І б'ють з-за океану бурі, шторми...
І Бреста докери — як скель луна тому
в одвіт —

І вже летять із рейок геть платформи
Під крик жінок, дітей,
під клич трудящих — «жить!»

І йде луна по схилах Сен-Назера:
— «Геть зброю паліїв!..» — «Ні кулі
у В'єтнам!..»
— «І хай та смерть в гарматах «Пауера» —
Хай буде вам! Хай буде вам!..»

Горять квітки на скельних узбережжях —
Кров Франції горить, палає ніч і день...
Шумить Атлантика, то Франція Тореза
Йде проти війн і проти смерті йде.

Проходить хвиля скрізь у грізному прибої—
У Бельгії портах, в Голландії вже б'є,
Через Ламанш іде й ходою грозовою
Шумить, шумить, в Канаді оддає...

Вставайте, люди всі, війни насильства
тьмою скуті!—
На сльози матерів, на кров дітей
контракт!—

Ніколи, ні,
мільйонам не забути —
Хто ставив підписи під Атлантичний пакт.

І всьому є кінець, є всьому міра —
В судомі руки опускає кат...

---

* «Пауер» — назва американського міноносія, що заходив до порту Сен-Назер (Франція). Докерами і робітниками гавані на знак протесту було припинено роботу та поставлено вимогу перед командуванням міноносія залишити порт.

Бо мільйони підписів
на Пакті Дружби, Пакті Миру,
Як присуд паляям усім горять.

Дрижать в імлі твердині Уолл-стріту.
Атлантика шумить... і рветься вже
кривава гра...
І лихоманить їх на пляжах тих Атлантик-
сіті... *.

Не ті часи, не та пора!

Іде, гряде над світом ера днів свободи й
праці,
За Піренеї йде, за Кордільєрами гримить
хода
У дружбі світовій всіх рас, народів, націй,
В союзі світовім братерства і труда.

І чують в'язні те засклеплені у склепах,
І на морях моряк співа про світлий мир
слова,
І там, де ген під лазуревим небом
Лежать в імлі морській Азорські острова.

Атлантика шумить в імлистому безмежжі
Прибоєм хвиль, горінням сил ламаючи
граніт...
Народів йде гроза на скельні узбережжя ---
Шумить Атлантика...

Атлантика шумить...

1950

---

* Атлантик-сіті — курорт на березі Атлантичного океану (Сполучені Штати Америки), «всесвітньовідоме місце розваги», літня резиденція американської буржуазії.

ПІСНЯ-ТАНОК

Ой, у полі тополенька,
Тополенька пишна —
Та то ж наша Ганнусенька
З подружками вийшла.

Вона вийшла, вона вийшла,
Плетений віночок,
Вже нашої Ганнусеньки
Чути голосочок,

І-і-іх... гармонія до ладу,
Луни-перебори...
Красень ясен на бригаду,
Із чубом которий!

А він підтюпцем до мене —
Скоком я від нього,
А він присядом до мене —
Боком я до нього...

І-і-іх... гармонія до ладу,
Луни-перебори...
Ти ж підвів усю бригаду,
Із чубом которий.

Ти ідеш давно позаду,
А було ж колись ти!..

Мойму серцю на досаду,
На досаду чисту!..

Мої дружки, ви подружки,
З хорошої ланки,
Не ставайте з танцюристом
Отаким у танки.

Гей, у полі тополенька,
Тополенька пишна —
Та то ж наша Ганнусенька
З подружками вийшла.

1950

НЕМА МЕНІ ЛІПШОГО КРАЮ...

Нема мені ліпшого краю,
Як ти, Надорілля моє,—
Що вклав в тебе, взяв з тебе —
знаю —
Усе в тобі зібрано, є.

Були твої ниви зрадливі —
Та вже врожаями шумлять,
Бо серце всього колективу
У щастя все вивело, в лад.

Летіли птахи перелітні,
Та в час той світили мені
Вогні і горіння досвітні —
Жовтневі гарячі вогні.

І де б на далеких дорогах
Не випала доля іти —
Ішов від твого я порога
З вогнями отими в світи.

І де б не бував я, не йшов я,
І де б не летів я, не жив —
Чи різавсь в бою я штиковім,
Чи асом я грізним кружив —

З тобою, з тобою до бою
Ми йшли, розтинаючи мур,
З тобою, з тобою горою
Стояли ми в плетивах бур.

Нема мені ліпшого краю,
Як ти, Надорілля моє,—
Що вклав в тебе, взяв з тебе —
знаю ---
Усе в тобі зібрано, є.

1950

ЛІЗЕТТ ПІДПИСУЄ ВІДОЗВУ

Лізетт свій поставила підпис,
— Геть бомби,— сказала Лізетт,—
Доволі вже босам коритись,
Що шлють із-за моря нам смерть.

— За мир голосуєм, бо миру
Скрізь прагнуть народи землі,
І їхню незламану віру
Запроданці вбить не змогли.

Лізетт свій поставила підпис,
Такий непомітний в ряду,
Та в дружнім пориві ізлитись
Судилось йому за мету,

Що кличе під миру знамена,
Що валить і бомбу й багнет,
В околицях Іврі на Сені
Живе нескорима Лізетт.

1950

ВЕСНА

Уже рілля гаряча, мов долоня,
Вже в синє небо пташка порина,
Від трактора димок на оболоні
Пахтить, як люлька, ген!.. Іде весна.

Уже весна! Уже у чистім полі
Гуля вітрець на плахті озимок,
І бригадир обходить виднокола,
В своїм блокноті списує листок.

Важливі ті його рядки-нотатки —
Гарячі думи, замірів пора!
Там начерки колгоспного достатку,
Там зела перші — прорості добра.

Хазяйським оком вміє бачить вади,
Щоб знищить їх, як те було в бою! —
Він — обранець колгоспної громади,
Він — майстер сам найкращий врожаю.

На підобід дорога протряхає.
(Пройшли рясні долинами дощі);
Напевне, вже озимка к Первомаю
Свої зелені випрямить куці...

Гарячий час. Пішли з возами коні,
Біжить машина, валку обмина!..
Пахтить рілля гаряча, мов долоня,
У синє небо пташка порина.

1950

УКРАЇНІ

Скажи — хто друг твій, брат, отець
І те скажу тобі я — хто ти.
Два імені в битті сердець
Живуть в тобі, о мій народе.

Два імені в тобі живуть,
І тим твоя немеркла слава,
І тим до сонць твоя держава
Невідхилиму держить путь.

Два імені — одна мета —
Одна дорога в світ єдина —
В прийдешніх бачу я літах
Тебе, квітуча Україно.

Два імені в шанобі я
Читаю на твоїх скрижалях —
Величне Л е н і н а ім'я,
Ім'я — великий С т а л і н.

1950

ГІРСЬКИЙ ТІКИЧ

Невеличка наша річка,
Не всяк її знає.
Гомонить, шумить водичка —
То наш Тікич грає.

Набігає аж на кручі
Зелена нива.
Ой же, руки в нас беручі
Всього колективу!

Посадили ми калину
Понад берегами,
Вимостили мостовину,
Поставили браму.

Посіяли, поорали,
А вийдемо жати,
Та не самі, не руками
Тікич буде дбати.

Тече вода з-під коріння,
Білий камінь миє,
Що то значить те уміння,
Руки золотії!

Невеличка тече річка,
Не всяк її знає,

Через річку перемичка,
То наш Тікич грає!

Він і світить, він і гріє,
На токах молотить...
Отакий наш, люди, Тікич
Молодець в роботі!

1950

ТРАКТОРИСТ

Вийшов в поле навесні
Дужий трактор на лани.
Трактор вів той комуніст,
Кажуть, добрий тракторист!
Кажуть, все у нього влад,
А мотор йому, що брат.

Чути гомін на зорі,
На досвітній, на порі.
Гей, іде весни посів —
Лине, лине з поля спів.
Кажуть — з нашої бригади!
Він не вміє відставати..
Кажуть — норму, що дано,
Перевиконав давно.

Скільки глянеш на поля —
Ним оброблена земля!
То його все лемешами,
Його дужими плугами.
Кажуть — добрий тракторист,
Недарма ж він комуніст.

А Петро й не зна про те,
Що про нього мова йде.
(Ми його ім'я назвали —
Бо нам люди те сказали —

За Петром бо слава йшла,
Слава ж доброю була!)
То кивне хто, просто так:
— Ой, мовляв, Петро мастак...—
То десь словом тим, що й слід,
За цигаркою в обід
Щиро скажуть від душі
Степові товариші,
А то й пісня піде влад
В колі дружному дівчат...
Чим же славен ти на полі,
Виден чим на видноколі,
Думав ти про що, співав,
Де ти мріями літав
В ранній час і в пізній час,
Коли день на пружі гас?

Трактор в'є і в'є димок,
Навіва пісень-думок...

Перша думка у Петра —
Не піддатися вітрам,
Ні краплини, ні росини
Не віддять вітрам весіннім.
Гей, всі дощики ланам!
Гей, всі роси врожаям!

І встає перед очима
Нива дальня несходима...

Колос в колос і зерно
Аж шумить — одне в одно!
Отоді вже й вітер з півдня
Нехай котить хвилю дивну,

Хай тоді шумить, гуля,
Врожаями звеселя.

Трактор в'є і в'є димок,
Навіва пісень-думок...

Нам вітчизна мила, рідна,
Скільки глянеш, скільки видно!
І билина на ріллі,
І росина на стеблі,
Їй та веселка, що лягла
Від села і до села,
Їй ті машини степові,
Що ген ходять, мов живі,
І стежки, що пролягли
Від колгоспу в даль імлі...
Що зростає, що росте,
Що не зсохне, зацвіте,
Що наллється від труда,
Що складеться від труда,
Що складеться в скарби гожі,
Що країні міць помножить,
Дасть їй силу, щоб росла,
Чару ліга налила.

Трактор в'є і в'є димок,
Навіва пісень-думок.

1950

ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬКА АКАЦІЯ

Уже дерева всі оділись
В свої наряди — зелен лист,
А ти стоїш якась зчорніла,
Такою й не була колись.

Не в'ють хаток залітні птиці,
Де твої квіти, де листи,
Весна чи літо тобі сниться
Між гри металу і руди.

Але люблю тебе — на часі
Приходить враз твоя весна —
В одежах світла вся, в окрасах
Ти невимовно чарівна.

І забує білопінно
Твій негасимо юний цвіт,
Горінням сонця, шумовинням,
Усім диханням буйних віт.

Я бачив вже тебе такою,
Я не забуду ніч ту, май...
Я не забуду вже ніколи
Дніпродзержинських домен грай.

Осяйні бачив я обличчя
І очі юнки й юнака —

Незасторонена і ніччю
Сплела ти їм свого вінка;

Як це бувало й наді мною —
Зняла свої ти крила віт,
Коли під майською грозою
Нас полонив твій майський цвіт.

1950

* *
*

Добрий ранок! — чути з долу.
Добрий день! — озвалось поле —
Літо.

Мотоцикл, як птах на пружі,
Дзвонять коси срібно в лузі —
Літо.

Засиніла там ожина,
Спалахнула там жоржина —
Серпень.

Цвіт палає на городах,
Кида кольори у воду —
Айстри.

Ген у колі йдуть дівчата,
Чорні, карі оченята —
Айстри.

Пісня й труд, над краєм сонце!..
Милий нам, ясний вогонь цей! —
Серпень.

Хай на щастя в світі йдеться,
Пишним цвітом розів'ється —
Радість.

1950

МАЧОК

У степах південних
Квітка є — мачок,
Наче вогник в травах,
Наче сірничок,
Що отак буває
Спалахне й нема —
Тільки далеч тліє
Та блакить німа...

На просторах, долах
З півдня суховій
Налітав на неї,
Наче той палій.
Він любив віддавна
Квітку вогневу
Дужче за всі квіти,
За полин-траву.
До грудей кошлатих
Брав і притуляв,
І вмирала ніжна
Серед бур і трав.
Зранку ще палала,
В підобід цвіла,
В полудень вже в'яла,
Ніби й не жила.
Облетів, обвіявсь

Цвіт степів, краса,
На вітрах розтанув,
Як туман-роса...

Тільки ж стало диво —
В мандрах забаривсь,
Чи з путі-дороги
Буревій той збивсь.—
Із походу з сходу
Раз вернувшись в степ,
Стрів, аж зупинився,—
Мак-мачок цвіте!..

Мак-мачок, та ж квітка!
Звали так дівча
(Бурі круг кружили
Половецький чад).
Спекою-туманом
Кинувсь буревій,
Та Мачок розцвівся
Нижний, степовий.
Цвіт-рум'янець грає,
Хусточка з-над брів —
Серед геодезистів
Я її зустрів.
В мить у ту від злості
Буревій спинивсь,
Тиша обняла все
Передвістям гріз.
А потому дужче,
Небо наче стряс,
Налетіла буря,
Чорна буря враз...

Та Мачок й крізь хвилі
Чорнограйних злив
Серед тьми і звою
Променів, світив.

Йде з теодолітом
Партія в степу,
Йде зимою й літом,
Як на боротьбу.
Під шатром, під небом,
В спеках, без води,
Дружною сім'єю
В праці, як один.

Вже минуло літо,
Вже й морози б'ють,
А Мачок палає,
Світить там і тут.
Зарум'янивсь, грає,
Що то юний цвіт!
Ні, ніяким бурям
Його не зв'ялить.

І коли в каналах
Води потечуть,
Тінь лісів зелених.
Спинить бурям путь,
І в садах засвітить
Срібний пелюсток —
Ми згадаєм квітку,
Дівчину Мачок.

1951

ПРО МАЙСТРА СИНОВІ

Він бачив
                    в малому велике,
Він брався не раз за мале,
Без галасу, бучності й крику
Робив лиш хороше, не зле.

І рухи такі його скромні,
Без зайвих промовистих слів,—
А він же стояв біля домни
І стільки металу зварив,

Що вирости б й гори чавунні!
Вітчизни віта його даль,
І співом оркестрово-струнним
Гримить на ковадлах метал.

Мости з того вару-металу,
На рельсах стальних поїзди...
Учили нас Ленін і Сталін
Творити, змагатись, рости.

Учися, мій сину, учися,
Трудитися треба уміть —
За справу й малую берися,
Щоб діло велике зробіть.

1951

ЗУСТРІЧІ

Там за Доном, там за Доном
У пилу, у куряві
Стрілись двоє. Стиск долоні —
Давні друзі фронтів.

Стрілись двоє, обнялися...
— Ти, мій друже?..
— Друже, ти?..
— Наче,— каже,— й не змінився...
— Ти ще, брате, хоч куди!..

— Пам'ятаєш, як бувало
В Гумраку і в Калачі
Ми фашистів накривали,
І удень їх, і вночі.

— Пам'ятаєш Волгу, брате,
Смертні спалахи в воді,
Як стояли в Сталінграді
Непохитні ми тоді.

— Пам'ятаєш, разом, друже!
Лихо й радості одні,
І медалі, рани й стужі —
Дні гарячі, дні війни.

— Знов сюди ти з України?
— З Ленінграда ти ізнов?
— Ми ж родина! — Ми родина,
Наша тут пролита кров.—

Там за Доном, там за Доном
У пилу, у куряві
На машини, мов на коні,
Сіли друзі фронтіві.

І гуляє Доном слава,
Слава Волгою гуля —
Кажуть, велет йде у лаві —
Розступається земля.

Та один зробив чимало!
Але й другий не відстав —
Втричі норму на каналі
Екскаватором проклав.

Отаким на полі брані
Друзів був державі звіт.
А як воїни ті славні
Прибули якомсь на зліт

І зустрілись... стиск долоні!
Йдуть герої трудові!
Там за Доном, там за Доном
Давні друзі фронтіві.

1952

НА УЗБЕРЕЖЖІ

Мені здалось...

Стояла ти
Тоді тут ніжна й строга;
Туманом сизим слала дим
Курна війни дорога.

Серед огрозених степів,
У спеки млосні, в зливи
Вслухалась в битов дальній спів,
Авіабомб розриви.

Дорога день і ніч жила:
Промчали автороти,
Гармат і танків сила йшла,
«Катюші» і піхота.

І всяк бувало: дощ, туман —
Зняли солдати скатки;
Та не заслала нам пільма
Твоєї плащпалатки.

З дороговказами в руці,
Солдата строгий вид твій,
Нам путь давали прапорці
На сталінградські битви.

Усе згадалось...

Ті ж ідуть

В степах шляхи-дороги,
І знов тебе зустрів я тут —
Стоїш ти ніжна й строга.

Смаглець від сонця на лиці —
Як серцю не пізнаги! —
Горять червоні прапорці
Вогнями Сталінграда.

Вони все ті ж — ясні, ясні!
Дороговкази бранні
У неба синій вишині,
Вгорі порталних кранів.

Тут зварки зблискує вогонь —
(Бої, розриви, грози!..)
Безперебійно йде бетон,
Працюють мотовози.

За цвіт садів гримить війна,
Енергія в напрузі;
З рудих ґрунтів встає стіна
На вдарнім п'ятім шлюзі.

Ще хмурить небо вітрове,
Ще сунуть чорні бурі,
Та під кермом твоїм пливе
Сталева арматура.

І ти така ж, як і тоді,
В години битв суворих,
Така ж чарівна, ніжна ти,
На узбережжях моря.

1952

ЗАВДАННЯ

Пливли на морському привіллі
Під щогли осяйним крилом,
В імлі залишалися милі
За чорним смолистим бортом.
Стрчали нас бурі шалені,
Котили на нас буруни,
Та йшли ми на гострому крені
Стрілою сталльної струни.
І танули дальні тумани,
І танула ночі імла —
Завчасно важливе завдання
Команда моя донесла.
Я серцем за друзів безмежно
Ступивши на берег, радів
І хвилі усі прибережні
Мій слухали радісний спів.
Пливли на морському привіллі
Під щогли осяйним крилом,
В імлі залишалися милі
За чорним смолистим бортом.
Так все тобі, наша країно,
Що тільки доручиш ти нам,
Чи в тиху досвітню годину,
Чи в день, коли гряне війна,

Чи в бурю сувору, чи в грози
Готові ми виконать все —
Напружено струнами треси!
Дме вітер, хай в парус, несе!

1952

НА МОРІ ЦИМЛЯНСЬКОМУ

Шумить море, шумить...
Сплять на дні ковили.
Із далеких далин
Кораблі попливли.

По задонських степах,
По орлиних краях
Хвиля хвилю жене,
Пада з хмар чайка-птах.

Кораблі йдуть з Москви,
З моря Білого йдуть,
Чорноморські з-під сонць
Ім назустріч пливуть.

Ген зорю маяка
Відбиває вода.
Сталінград і Калач —
Дні і ночі труда!..

Жити славою вам
У віках, у віках,
Незабутні діла
Не замовкнуть в піснях,

І від Каспію хвиль,
Від азовських привіт —
Кораблі, кораблі...
Шумить море, шумить.

1952

ПРО МАТІР-ГЕРОІНЮ

Виряджала сина мати
Всі віки...

Куди?

В солдати.

І тужила, і прощалась,
І сльозами умивалась,
В світ пускала —

лю-лі, лю-лі...

Йшли сини її під кулі
Гинуть в полі, умирати,
За багатих воювати...

У дорогу виряджає,
У щасливу путь пускає
Наша мати нас, синів,
Нас, синів-богатирів.
Кожен син та діло має,
Не вбиває, не гуляє,
Кожен син для щастя дбає,
Рук до діла докладає.

Син один їй пише з Дону,
Пише з Дону їй додому,
Як на греблі Волго-Дону
Він підняв зорю червону.

Другий лист іде з Дніпра:
«Здрастуй, матінко стара!..»

«Здрастуй, матінко ти наша...» —
Пише син з Тахія-Ташу.

Всі сини її будують
(Не вбивають, не воюють),
Чом же, прокляті, не чують
Вороги на тому боці?
Зброї подзвін їх луна —
Їм убивства, їм війна —
Без угаву точать, точать...

То нехай же, вражі, знають,
Що коли на те пішло —
Діти матір звеличають,
Й, коли треба, пригадають
Все воєнне ремесло.

1952

ПІД ЧОРНИМИ БУРЯМИ

Чорні сльози хмар далеких
Над степами пролились,
І нестримний бурі клекіт
Прошумів і віддаливсь.

І лишилася пустеля
І самотна і німа,
І під сонцем невесела,
Опохмурила пітьма.

Та з-під шару пилу встали,
Пробиваючи настил,
Наче вигранені з сталі,
Три дубові, три листи.

На століття треба брати
З земель сили і снаги!
І мов пнулись оглядати
Весен будучих луги.

Шепотіли, шепотіли:
Чуйте, слухайте, горби!
Ще піднімемо ми сили,
Тут шумітимуть дуби.

1952

В СТАЛІНГРАДСЬКИХ СТЕПАХ

В сталінградських степах
Димно куриться шлях...
В сталінградських степах
Мак розцвів на вітрах.

Самоскиди ревуть,
Йдуть один за другим...
І притьмарюють путь
То туманець, то дим.

Бачу, з краю у край,
Скільки зір осяга,
Хоч і рання пора,
Праці гул не втиха.

Ти згадай, друже мій,
(Все знайоме тобі!)
Був гарячий тут бій
За присохлі степи.

Впав із нас не один.
Тільки ж той, хто упав
На кривавий полин,
Всім живим передав,

Всім живим заповів:
Підніматись, іти,
Щоб той похід замів
Лютих зайдів сліди.

В сталінградських степах
Закуривсь тоді шлях,
В сталінградських степах
Цвіли маки в огнях.

День і ніч невгавав
Бою смертного гул,
І горіла трава
Від снарядів і куль.

Скаже кожен солдат:
— О, я знаю ту даль!..
А що далі, додасть
Сталінградська медаль.

Скаже кожен солдат,
Що доклав тут він сил
І пройшов через гать
Чужинецьких могил.

Перейшов сивизну
І степів і долин
І закінчив війну
Перемогою він.

За життя, за життя! —
Заспівала блакить.
Рідне сонце віта,
Рідний лист шелестить...

В сталінградських степах
Знову куриться шлях,
В сталінградських степах
Мак пала на вітрах.

1952

ВОДА ВЕСНИ

Вода весни, вода весни,
Ти йдеш уже, шумиш...
Десь падала дощем рясним,
Десь снігом з-над узвиш.
В лісах задумливих Росії
Ти визривала у красі —
То в дужих замірах стихії,
То в тихім шелесті роси,
Щоб напоїти спрагу Дону,
Щоб в спеках літніх степових
Диханням ніжним хвиль твоїх
Благоухали земель лона.

Весна води, весна води,
В яких потоках ще дзвенить,
Які поля іще поїть
Тобі, що мчиш в краї ясні,
Тобі, що сил не ллеш задарма,
Як те було в колишні дні,
Стрічаючи бурлацькі ярма
Й сумні знедолених пісні;
Тобі, що розтинаєш гори
І в далях волзької імлі
Ти підпираєш Жигулі
І доливаєш чашу моря.

Вода весни, вода весни,
Через ліси струмиш смоленські...
Подільські, сновські, придесенські,
Несеш потоки з далини,
Щоб ринуть в греблі велетенські.
У маревах південних спек,
В поривах вітрових «низовки»*
Відіб'єш під орлиний клетк
Красу засмаглої дніпровки
Коло водоймищ голубих
Новою піснею Каховки.

Вода весни, вода весни,
З казок народних, із глибин
Ввійшла ти в порухи машин
І оживила степ, лани
Рахманним духом борозни.—
Яких джерел у тракторах
Живе душа гарячим струмом?..
Ти для билин напнула струни
На неокраєних степах,
Щоб славу вічну рокотати
Умам, стремлінням і рукам,
Що не кукіль уміли дбати,
А море щастя розливати
Народам, землям і вікам.

І на запилених курганах
Не дикі гомони пустель —
Піснями віщого Бояна
Перемовляє з громом степ,
Прадавніх бур і гроз колиска...

---

* Низовка — південний вітер.

Не на пожарища війни,
Не на криваві полини,
Твоїх енергій сяють блиски —
Вода весни, вода весни!

1952

В СТЕПАХ ПОЛИНОВИХ ЗА ДОНОМ

В степах полинових за Доном
Верхівець спішить на коні,
Козацькі загнuzдані коні
Так мчали в боях на війні.

— Куди ти, козаче, світрано
Летиш, поспішаєш куди?
В немилостях ти в отамана,
Звихнувсь до якої біди?

— Еге, це пісні не козацькі,
Старого не згадувать нам.—
І кінь зупинився зненацька
Під тінню гранітових брам.

А тупіт все дужчає, гомін...
Верхівців несуть дончаки.
І сонце шле перший свій промінь,
Встає, оглядає полки.

Ген тисячі степом примчали
На свято колгоспних станиць...
Здіймаються арки, портали,
Будови нових кам'яниць...

Та ось відчинилася брама,
...пішла, зашуміла вода,

Стрічаючись з сонцем, з вітрами...
І «слава» знялось над степами
Вінцем перемог і труда.

В розпечені далі Задоння
Вже послано дощ і росу!
Цю вістку на огирях-конях,
Немов в бойових ескадронах,
Верхівці, як щастя, несуть.

1952

ДІВЧИНІ

Кого принадиш, знадиш з дому,
Дівочим станом, сном коси
І невідомому якому
Своє ти серце віддаси?

Кого зчаруєш, приворожиш,
Коханим, милим наречеш,
Назавжди серце розтривожиш,
Навічно рану запечеш?

Хто кароокий той, хороший,
Рівня тобі, твому плечу,
Що ні на кого, ні, не схожий,
Що в серці став, один в вічу?

Кого і хто?..

А він вже поруч!
А він вже в ногу йде, веде,
Ще і плечем торка, ліворуч --
(Плече чи серце молоде?)

А він...

Отак і сталось, й не гадалось,
Через тривоги хвилювань,
До серця серце поривалось
В чаду нестримному кохань.

Й коли, мов сад, піснями, дзвоном
Пустелі мертві ожили,
Це він під сонцем Волго-Дону
Твій вид цілунком обпалив.

1952

В САДОВОМУ РАДГОСПІ

(Полтавщина)

Осокори в весняній формі
Неначе вийшли на парад,
І білопінно після шторму
Застиг у бушуванні сад.

Квартали яблунь в пори цвіту,
Квартали вишень навесні
Квітують рясно перед літом
Під синім небом далини.

А за кварталами Дніпрові
Грайливо хвилі йдуть і йдуть
Під гори сині, під діброви
І тінь хмарок ведуть, ведуть...

Кудись там дійдуть до пустельних
Південно-східніх берегів
І там розкажуть про зелені
Гаї рясні, пташиний спів.

Й на мить замовкне степ в задумі
Від холодків солодких тих:
Чи довго ждять хмарок і шумів,
Зелених шумів лісових?

Недовго!

Ген у млі канали
Уже поклали тінь свою,
Там чути шуми, інтервали...
В ґрунти ковшів сталєних удари —
Моря на овидах встають.

Вогні напруженої сили,
Народом піднятих споруд
В усїй красї людського діла —
То зріє труд —
величний труд.

1952

с

ДОЧКА ЛІСНИКА

В хустинці на взліссі
Дочка лісника,
Така невеличка ---
Та вища кленка.

Іде вона лісом —
А ліс по коліна!
Та пахнуть вже сосни
І пахне ліщина.

І перший, що звівся,
Низенький дубочок
Полощить на вітрі
Зелений листочок.

Далеко, далеко
Простягся лісок,
Пече його сонце,
Заносить пісок.

Ні тіні, ні хмарки
З малої отарки,
Ні дощину з неба --
А треба ж, а треба!

На проріст, на корінь,
На перший листок...
Далеко, далеко —
Простягся лісок.

Крайнеба, за пруга
Невидно — хто й зна!
Лягла лісосмуга,
Шумить далина.

Аж стала, спинилась —
Куди... й не дійти!
Десь тато казали —
До гір золотих!

Схилилась до клена
Й малого дубка —
До всього догляне
Дочка лісника.

Усе тут їй миле,
Як квітка усе —
Ось воду прив'ялим
Дубочкам несе.

Там нору побачить —
Не жить шкіднику!
Тут гусінь ізніме
В кленка на листку.

Так день і минає —
Роботи ж рукам! —
Який же то клопіт
В степах лісникам!

А вечір, як зморить —
Ото уже сни!
І шепіт ліщини,
І гомін сосни...

І темні діброви
Гілля їй схиляють,
Пісні голосні їй
Пташки всі співають.

1953

БУДЕ...

Зашумлять, зашумлять ще незнані
моря,

Маяків встануть контури, веж,
Серповида на сонці загра,
Білопінна дуга узбереж.
Буде дощ, і туман, і роса,
І блакиті незмірена даль,
Соловей у перелісках, одуд в лісах
І морської розлуки печаль.
І морського простору пісні
Тут народяться в шторми, у штиль,
Юнги в даль, рибоводів сини
В хвилю ринуть на крилах вітрил.
І канали, мов струни в імлі —
Гомін Дону і чуть, і не чуть!..
Всю вологість свою хвилі спраглий
землі

Для узорів нових віддадуть.
І хоч назва ще житиме «степ»,
Та вже колос заступить поля...
Скільки райдуг, квіток зацвіте
Злототканних, хороших здаля.
Так в літах, на полотнах краси
Грона визріють сонячним днем —
В хвилях моря, в перлинах роси
Силу творчості ми пізнаєм.

І в задуманих планах будови
Бачим ранків розлив на ріці —
Будуть далі нові, барвінкові,
Незрівнянні творіння митців.

1953

ВИШЕНЬКА

Коли ламали суш пустинь,
Гриміли екскаватори,
Писала ти в степу листи
Своїй старенькій матері.

Про землю мертву, неживу,
Вітрами злими стишену,
Що все взяли — блакить, траву...
І ти згадала вишеньку.

І засмутилася, ой, страх!
Десь мати на Подолії:
«Що жде дочку в отих степах,
Яка судилась доля їй?»

І мати сіла за листа,
Бо вже то їй не спалося,
Світа надворі, не світа —
Що тільки не ввижалося!

І мати пише цілу ніч,
Склада рядки-каракулі,
Мов розмовляє віч-на-віч,
Схилилась і заплакала.

«У нас вода, яка вода —
Криниченька глибокая,
А ти десь сушиш там літа,
Мов пташка одинокая.

У нас сади, які сади —
Цвітуть квітками пишними.—
Годилось здавна молодим
Стрічатися під вишнею.

У нас краї, які краї —
До сонця хмари горнутья,
Тебе зустрінуть солов'ї,
Тебе зустрінуть горлиці,

Приїдь, приїдь, моя одна,
Невже я не докличуся? —
Вертає ластівка-весна,
Коли ж з тобою звидюся?»

І мати жде-пожде листа,
Все вигляда з віконечка...
Аж ось несе листа поштар,
Несе листа від донечки:

«У нас такі діла ідуть,
Матусе, моя матінко,
Тут і дуби уже ростуть,
І будуть тіні й затінки,

І посадили ми сади,
А лози-виноградарі,
Приїдь до мене, мамо, ти,—
Писала доня матері.—

Поглянеш, рідна, як зійшлись
Свої всі, наче дома ми,
І руки дружби подали,
Як руки Волга Донові».

Ти материнського листа
Порою ждала ранньою,
Та не несе листа поштар...
Іде із телеграмою!

Вода каналами текла,
Спинились екскаватори —
Назустріч ти летіла, йшла,
Назустріч рідній матері.

А мати, мати розцвіла!
Цілує доню. «Лишенько,
Я всю дорогу берегла
Із ріднокраю вишеньку!

Я всю дорогу берегла
Та десь пом'ялись парості...
Бува ж і серед радості
Беруть за серце жалості!»

Вода каналами текла,
А море ген за обрії...
Й та вишня, кажуть, прийнялась,
Що мати здалеку везла,
З зеленої Подолії.

1953

БІЛЯ ТРУНИ

Реквієм

Живого, простого не стало.
Заснув в непробудному сні.
Не віряться, Сталін, наш Сталін
Лежить нерухомо в труні.

О серце, людське наше серце,
Жаю ти не в силі вмістить...
Як знати, збагнути усе це,
Змиритися з цим, зрозуміть?

Скорбота нам стискує губи,
А біль не втиха, не мовчить...
Олюднені струни і труби
Розплескують наші плачі.

Ні, сліз гіркоти не здолати —
Схилились цієї пори
І мужні, несхитні солдати,
І тужні жінки й матері.

Та твердо йдемо й непохитно,
Ми Партії вірні сини,
І шлях нам вперед заповітний
Її осявають вогні.

Веде нас в залізному ладі
Сталевого гарту ЦеКа,
Із нами ударні бригади —
Народів безмежна ріка.

Його невмирущі ідеї,
Його невмирущі слова,
Над світом живуть, над землею,
Як правда, що вічно жива.

6.III.1953

ПРО ЛЕЙТЕНАНТА РУБЕНА

Гренада, Гренада,
Гренада моя!

М. Светлов

На причалах Сталінграда,
На приборях волзьких хвиль,
Ти співала про Гренаду,
Про Гренаду, що любив —

Юнак, юнак смуглявий,
Хоробрий лейтенант,
Під прапорами слави —
У реві канонад.

Як ішов крізь смертні бурі,
Як палав він серцем весь,
Рубен Руїс Ібаррурі,
Син коханий Долорес —

Юнак, юнак смуглявий,
Хоробрий лейтенант,
Під прапорами слави —
Іспанії солдат.

Як в боях слова про тебе
В серці юному беріг,
Як любив Росії небо,
Ясен світ очей твоїх —

Юнак, юнак смуглявий,
Хоробрий лейтенант,
Під прапорами слави —
Комуни він солдат.

1953

БІЛЯ МОГИЛИ ВОІНА

Куда б ни шел, ни ехал ты,
Но здесь остановись,
Могиле этой дорогой
Всем сердцем поклонись.

М. Ісаковський

Не знаю, чим йому цей край був милим,
Чим полюбивсь у смертний час,
Яка зоря вечірна полонила,
Якої квітки чарував алмаз?

І очі карі дівчини якої
В його очах відбились голубих,
Коли прощавсь в останне перед боєм
В тіні знайомої мені верби?

Не знаю, не скажу... Та кров гаряча
Тут пролилась на землю, його кров,
На кручі ті, де роки всі дитячі
Співав мені, шумів мені Дніпро.

Він впав в бою за милі серцю квіти,
За шелест вітру, подих луговий,
За чари барв стограйних райдуг літа,
Що здавна край любили мій.

За все, за все, що устає у пісні
Життям усім, немов одним днем.

Є ТАКА У СВІТІ СИЛА

Чорний дим війни підносить
Хижу голову над світом,
То десь острів він повие,
Заклубочить десь іпритом.

То, плазуючи, полізе
Ген гадюкою між скелі,
То підніметься самумом
З Аравійської пустелі.

В чистім небі нависає
Знаком хижої жадоби —
Він всю б Азію захмарив,
Спопелив би всю Європу.

І лиш тільки де пов'ється,
Де потягне чадом воєн —
Руки скрізь свої там гріють
Палії із Пентагона.

Загребли б усе, спалили б
Загребущими руками,
І снують авіабази,
Обсідають павуками...

Але є у світі сила,
Що підносить дух народів,
Що їх волю піднімає
Проти воєн і негоди.

Розітнувши хмари, сонцем
Світить людям над землею,
І країну ту народи
Звуть надією своєю.

Звуть надією своєю,
Бо вселяє вона віру,
Не в криваві воєн струси,
А в ясні дороги миру

За горами і за морем —
«Мир народам!..» — чути всюди.
Значить, справді, власну долю
Брати можуть самі люди.

В руки власні брати долю —
Ті, що працю звіку знають,
Що кують, будують, косять,
Для добра людського дбають.

І ні диму, ні туману
В чистім полі голубому —
Труд і пісня хай лунають
Біля плуга, коло дому.

Не удар авіабомби,
Не зловісна пісня кулі —
Над колискою хай плине
Материнське ніжне «лю-лі»

І по горах, по долинах,
На природи чистім лоні,
Під ліском димок хай в'ється
Піонерського загону.

На землі великій діти
Тільки радощі хай знають,
На албанським узбережжі,
На просторах всіх Китаю.

І в Болгарії долинах,
Й там, де Вісла хвилі котить,
Від Янцзи до Темзи й Сени
Мир до хат нехай заходить.

Чорний дим війни пощезне,
Як примари чорні крила,
Бо живе в людському серці:
«Є така у світі сила!»

1953

І пісня єднання Славути-Дніпра,
І мудреє слово Богдана.

Узбек, українець, вірмен і грузин –
Сім'я непорушно-єдина!

Крізь лет голубий
новорічних сніжин

Лунає Кремля зореносного дзвін —
Дванадцята, друзі, година!

Навідали Каменяра,
І Нагуевичі, і Галич —
І скрізь нас кликала земля
В свою священну далеч.

А ще, де пагорбок німий
Коло Стефаника могили,
У коло братне стали ми
І голови схилили.

І він на схід в наш край дививсь,
І ждав братів, як сонця сходу.—
Хоч мучивсь як, та не схиливсь,
Віддав усе народу.

А потім ми серед людей
Поезії читали,
І чув я подихи дітей.
За нами промовляли

Уста їх: — «Ленін, Сталін, світ...»
Неначе вірші в школі.
Тих оченят крізь далеч літ
Нам не забудь ніколи.

Дівчата квіти принесли
Й від серця дарували —
Мов ті вогні, квітки були —
Казали, в полі рвали!..

А як скінчили пізно ми
З людьми сердечну мову,
Дідусь похилий вийшов з тьми
І, попрохавши слова,

Нам про свої жалі повів —
Прс хвилі океану,
Що ними довго, довго плив
У хмарну даль незнану:

«...Америка взяла, як є,
Всю силу випила до краю,
Згубив здоров'я там своє,
Як вибрався — не знаю...

Чужу там скелю я лупав,
Панам скарби громадив,
Коли ж нажив собі горба,
То пан мене спровадив.

— Ну що ж, роцот,— сказав мені
Він холодно і сухо.
Щось там лічив... Немов у сні
Підвівся я, не слухав

Ні слів його, ні мови тих,
Що вже за мною стали
З надією в очах сумних —
(Роботи дожидали).

І я пішов... Що ще сказать?..»
Затихла горя мова.
Не верне лихо те назад
В краї ці барвінкові

Ніхто, ніхто, народе мій,
Розкутий із неволі!
В сім'ї щасливій, трудовій
Свою знайшов ти долю.

Весела юнь. Пісень луна...
Нема, немає пана!
І тінь та чорна, навісна
Пішла за океани.

Пора. Поети й читачі
Прощалися. Горіли зорі.
Ми поверталися вночі,
Крізь далі мріли гори.

Я не забув того, о ні!
Хоч вже пройшло багато весен,
А осінь та співа в мені
Про край Стефаника чудесний.

1954

НАРОДУ РОСІЙСЬКОМУ

Застольна

Хай мовиться слово
Дзвінке, як ніколи,—
Нам пісню співати
У братньому колі.

Завітні є думи,
Казання народні —
Про подвиги ратні,
Діла благородні.

Як зріднено Волгу
Із Доном рікою,
Ми здружені братньо,
В єдино Москвою.

І сонце і зорі
Нам сяяти стали,
Коли ми в те коло
З народами стали.

Ми славимо мужність,
Ходу богатирську,—
Народе великий,
Народе російський!

Чи заспіви миру,
Чи воен зав'юги,
Ми линею до тебе,
До брата і друга.

Ми знаємо, чужинці
Наш край розтинали б,
Якби шляхи наші
Та різними стали.

Ми знаємо, ниви
Взялися б журбою,
Коли б нам не бути
У спілці з тобою.

І сонце захмарило б,
Висохли б ріки,
Коли б ми не стали
З тобою навіки.

Ми славимо мужність,
Ходу богатирську,—
Народе великий,
Народе російський!

Це ж ти допоміг нам
Всі землі зібрати,
Народ воедино —
Дніпро і Карпати.

Це ж ти допоміг нам
Сім'ю об'єднати,
Великий і славний
Російський наш брате!

У рабстві тяжкому
Нас панство гнітило,
Подав ти нам руку —
І стільки в нас сили!

Те бачили гори,
Те слухали ниви,
Як йшли ми з тобою
В єдинім пориві.

Що спаяне в битвах,
Ніколи не рветься!
Велике те слово,
Що дружбою зветься!

Воно пробиває
І ворога стани,
Проказане гордо
Твоїми устами.

Летить над землею
За гори й кордони,
Співає луною
Кремлівського дзвону,

До серця народів
На всіх мовах мовить —
То ленінське слово,
То сталінське слово.

То Партії мудрість,
Що сонцем нам сяє,
Що ворога крушить,
А друзів єднає.

В щасливому колі
Ніхто нас не зборе —
Ми славимо братства
Життя неозоре!

Ми славимо дружбу
Навічно храниму,
Ми славимо єдність,
Ніким не рушиму!

1954

ВИСОКІ ГОРИ КИЄВА...

Високі гори Києва
І синя даль Дніпра —
Народу слава вічна
Живе, не умира.

Пройдися містом, сину мій
Побачиш стільки ти!
Преславная історія
Залишила сліди.

Як сонця ранні зайчики
Заграють на Дніпрі,
На гірку Володимирську
Прямують школярі.

Подолу низ калиною
Червоною пала,
В гаях соснових Дарниця
Ледь мріє іздаля.

Усе в пориві творчому,
У добрій силі рук —
Гримить он екскаваторний,
І Кузні чути гук.

Встають видінням спогади,
Здіймаються в імлі —
Щорс в шумі тополиному
На бойовім сідлі.

У битвах щастя виборів
Творець, герой-народ.—
Прямують екскурсанти он
До «Золотих ворот».

Про те, як в бій з Центральною,
Ішли робітники,
Старого арсеналівця
Питають юнаки.

І на майдан Хмельницького
Гуртом ідуть вони —
Не раз кличі лунали тут
І миру і війни.

Був волею народною
Наказ навічно дан —
Його від серця висловив
Москві старий Богдан.

На мить рукою владною
Приборкує коня,
І нам немовби каже він:
«На вічні времена!»

А день все вище вгору йде,
Палає сонця цвіт
Над монументом Леніна,
В узорах ніжних віт.

«У братстві непохитному
Вкраїни міць жива...» —
Горять навічно ленінські
На мармурі слова.

Поцезли чорні коршуни,
Спливали дні лихі! —
Коло підніжжя бавляться
Веселі дітлахи.

Високі гори Києва
Над кручами Дніпра.—
Народу слава вічная
Ніколи не вмира.

І як бистринь Дніпровую
В поході не спинить,
Так вічно красню-Киеву
В братерськім колі жить.

І доки стягам ленінським
Над світом пломеніть —
Стояти вічно Киеву,
Рости, творити, жить.

1955

ВЕЛИЧНИЙ ОБРАЗ

Нам риси ленінські привітні і ясні —
Як на малюнку їх не упізнати,
В металі литому, на тканім полотні,
В твердому камені, що з скелі взято.

Трудом натхненника-митця відбито їх,
І образ генія лишився поколінням,
Величним і живим серед людей живих,
Не маючи кінця, не відаючи тління.

Та все ж, яка б там сила не була
В творіннях тих, що серце полонили,
Ми кажемо — одна людина те дала,
В пориві гордому одна творила.

Але є в світі витвір образу його —
Рук не злічить, не вимірять натхнення! —
Бо то є витвір людства усього,
В якому ленінський горить огонь,
І образу тому навічно

Л Е Н І Н — ймення.

Поэми

ПОДОРОЖ МАРИСІ ПО ДНІПРУ

Між гаїв, долин і луків,
Між горбів крутих, розлогих,
Тче Дніпро сріблясту хвилю
І несе її до моря.

З голубих криниць Росії,
З пуц туманних Білорусі —
Йдуть, киплять, шумують води
На роздолля України.

Сорок сестер і чотири
Йдуть до синіх вод Дніпрових —
Сорок річок і чотири
У Дніпро-ріку впадають*.

Хвилі Прип'ять многовода
Сріблокосами сплітає —
То неписана красуня
Йде з зеленого Полісся.

Сож-ріка повита сонцем
Поспішає перед Десну,

---

* В народній пісні співається:
Ой, ти, Дніпре-брате, скажи мені правду,
Ой, скільки у тебе річок упало? —
— Ой, упало у мене річок
Сорок і чотири.

А Десна вирує, грає,
Скарб криниць своїх виносить.

Гне свій стан Сула дугою,
Ворскла гра червонокруча,
Степова Оріль-красуня
Йде назустріч Домоткані.

І Самара дотікає
Поміж нив, серед веселок.
Обминаючи три дуби,
Що стоять в лісах самарських.

Сорок сестер і чотири
Йдуть до крайних вод Дніпрових —
Сорок річок і чотири
У Дніпро-ріку впадають.

* * *

Гомін, гомін по діброві,
Білоруською землею,
Гомін лине над лісами,
Над лісною стороною.

То сосну бере в завзятті
Гострий зуб електропили —
Віковичний стовбур пада
Від навального удару.

Сонцю б глянуть, подивиться
На змагання лісорубів...
Тільки все те в шатах-хашах,
В темних пущах, у дібровах.

Не зірниці в темні ночі —
Там вриваються бригади
Нестомимих білорусів,
Що долають ліс на багнах.

Тільки в'ється з-над галявин
Сизий дим зелених вогнищ,
Та з вогнем, буває, пісня
Дружня, дужа залунає.

А на Прип'яті широкій,
Що струмить, біжить з туманів,
Сам Алесь, синок Мар'яни,
Пліт в дорогу споряджає.

В'яже зрання сосни-струни,
Кремезні дуби складає —
По Дніпру хай люди знають
Працю здружену, плотарську.

Просить ласкою Мар'яна,
Від жіночої бригади,
Всю Алесеву бригаду —
Пліт, як щастя злютувати.

— Не вкладу того до серця,
Що віддам я в цю роботу!..
Тільки блиснула сокира,
Тільки іскри спалахнули.

Стовбур к стовбуру приладить,
Як ударить, аж закреше,
Стовбур к стовбуру мов стеше —
Вся отак його бригада.

Трудно править плотареві —
В чорторіях грає Прип'ять,
Та Дніпром в сто раз трудніше
В утлих плавах плотареві.

То ударить з дна у кручу
Течія ліворуч круто,
То заб'ють праворуч стрімко
Многоводі, люті струми.

То мости биками стануть,
Стрінуть білі пароплави —
Поспішай убік вбирати!
Кидай якоря, лавіруй!

Чи гроза з міжгір ударить,
Блискавками залютує...
О, страшний тоді Славута,
В реві хвиль усе ховає.

Можна б ліс * кудись доправить,
Спати мирно за буксиром,
Чи й дерева розгубити,
Мов розсипавши запалки.**

Чи й дерева розгубити,
Як тріски в зелених хвилях —
Хай пливуть собі до низу
За бездумною бистрею.

---

* Ліс — деревина, сплав деревини, що йде рікою плавом.

** За п а л к и — сірники (білор. мов.).

Хай пливуть собі водою
Десь штовхаючись об кручі,
Як безбатченкові діти,
Що не знають в світ дороги.

Що не стовбур, хай пливе так —
З хвилі в хвилю, з хвилі в хвилю,
Кожен різно, по окремці
Від порога без дороги...

Той вночі десь пожартує,
Вдарить в бакен * в цвіт зелений,
Той потрапить на вечерю
В пізню ватру риболовів.

Знайдуть зрештою дорогу,
Тільки кожная без слави,
Не до діла, ні до чого!
Не до поступу живого.

Так в житті бува людському,
На його бїжучім плині
Розшугається громада,
Що не йде в мету єдину.

* * *

Каже ласкою Мар'яна
Від жіночої бригади,
Каже синовій бригаді
Пліт на славу злютувати.

---

* Б а к е н — сигнальний ліхтар на судноплавній річці.

Взяти в скоби металеві,
Щоб по плоту, як по мосту,
Не пройтися, а проїхать
Тракторами було можна.

Трудно ж править плотареві —
В чорторіях грає Прип'ять,
А Дніпром в сто раз трудніше
В углих плавах плотареві.

Проти бур готовим бути
На широкій хвилі треба,
Що несеться із-за лісу,
Бешкетуючи в свавіллі.

Перестоять бурю можна
Біля ватри, там на плесах,
Там на якорі міцному,
З казанка беручи кашу.

Перестоять хвилю можна
Десь під берегом в затишші,
Там стругаючи знічев'я
Добру ложку на обіди.

Хто ж на домні перестоїть,
Спинить клекіт той металу?
Чи ж літак спиня мотора,
Коли вир його оточить?

В шахті струг не перестоїть,
Шар забійника не спинить —
Ті ж забої стояками
Від завалів як підперти?

Хто зведе стропила мосту,
Хто підніме крокви в небо
З низу шумного кварталу
На піддашки хмарочосу?

Все в труді народнім рушить,
Все в труді народнім йдеться,
Чим же руки плотогона
Від других в труді слабкіші?

Хто не чув на плавах пісні,
Хто не бачив нас на веслах,
На стрімких бистринах в грози —
Той не знає плотогона.

* * *

Думу думає Мар'яна,
Про дітей так дума мати.
Думу думає Мар'яна
Про свою бригаду юну.

Завтра вранці вирушати
На світанку до схід сонця,
Коли промінь із-за лісу
Оповіє горду Прип'ять.

— З ким нам стати на змагання,
Ви скажіть мені, дівчата,
Хто із знатних лісорубів
Гордовитий прийме виклик?

— З ким поспорять плотогони
На незвіданих бистринах,
На холодних чорториях,
Синьоокі білоруски?

— Із Алесем-лісорубом! —
Вся бригада відповіла,—
Кращих в Пінщині немає
За Алесеву бригаду.

Сам він дуба легко валить
Й стовбури, немов запалки,
Без завади він складає,
Пліт за плотом наряджає.

А за ним його бригада —
Що то в хлопців за сокири!
Тільки очі так уміють
Грати іскрами у серці.

— Із Алесем-лісорубом! --
Всі в один гукнули голос,—
Кращих в Пінщині немає
За Алесеву бригаду!..--

Добре слухати те ненці,
Добре слухати про сина,
Та виходить — у роботі
З сином рідним йти на змаги...

Думу думає Мар'яна,
Про дітей-бо ж дума мати...
Думу думає Мар'яна
Про свою бригаду юну.

— Що ж,— сказала, відповіла,—
Коли ваша добра воля
Обирає собі найкращих,
Значить, серце в вас юнацьке.

Тільки ж руки у Алеся,
Я скажу, не знають збитку,
Як один, уся бригада
Йде за славним бригадиром.

Чи к лицю змагатись буде
Нам із хлопцями-орлами,
Чи не вкриє після всього
Наші лиця тільки сором?

І мені, що колихала,
Що ростила його силу,
Чи к лицю вести бригаду
На змагання проти сина? —

Вся замислилась бригада,
Думу думає Мар'яна,
Очі вбік свої одводить
Наймолодшая Марися.

Гей, зеленим верховіттям
Недарма шуміли сосни —
Бути грозам громоносним,
Бути змагам дивовижним!..

— Із Алесем-лісорубом! —
Вся бригада порішила,—
Кращих в Пінщині немає
За Алесеву бригаду.

— Що ж,— Мар'яна всім сказала,—
Коли ваша щира ласка,
Коли ваша добра воля,
Ми складаємо умову
З товариством лісорубів!..

* * *

То не череду з кошари,
Не отари гонять з тирла,
То червоних сосон юрми
Впливають із затону.

Мов чабан, буксир веде їх
На широкі сині води,
Де далекі небокраї
В злоті сонця пломеняться.

Голуба ти наша Прип'ять,
Мов та мати многодітна —
Скільки тулиться до тебе
Срібних рік, пестливих дочок.

П'єш ти води на Поділлях,
На Волині чисто струмиш,
В білоруському Поліссі
Повно хилиш, набираєш.

Скільки хвиль твоїх криштальних
Точиш ти в ясні озера,
Де у небо бистрі крижні
Піднімаються, мов туча.

Голубіє синя Піна,
Точить сік з берез Ясельда,
Води шумного Стоходу
Гоготять, біжать до тебе.

Скільки винесе з Горині
Бистрина казок до тебе,
Скільки Лань своїх розкаже,
До бистрин твоїх добігши.

Не скривавленим потоком
Случ з-за верб до тебе вийде —
Чистозорою водою
Земель плідних Білорусі.

Тиха Ствіга з-за туманів,
З драговиння вийде Уборть,
Наче сестри похваляться
Будуть шумами Полісся.

Наче сестри похваляться
Вони будуть новиною,
Як розгорта екскаватор
Непролазне баговиння.

Птич зірне мов з-під коріння,
Присне цівкою з-під вільхи,
Дотече Словечна з півдня
І, стомившись, відпочине.

Уж спішить за лісом темним,
Блиска десь з-за верболозу.
В'ється Уж, та славна річка,
Що Чорнобиль підпирає.

Голуба ти наша Прип'ять,
Мов та мати многодітна —
Скільки тулиться до тебе
Срібних рік, грайливих дочок!

Перли-сяйва ти збираєш,
Самоцвіти-переливи,
Щоб Дніпру все показати,
Дивні дива розказати.

Щоб досвітньою красою
Йти до сходу через луки
З лісових зелених шумів,
З барвноклечаних галявин.

Скільки хвиль своїх криштальних
Точиш ти в ясні озера,
Де у небо бистрі крижні
Піднімаються, мов туча.

* * *

Тільки промінь сонця бризнув
І повис на бростях сосен —
Вся прощалася бригада,
В путь далеку вирушала.

Проводжав в труді суперник,
Сам Олесь той стрункобровий,
Бригадир, ділами знатний
Славнозвісних лісорубів.

Руку матері потиснув,
Цілувала сина мати...
Дав він слово лісоруба
Першим йти луною в лісі.

Не спиняти сил в напрузі,
Не туманитись в розрадах!
Глянув, глянув на Марисю
І казав він слово далі.

— Не вкладу того до серця,
Що віддам я у роботу! —
Тільки блиснула сокира,
Тільки іскри спалахнули...

Затуманилась Марися.
Що було в дівочім серці!..
Кажуть, словом не розкажеш,
Тільки глянула Мар'яна.

Проводжав їх в путь-дорогу
Секретар від райпарткому,
Він таке сказав Мар'яні,
Міцно стиснувши їй руку:

— Ти досвідчена у плавах,
Ти найстарша з всіх, Мар'яно,
Стань їм старшою в бригаді,
Будь від партії мов мати,
Будь парторгом плотогонів.—

Загукав гудок буксира,
В дальніх нетрях слались луни,
Хлюпнула зелена Прип'ять
У кряжі пахучих сосен.

Так і серце стріпонулось,
Не одне гаряче серце —
У плотарки, що на плоті,
В лісоруба, що у лісі.

Піднялись, здригнули весла,
І робота закипіла...
В синіх далях потонули
Друзі, рідні, товариство.

* * *

Що ж, у крузі розповіді
Треба, мабуть, нам про когось,
Коли тихо так на плаві,
Вітерець димок гойдає.

Коли в сонячних долинах
Доцвітає хмарка-квітка
І на дальніх узбережжях
Снять в задумі тихі верби.

Та, що вогнище розклала,
Варить подругам вечерю —
Білолиця, синьоока,
Сміла в ділі Катерина.

В час грози, як б'ють удари,
Як скоряти хвилі треба —
Дужим голосом Мар'яна
Катерину сповіщає.

І сідає Катерина
На човна, на веслах грає
І плоти убік одводить
Від нежданого удару.

Серце ятрить давню тугу
Тільки очі те не скажуть —
Десь під Каневом на кручі
Ліг солдат її коханий.

Попрощалася з Кіндратом,
З вірним мужем опівночі,
Коли в небі над Поліссям
Грали струнами стожари.

Коли в небі над Поліссям
Грали струнами стожари,
А в поліські мирні пущі
Дерлись вже фашисти-звірі.

Не розкажеш все, що знаєш,
Все, що знаєш, не опишеш...
Догоря вогонь на плоті,
Сповіщає про вечерю.

Є глибинні, потаємні
Думи в кожної людини —
Носить в серці Катерина
Вічну мрію про Кіндрата.

І туди, де гострі кручі
Кажуть думу вітровіям,
Де заснув навіки милий —
Лине, лине Катерина.

Знають подруги віддавна,
Що кривавить серце рана,
Що нема їй ліків в лузі,
Що нема тих трав у лісі...

Кожна губи тільки стулить
І опустить очі долу,
Як заграє вітер в косах
Коло Канева старого.

Як з могили вийде пісня,
Вся проспівана солдатом,
Як з могили встане пісня
Про любов неопалиму.

Ой ти, вороне, чорний вороне,
Не гуляй вгорі, не гукай мені.

Не гуляй вгорі, не гукай мені,
Що ти смерті ждеш, очі виклюєш.

Що ти смерті ждеш, очі виклюєш
Очі виклюєш, серце винесеш.

Очі виклюєш, серце винесеш,
Серце винесеш, любов вигасиш.

Ой ти, вороне, чорний вороне,
Не гуляй вгорі, не гукай мені.

Не гуляй вгорі, не гукай мені,
Сну солдатського не діждать тобі.

І очей моїх ти не виклюєш,
І грудей моїх ти не викровиш.

І грудей моїх ти не викровиш,
Серця, вороне, ти не винесеш.

Серця, вороне, ти не винесеш,
Любов, вороне, ти не вигасиш.

* * *

Рівна станом їй Марися,
Катерину зве сестрою —
Так і птах іде у леті
За досвідченішим птахом.

Всі шляхи, що даль мережать,
Що в житті їх не минути,
Вже встають перед очима
Мовби плеса на світанку.

Легше йти у пісні дружній,
Жити в дружнім товаристві,
Хвилю зустрічну на весла
Легше брати, розбивати.

Вперше круча стан свій зводить
Перед очі ясновиді,
Вперше хвиля шлях свій стелить
Перед юної Марисі.

Все встає з доріг уперше,
Як солдату у поході.
За дібровами Полісся,
За лісами Білорусі.

Ось вже п'ють Дніпрову воду
Синьоокі білоруски,
І, немовби на прощання,
Прип'ять вслід їм котить хвилі.

Світять, світять у тумані
Її росні, чисті води,
Та ж тумани розганяє
З неба сонце полудневе.

Далі й далі лине пісня,
Десь гука гудок з буксира,
Від напруги стогнуть триси,
Пліт за плотом крає воду.

* * *

День і ніч лунає пісня
Над Дніпром жива, плотарська,
День і ніч йдуть каравани —
Пліт за плотом рівні сосни.

День і ніч йдуть каравани,
Від напруги стогнуть триси,
Їх наструнюють буксири,
Поспішаючи на південь.

Шлях широкий, шлях привольний
Ллється з півночі до моря,
А було ж, що хвилі чули
Тільки стогін білоруса.

Тільки стогін та прокльсни,
Що відлунювали в кручах,

Душу ятривши плотарську
Лихом сковану, нуждою.

Шляхом цим діди ходили,
Їх сини і їх онуки —
Тільки пісню молоду вже,
Пісню слухають веселу.

Шлях широкий, шлях привольний
Ллється з півночі до моря —
День і ніч лунає пісня
Над Дніпром жива, плотарська.

* * *

Хто порушить строгий графік,
Хто ходу на хвилях стишить,
Коли гомін будівництва
По країні скрізь лунає?

Ось встає на оболоні,
З межигір зринає Київ,
Наче з хмар хто опускає
Дивовижну панораму.

Очі юної Марисі
Все хотіли б обійняти —
Гомін вранішній Подолу
І мостів ажурні крила.

Білий стрій у високостях,
Мовби велетів казкових,
Що в дібровах зелених
Над низинами спинились.

Та зове Мар'яна дружно
Всім на весла налягати
І плоти убік відводить —
Бо несе, реве стремнина.

Дружно кинула бригада
В синю воду вісім весел,
Вісім крил немовби дружніх
Борять бурю в синіх тучах.

Крешуть іскри металеві,
Молотки б'ють пневматичні,
І гука десь з мостовиння
Вслід юнак-молотобоець.

Він повис над глибиною —
Тільки б крила юнакові!

. . . . .
Як йому не усміхнутись,
Як не глянути хоч оком!

Як йому не відповісти
На його окрилу пісню,
На юнацькі жарти хвацькі,
На веселії примовки.

Він гукнув, розсипав жарти
Та й пірнув немовби в іскри,
В наддніпрянський ясен гомін,
В сяйва райдуг автогена.

Тільки десь луна у кручі,
В древні кручі б'є, гукає
Та по косах сріблохмарих
Мовби хвилі сині котить.

Вже й минули Київ славний,
Мовби пісню проспівали,
В оболоні мерхнуть гори,
Мерхне сонце в високостях.

І Дніпро пішов до низу,
Нижче Києва в тумани,
Розлягаючись далеко
То на луки, то на коси.

* * *

Піднімає вгору кручі
Вкрите славою Трипілля,
Де за владу робітничу
Гордо билосся юнацтво.

З-за туманів виринає
Над блакиттю сивий Ржищев
Й мов гука хто — грім лунає
З Переяслава старого.

З Переяслава старого,
Що зємо його Хмельницьким,
Що несе навік прославу
Ясновидому Богдану.

Ближче й ближче Канів гори
З далів синіх насуває,
Б'ється серце Катерини,
Біла чайка б'є у хвилю.

Сіло сонце за горою,
З-за другої сходить місяць.

Чом покрив ти ясен місяць
Гори сизою імлою?

Чом не скажеш, не покажеш,
Де коханого могила,
Де берізка та, що має,
Білокора з Білорусі?

Де берізка, що весною
Біля кручі посадила,
Що шумить вже в тополінім,
В думнім шумі України?

А з-за тучі, а з-за хмари
Вийшов місяць в чистім небі,
І берізка засвітилась,
Як та свічка над рікою.

І берізка засвітилась,
Білокорая берізка,
Мовби піснею озвалась
Прямо в серце Катерини.

Ходять в лугах-межигір'ях
Повні дивних тайн тумани,
Мов ще книги не розкриті,
Нерозказані легенди.

Він поліг в кривавім році,
Бивсь за щастя і свободу,
Гнав із друзями на захід
Від Дніпра фашистські орди.

Ти, розлуко, куля лита,
Розлучила стількох в світі,

Ти, розлуко, куля біла,
Розлучила милу з милим.

Ти, розлуко, куля з лугу,
Розлучила друга з другом,
І ще й мужа із жоною,
Із вірною дружиною.

Ой, проклята, горем лита,
Розлучила стількох в світі.
Розпроклятая, погана,
Із чужого того стану.

Він поліг в кривавім році,
Бивсь за щастя і свободу,
Гнав із друзями на захід
Від Дніпра фашистські орди.

Горда серцем Катерина,
Горда славою солдата —
Сам Кобзар чоло схиляє,
Тінь на гострі кручі пада.

Має юная берізка
Під Великою Горою,
І несе їй Прип'ять воду,
П'є вона Дніпрову хвилю.

В сизій млі вона досвітній
З Катериною прощалась,
Соловей почав там пісню
Над могилою солдата.—

Білая берізко,
край туману-сну,

По горбах Правобережжя
Трактори невтомні ходять,
Стерні, золотом повиті,
На ріллю перекидають.

А Дніпро ген-ген, без краю,
Не майне над синню птиця...
Тінь хіба впаде звисока,
Як промчить літак у небі.

Пастушок десь грає в дудку,
Озивається сопілка,
Стигле сонце йде по ковдрах
Із долин Лівобережжя.

У кошари вже худоба,
Йде із луків на спочинок,
Ожила, мов вулик, ферма,
Молоко шумить в бідони.

То не лебеді на морі,
Не лілеї на озерах —
Там скотарниці-дівчата
У своїх халатах білих.

В кучугурах медоносних,
Де чебрець, бджоли коханець,
Тьмянить груди п'янотою —
Не одна бере рекорди.

Не одна бере рекорди,
Славить ферму по удоях,—
Чорноброва, чорноока,
Юнака якогось мрія.

На зеленому роздоллі,
Де на трави верболози
Срібні роси істрясають —
Дві зустрілися бригади.

Перша — славні білоруски,
Мов ті птиці наддніпрянські,
Що на хвилях гордо линуть,
Крил у бурю не складають.

Друга — доньки України,
Чорноокі полтавчанки,
Що ділами здавна славні,
Серцем щирі в товаристві.

Між гаїв, долин і луків,
Між горбів отих розлогих
Тче Дніпро сріблясту хвилю
І несе її до моря.

Та Славута не розкаже
Морю всіх пісень, що слухав
Про чарівне коло сестер,
Про їх дружбу щиросердну.

Вже, як рідні, обнялися,
Вже одна питає другу —
І пішли тут перемови,
І пісні, як те й годиться.

— Любі сестри, звідкіля ви?

— З Білорусі, з Білорусі...

— Плотарі, що йдуть на плавах,
Наші друзі, здавна друзі.

— Що ж ви правите з пралісу,
Гості наші, сестри милі?..

— Від Полісся і до низу
Йде сосна на синіх хвилях.

— З ким же стали ви змагатись,
Хто кого перемагає?

— Є Алесева бригада,
Кращих в Пінщині немає.

— Значить, грози вам під силу,
Значить, серце ваше мужнє,
Коли сміло в добре діло
Ви йдете у колі дружнім.

В нашім домі, в нашім лузі,
Вам співаємо привіти —
Честь і слава Білорусі,
Честь і слава її дітям.

Честь і слава всій бригаді,
Бригадирові Мар'яні —
Вам щастя перемагати
Всіх найдужчих у змаганнях!

Похвалялися здобутим,
Всім Мар'яна розповіла
Про зелені рідні пущі,
Екскаватори на багнах.

Час іде, летить, як пtiця,
Білоперою стрілою —
В колі дружнім по обіді
Пісня пісню настагає.

Їдуть, їдуть на машинах
Із сусіднього колгоспу,
Із музикою на свято —
Теж піснями починають:

— Ми до вас, до вас
На оглядини —
Чули, дівка в вас
Не засватана.

Чим багаті ви —
Те покажуйте,
Що нового в вас,
Нам розкажуйте!

Ми приїхали
Не каретою —
Шеститонкою
Та «Победою».

— Просим, просимо,
Родичайтеся!
Не минайте нас,
Роздивляйтеся.

Все оброблено
В нас дівчатами —
Молодих у нас
Звуть багатими.

Всі засватані,
Всі заручені...
Та чого ж бо ви,
Вже й засмучені?..

Просим, просимо,
Роздивляйтеся,
Не минайте нас —
Родичайтеся.

Заїздить до нас
Хоч каретою,
Шеститонкою
І «Победою».

В нас сади рясні,
Хліба скошені,
Пісні по весні,
Танці по осені.

Просить, просить всіх до чарки,
Що стоять на білих ряднах;
Голова гостей всіх просить
До варених щук присісти.

На такі святочні стрічі
Недарма плетуться сіті,
Що мережать бистру хвилю,
Що виносять живе срібло.

Б'ються щуки у підсаках,
Судаки в руках тріпочуть,
Білорибиця, як сонце,
Ї серед ночі ясно світить.

— Вип'єм, друзі, за все щастя,
За все разом, що ми маєм,
Всі за рідний край піднімем
Чару повну в цій долині.

Щоб нам з вами багатіти
На добро землі-Вітчизни,
Щоб нам з вами зустрічатись
На цім березі Дніпровім.

Щоб не сохли виногради
На цих пісках-кучугурах,
Плотарі щоб тут спинялись
Біля нас в велику бурю.

Щоб у свята завжди повна
Була чарка в нашім колі,
Щоб було чим похвалитись,
Щоб було що тут поставить.

Вип'єм, друзі, за все щастя,
За що маєм і що буде,
За що дбаєм, що надбаєм,
За трудящі вип'єм руки.—

Всі чарки було піднято,
Все до дна було допито,
І пісні пішли луною
Берегами та лугами.

Хто старіший — до розмови,
Хто молодший — до примовок,
До примовок та до танців,
До сердечної любові.

І пісні про ранню весну,
Про кохання, що не гасне,
Довго слухала Марися,
Мов тулилась до Алеся.

Все ясніше і ясніше
Випромінюється день,
Все привабніше, дзвінкіше
Ти наспівуєш пісень —
Соловей, соловей,
Наддніпрянських садів,
Соловей, соловей,
Як її я любив.

Всі діброви полонила
Сонцекрилая весна —
Серцем серцю відповіла
На любов мені вона —
Соловей, соловей,
Наддніпрянських садів,
Соловей, соловей,
Як тебе я любив.

Коли б згадка не колишня,
Коли б спомин не тих літ,
Що б сказала тобі вишня,
Що вся в білому стоїть?
Соловей, соловей,
Наддніпрянських садів,
Соловей, соловей,
Як її я любив.

* * *

В вічнім русі, в вічнім плині
Грають ріки, грають хвилі,
Та яким морям зрівнятись
Із Славутою у бурю.

Б'ють у кручі хвилі-гори,
Мовби грають островами,
І дуби перекидає,
Як билину, лютий вихор.

Де коси плелося срібло
Під проміннями блакиті —
Рвуться, крутять чорторії,
Тягнуть все в свою безодню.

Суне хвиля на «забору»,
Рве плоти, несе стрімголов,
Донесе — розтрощить вщурки,
Мов пограє сірничками.

Десь буксир гука тривогу,
Вісім весел б'є у хвилю
Що є сили, у напрузі —
Не здається, ні, бригада!

На кермі стоїть Мар'яна.
Ген із хвиль встає «забора»...
— Нумо дружно, білоруски,
У злагоді бурю збором!..

Ген, видніється Мишурин*—
Славен Ріг той плодороддям!
Хто Озерного не знає,
Не співає йому слави!

---

* Мишурин Ріг — прибережне село Дніпропетровської обл., де живе і працює знатний передовик сільського господарства, Герой Соціалістичної Праці М. Є. Озерний.

Та невже нас буря звалить,
Коло Марка крем'яного,
Об «забору» розтолочить
Наші сосни на цурпалля!..

Що ми скажемо Алесю,
Чим бригада нас зустріне,
Коли всю її роботу
Розщугаємо по хвилях?..

Нумо дружно, білоруски,
У злагоді бурю збором —
Марку теж тепер не легко,
Коли грози трощать стебла.

Та схиляється Марися,
Вже веслом не крає хвилю...
— Що тобі,— пита Мар'яна,—
Неохота чи не сила!

— Мати рідна, сил забракло...
— Доню, доню, я підсоблю,
Тільки духу не втрачай ти,
Будь із сестрами в одно ти.

Не клади весла на спокій,
Доки човна кида буря,
Доки грози рвуть на шмаття
Хвилі й хмари, хмари й хвилі.

Сім в напрузі б'ється весел,
Борють крок за кроком хвилю,
Лиш одно, як птах підбитий,
Неживим крилом повисло!.

— Чом не йдеш у дружнім вдарі,
Чом у спілці хвиль не бореш,
Треба в смуту не впадати
Під навальною грозою.

— Мати рідна, сил забракло,
Сон мене до лави клонить...
— Доню, доню, спробуй хвилі
Зачерпнути дніпрової.

Хай тобі волога сили
Перелле свої у м'язи,
Щоб ти стала проти хвилі
Знову дужа, повносила.

Гоготить, зриває буря,
Б'є плоти, немов запалки,
І здається, хижу пащу
Розкриває зла безодня.

Сім в напрузі б'ється весел,
Борють крок за кроком хвилю,
Лиш одно, як птах підбитий,
Неживим крилом повисло.

— Син Алесь тебе розлюбить,
Не зустріне під сосною
Казки літя не розкаже,
Пісню любую скоротить.

В чеснім роді білоруса,
Ні, не знати боягуза!
Одинаково хоробрі
В нас і дочки і синочки.

До роботи наполеглі,
В битвах з ворогом хоробрі,
В товаристві чеснім добрі,
Отакі з нас білоруси.

Нас не туга приманила,
В нашій волі наша сила,
В нашій волі і охоті —
Гай, гримить, живе робота!

. . . . .

Прямо хвиля на «забору»
Рве плоти, несе стрімголов...
Донесе, розтрощить вцурки,
Мов пограє сірниками.

Грім ударив в правий берег,
Лівий берег враз схитнувся,
Блискавиці пронизали
Всі до 'дної бистрі хвилі.

Раптом з піни човен блиснув,
В сяйвах блиснув човен з піни,
І здалося, хтось гукає,
Пересилюючи бурю:

— Іду, їду, скоро буду,
Човен мій літає всюди,

Їду, їду з ліхтарями —
Їх свічу над берегами...

Ось зелений — проїжджайте!
Ось червоний — обминайте!

Їду, їду з ліхтарями,
Їх свічу над островами —

Де «забори», де каміння —
Вогник там палає видно.

Втихне буря чи не втихне —
Всюди бакенщик устигне,

Скрізь весло із хвилі блиска,
Був далеко, ось вже близько...

Човен мій літає всюди —
Їду, їду, скоро буду!..—

І, як ластівка до стріхи,
Човен враз прип'явсь до плоту —
Вийшов бакенщик веселий,
Сміло став оди́н на сосни.

Стогнуть сосни, мов у лісі,
В час осінній бурелому,
І до дна в глибини тягнуть,
Мов свинцем дуби налиті.

— Ніч вам добра! Бачу, туго!..
Бачу, рве вас буря, грає...
Гей, сокиру дайте в руки,
Я пройду́сь, пройду́сь по плоту...

Стогнуть триси, скоби гнуться —
Невгомінна хвилі сила
Б'є і б'є, немов взялася
Домогтися перемоги.

Йде над бурею Микола,
Смілий бакенщик веселий,
І сокири чути дзенькіт,
Та ударів чути гомін.

Рветься хвиля, сосни лиже,
Та плота розбить не може,
Тож Алесева бригада
Пліт в дорогу споряджала.

Йде крізь бурю серед ночі
Караван поліських сосен,
І Мар'янина бригада
В хвилях їх не розшугає.

Кожен бакенщик із човна
Прийде дати допомогу,
Як Микола ось завзятий
Із Мишуриноного Рогу.

Чути голос поринає
Ген за хвилями у вітер:
«...Іду, їду, скоро буду,
Човен мій літає всюди...»

Рветься хвиля, сосну лиже,
Та плота розбить не може,
Бо Алесева бригада
Пліт в дорогу споряджала.

Туго хусткою повилась
Наймолодшая Марися,
Прямо з хвилі буревої,
Із Дніпра води набрала.

Краплі бризнули на неї,
Мов розсипались намистом,
Тільки хвилі розтікались
Під ясними блискавками.

О, живуча міць вологи,
Що із спраги нас виносить,
Що вливає в груди силу,
М'язам всім дає напругу.

Човен йде на вісім весел,
Б'є у хвилі, виринає,
Мовби крила розпускає
Птах казковий у безхмар'ї.

А «забора» далі й далі...
Вже минають плотогони
Гострокуте, зле каміння,
Що уміє все трошити.

Сходить ранок.— Хмари, хмари,
Мов куделі м'яте клоччя,
Мов отари мирні з тирла
Гнав чабан кудись на північ.

День будив Лівобережжя —
Півдня співи, автогуки,
Ранній рев колгоспних черед,
Гуркіт трактора у полі.

Все в симфонію злилося,
Із блакиттю гомоніло,
Що ясніла і ясніла,
Випромінювалась в сяйві.

Все неслося в голубизну,
Піднімалось в височизну,
Мовби славило Вітчизну
І могутню, і широку,
І гартовану, і ніжну.

* * *

Не в пустелях каравани —
Вщерть налиті баржі нафти,
Зустрічаються напроти
Трударі, важкі буксири.

Йти їм трудно проти хвилі,
Проти течій, проти струмів,
Що зрізають цілі гори,
Що змивають цілі луки.

А Дніпро, гай-гай, без краю,
Не майне над синню й птиця,
Тінь хіба впаде звисока,
Як промчить літак у небі.

В дальніх маревах південних,
За розлогими горбами,
Хтось могутній міря силу,
Хтось здрига в напрузі дужій.

Люльку мовби велетенську
Закурив хто в оболоні —
Кучерявий дим повіявсь
Над полями, над степами.

Ген, встають з-за кіс дніпрових
Димарі стрункі у небо,
Стугонять заводів стани,
Важко дихають мартени.

Здрастуй, місто металеве!
Бачить все Марися вперше,
Очі юної плотарки
На узорах тих спинились.

Тільки чули під сосною —
Йй казав Алесь мов казку —
Будеш ти в світах бувати,
Будеш дива ти видати.

А вогні беруть залізо,
Крають сталь, немов ялицю,
Ллють метал, беруть в опуки,
В велетенські жваві руки.

Чи хоч в ніч гудки змовкають,
Гай, співають і співають!
Чи стиха хоч на хвилину
Гомін праці у долинах?

Не стихає, не змовкає...
Ніч за пругом сонце гасить,
Та вогнями небо красить
Час народження металу.

Хто джерел таємну силу
Слухав в лісі віковичнім,
Той збагне ці сяйні чари,
Гомін руд, вогню й заліза.

Є щось спільне в дужім хорі,
В громових відлуннях дальніх,
Як досвітній час на битви
Піднімає творчі сили.

Ні, таких ночей не знати
В темних Пінщини дібровах,
Задивилася Марися,
Як ті зорі в хвилях грають.

Зір у небі не злічити,
У Дніпро їх грона гнуться.
І тече Дніпро не синій —
Він тече униз — вогненний.

— Нене, що вже не водою,
Вже рікою вогневою,
Вниз пливти в зоревім колі
Будуть сосни Білорусі?

Скільки бачила, не знала,
Що такі є ріки в світі,—
Так Марися промовляла
До Мар'яни-бригадира.

— Мила доню, ллється річка,
У Дніпро вона впадає,
Сорок річок і чотири
Сорок п'яту річку славлять.

То із хвиль її виходять,
Мов із піни золотої,
Екскаватори залізні
І мостів блакитні крила.

То із хвиль її кипучих
Стелять рейки залізниці,
Круг землі сталеві триси —
Знак об'єднання і братства.

Все, чим тешем, все, чим крешем,
Сталимо, жнемо, рубаєм,—
З вогневої, з золотої
Ції річки впливає.

З підземель чарівноскарбних
Б'ють джерела племенисті —
Їм склепіння розімкнула
Сила гожа рук м'язистих.

Крига білих зим безсила
Живні струмені скувати,
А з нерівного двоборства
Тільки пар клубочить з криги.

І течуть, шумлять потоки —
Чуеш, доню, сталі клекіт —
Сорок річок і чотири
Сорок п'яту річку славлять.

* * *

Кличуть далі світанкові
Трударів в свої дороги,
І плоти на південь плинуть
На досвітніх легких хвилях.

Клекотять дніпродержинські
В золотавих сяйвах печі,

В даль одні ховає обрій,
Другі з хвиль встають на кручах.

Ген, іще одні не згасли
Дива сяйні десь на пружі,
Постають вже другі в далях
В золотих дніпропетровських.

Велет-місто обнімає
Мовби дужими руками,
Залізницями, мостами
Світловоду даль Дніпрову.

Хто так може ранок стріти,
Як стрічає велет-місто,
Брати з печі сім тонн сталі
На квадратнім метрі поду!

Хто так може ранок стріти,
Як стрічає велет-місто,
І сказати державі прямо:
— Ні, це, рідна, не рекорди!

Ми тебе ще, рідна, вславим
Не такими ще ділами!..
Не такими ще ділами! —
За дніпровськими мостами
Пломениться сонце раннє.

* * *

Ще пахтить дихання міста,
Ще його двигтіння чути,

Та вже небо неозоре
Розпростерлось над степами.

І нема йому ні краю,
Ні кінця йому немає,
Тільки сонце повисає
Над південними степами.

Три вітри співають пісню,
Три тумани чешуть коси,
Три вогні бентежать душу —
Небо, степ і сині хвилі.

Неба синього безодня
Над степами повисає,
Далина степів безкрая
Облягла дніпрові хвилі.

А Дніпро розтікся ширше,
А Дніпро заструмив глибше,
Мовби хто його підпер десь
На низах кам'янобрилих.

Йдуть плоти на ясні хвилі
Вище сіл і вище бродів,
Через гори, перегати,
Що на дні навік затихли.

Все дивує тут Марисю,
Все питають юні очі...
— Що то, нене, за причина,
Під водою бачу дива?

Мовби там внизу оселі
Залягли на сон чи морок,

І соми там домовиті
Оселилися по хатах.

Хлюпа хвиля, б'є у сосну,
Біла чайка, мов над морем,
Над безкраїм синім морем,
Над водоймищем гуляє.

— Правда, доню, під водою,
На стрімких низах-глибинах
Змовкли вулиці, оселі,
Прибережні лози-віття.

Б'ють там струмені холодні,
Розмивають чорні стріхи,
І соми там домовиті
Оселилися по хатах.

Синім хвилям дано волю
Попід веслами шуміти,
Там, де бавилися діти,
Де стояли вряд тополі.

Де дуби високочолі
Над долинами в задумі
Шумом грози провіщали,
Листям гралась з солов'ями.

Гей, Дніпро розтікся морем,
Гей, Славута звивсь під хмари,
Двічі силою підпертий
На низах кам'янобрилих.

Ой, які краї просторі,
Килими з долин до неба!
Непокрайні прослались
Від ясного узбережжя.

То горбами, то низами
Живописані прослались...
В синім лузі степовому
Піднімаються могили.

Та стоїть найвища в полі,
Та стоїть, ледь в далях мріє...
Всі ідуть ген-ген в просторі,
Височать над вольним степом.

Незвичайну ту сторожу
Бачить здалеку Марися
І пита вона Мар'яну:
— Хто насипав, нене, гори?

Хто поставив їх під хмари
Скарби-дива доглядати,⁶
Хижі орди зупиняти,
Із вітрами воювати? —

Дим звіва вечірня ватра,
Сонце обрій ген торкає,
Серед тихого простору
В колі тче Мар'яна мову:

— Все повито давниною,
Мов туманом, сивизною,

Тільки те скажу вам, сестри,
На степах дві сили бились.

Кажуть, темна сила ордищ
Із-під хмари насувала,
Кажуть, друга із-під сонця
Першу силу одбивала.

За политу землю кров'ю
Бились предки слов'янина,
Де стоять могили-скелі —
Кров вояцька бушувала.

Кров вояцька бушувала,
Кров ішла отам бурунно,
І стоять тепер стрімчасті
Гори битвами омиті.

Над новими берегами
Височать ген-ген могили —
То нащадкам гордим пам'ять
Про діла славетні предків.

Сівши в коло на вечерю,
Чують ворон над могилу...
Чорний ворон, звівшись, крикнув,
Як бувало в дні побоїщ.

«Ой, ти, вороне, чорний вороне,
Не гуляй вгорі, не гукай мені...»
Наче пісня відгомінням
Із могил отих зірнула.

Що, про що хотів повісти
Чорний ворон, давній свідок?
Облягають степ татари,
Сарана іде стіною?

«Ой, ти, вороне, чорний вороне,
Не гуляй вгорі, не гукай мені...»
Все, що хмарило — минуло,
Все пішло із давниною.

Із-за Гострої Могили
Загула комбайна сила,
Що, здолавши га останні,
Навпростець ішов до стану.

Не татари стороною
Гонять бранців в дальню Яфу,
З даль не суне сараною
Чорна хмара попід сонце.

Стернова, здолавши ниву,
В стан веде свою машину
І гримить під стелю неба
Грім стосилого мотора.

Хлюпотить чаїна хвиля —
Перемова то вечірня,
Злотим шитвом хвильки грають,
Стелять килим з горицвіту.

Хмарка з хмаркою зійшлися —
Сонечку, прощай!
Зашарілися, зайшлися —
Сонечку, прощай!

Довго, довго в небовиді
Там стояли дві,
Начеб згадками повиті,
Світлі обидві.

У долинах уже роси —
Підемо і ми!
Запалали зорі в косах —
Підемо і ми...

Та очей своїх Марися
З степових рівнин не зводить,
Вже прослались сині тіні
Від могил високочолих.

Наче пісню звідти чує —
Там співають кобзи струни,
І сопілка виливає
Гомін серця молодого.

Молодик двома ріжками
Білу хмарку ледь торкає
У вечірньому роздоллі,
В час вечірній супокою.

Та лунає пісня дужче —
Не стареча кобзарева,
Не юнацька сопілкова —
Лине з піль кохання пісня.

В темінь гори поринають,
Мов в ліси таємні птиці,
З вогнищ іскри в'ють узори
Над вечерею смачною.

Два вогні горять, палають
На просторах синіх ночі —
На стерні один, веселий,
Другий, ген, цвіте на хвилях.

Той, що в полі — гра в узорах,
А навколо дружне коло,
Гармоніст там на гармоні
Нічку зоряну тривожить.

І пішов, пішов гуляти,
Всі лади перебирати —
Отгакої молоді,
Молодої, гомінкої,
Танцюристої...

Нічку зоряну тривожить,
Серце дівчини бентежить,
Грає, грає, невгаває,
Просить, кличе в дружне коло.

. . . . .

І пала вогонь на соснах,
Миготить над бистриною,
Той вогонь, що світить в мандрах,
Що горить ще з Білорусі.

Непотушений, пломистий,
Непотушений у серці —
Хай палає мов у шумах,
В лісовинних шумах ватра.

Він нагадує Марисі
Про сосницю шумовиту,
Про коханого Алеся...
Хай не гаснуть ясні зорі!

Два вогні горять, мов свічі,
На просторах синіх ночі —
На стерні один — веселий,
Другий гра, цвіте на хвилях.

Ой, ти, нічко, нічко-туго,
Десь немає серцю друга:
Ой, ти, нічко, веселенька,
Коли друг живе в серденьку.

Можна світ увесь об'їхать,
Коли серце гріє втіха —
Гріє, серце пориває
Та до милого вертає.

Так несуть пташині крила
Проти вітру і за вітром,
Понад хмарами і в хмарах,
В край зелений серце птаха.

В край зелений, в край розлогий,
Де гілля, в обійми гаю,
Де у час обідніх райдуг
Грає милого ухмилка.

* * *

Вже й кінець путі підходить,
Як кінець буває пісні —
Годі краять синю воду,
Переймати бистру хвилю.

Вже пора кремезним соснам
І дубам кам'янотілим
Розійтись на всі дороги,
Полустанки пролетіти.

В шумі, гуркоті пронестись
До морського узбережжя,
Де солоних далей вітер
Хвилю теплу толочить.

За донбаські терикони,
Де гудків веселий гомін...
...Полустанки, перегони,
Полустанки, перегони...

І прощання тисне груди,
Наче смутками торкає,
Вже така людська удача —
Розставаючись, тужити.

Скільки пройдено дороги
Від зелених пуц Полісся,
Скільки хвиль плоти гойдало
Грозівитих і сумирних.

Скільки бур плоти здіймало
На високі блискавиці,
Скільки сонця золотого
На плоти було розлито!

Тьмяні запахи сосниці,
Не забути вас ніколи,
В ваших здимлених напливах
Рідних пуц знайомі шуми.

Рідних пуц зелені шуми,
Гра криниць, що б'ють з-під криги,
Вітер теплий Білорусі,
Дружня пісня лісорубів.

Та надходить час прощання,
Час прощання, час розлуки,
Скоро зйдуть плотогони
Із човнів на білий берег.

Гей, кінець путі надходить,
Як кінець буває пісні —
Годі краять синю воду,
Переймати бистру хвилю.

* * *

Та шумить, бушує берег,
Море-озеро гуляє,
Ніч одну іще в напрузі
Борють хвилі плотогони.

Мов з-під низу б'ють пороги,
Б'ють пороги, підіймають
Віковічне шумовиння,
Що гриміло, невгавало.

Що гриміло, невгавало,
Що в тім шумі заховало
Марність грізної напруги
І порожні змаги сили.

Що в тім шумі заховало
До майбуття волю прагнень,
Наче з вічності стреміло
До легенди чарівної.

Наче з вічності стреміло,
З кам'яниць, цепами скутих,
Щоб над цепом тим підняти
Крила райдужні свободи.

— Чому, нене, рано сходить
Степове багристе сонце,
Чи й світанки тут ранніші,
Аніж в нас на Білорусі?

— Ні, ще рано сонцю сходить,
Ще світанкам не зоріти,
То нас промені стрічають,
Дальні сяйва Дніпрогесу.

Ось уже встає на схилах,
Мов мережка білоніжна,
Білоніжна, білосніжна
На полотнах проступає.

Крізь дихання сонця літа,
Крізь замгління білоцвіту —
Що то мила вишивала
Свому милому з любові.

Із-за вод зринають вежі,
Вже на тлі рука малює,
Дивобуд, на тлі ясному,
Чарівного митця-майстра.

Із далин, мов гомін лісу —
Так шумлять у пущах сосни!
Клекіт чути водоспадів,
Ген, вода в безодню рине.

Ось запора та бетонна,
Що Дніпро оперезала,
Що дала казкову силу,
Пружно зібрану в єдине.

Ось у сяєвах-світанках
Постає велична постать —
Постать Леніна над шумом,
Здійнялась у пружнім русі.

— Нене, Леніна я бачу,
Він іде до нас по хвилі!.. —
Задивилася Марися —
Все у блисках Дніпрогесу.

— Розповім на Білорусі,
Тільки з мандрів повернуся,
Розкажу про дива-чуда,
Трепет райдуг Дніпробуду.

І Алесю розповім я —
Все, що бачила, що чула,
Як зустріну, проспівую
Непроспівану ще пісню.—

Котять хвилі в перегагу,
Що Дніпро оперезала
І дала казкову силу,
Пружно зібрану в єдине.

А та сила громовита,
З одного снопа налита,
Всіх джерел снагу сповила,
Всіх річок з'єднала силу.

Все, що ринуло з віддалини,
Що ішло із-за туманів,
З-за крутих горбів неслося —
В силу все одну злилося.

З голубих криниць Росії,
З пуц туманних Білорусі
Йдуть, киплять, шумують води
На роздолля України.

Сорок сестер і чотири
Йде до синіх вод Дніпрових,
Сорок річок і чотири
До Дніпра-ріки впадають.

Ось вони під сонцем грають,
Ось їх струми йдуть на греблю,
Гей, та сила громовита
З одного снопа налита.

І одна рука всім править,
Мірить силу на окружжя,
Йде в степах електроплугом,
Топить в печах негасимих.

Хор машин в цехах заводів
По тій силі пісню зводить,
По тій силі збани ллються,
Мов винувий сік металу.

Райдуг Леніновим світлом
Дніпрогес піднявся вдруге,
І величною рікою
Котить він героям славу.

По старому Запорожжю
Ходить праці горда пісня,
Над новими берегами,
Над роздоллям пісня ходить.

Не кобзар її складає
Тужнострунну, сумовиту —
Сам народ її співає,
Лле із серця сонцем літа.

Слава партії народній,
Більшовицькому завзяттю,
Слава хай велична лине
Над цим краєм вічним співом.

*Село Заочіпське — місто Київ.
1949—50.*

З М І С Т

	Стор.
Шляхами творчості. Вступна стаття М. Острика . . .	3

В І Р Ш І

Наша робота	23
Весняне	24
Ідуть	25
Стінгазета	27
Фабричні	30
Заспів	32
Передкомунівська	33
Оріль-ріка	35
Революційний малюнок	37
21 січня 1924 року	38
Лист	40
Жниварські заспіванки	42
Сонцестан	44
Пісенька	46
Дніпрельстанівська	47
Пісня юності	48
П'ятнадцять	49
Прикордонна	51
Коло труни Кірова	53
Доба в Сочі	55
Пісня про полкового коваля	59
Вгорі Кордільєри...	61
Про нові Санжари та славного ватажка путіловця	63
Перший стрибок	69
Серце поета	70
Місяцю червню...	72
Зустріч на колії	73
Тіні старого дуба	77
Палає Іспанія	80

Молдавська пісенька	82
Ти б шуміла...	84
На забудь лиши мені левкоїв...	86
Урожаю день	87
Їдуть до нас з-за кордону	89
З осінніх ескізів	90
Гей, по нашому Підгір'ю	92
Слава тим, що полягли	94
Морська	95
Дніпровська	96
Під зорі Кремля	98
Котовський	100
Ми пощади не дамо!	101
Пісня київських ополченців	103
За Україну	105
Синам Харкова	109
У широкім полі гинучи	111
Чайка	113
Картино-вишня	115
Про славного кулеметника Миколу Позднякова та його вірного друга Ляшенка	117
На сході сонця	123
Занапалили наші ниви...	124
Іскри кованої криці...	125
В дні кривавого рзбою...	127
З ріднокраю	128
Напровесні	130
Дівчині-сусідці	132
Перед атакою	135
Сталінградська	137
Двоє друзів	139
І жоржини, і рожі...	141
З походу	142
Дівоча	143
Під городом, під Харковом	145
Згадаю, знаю, літо	147
Новому рокові	148
Осіннє	149
Партизанська	150
Комсомолові України	152
Лист	154
Мальви	156

Яснозоре, неозоре...	159
Чи загину, чи вернуся	160
В полі на могилі	161
Зброї	163
Вітчизни гомін	165
В чужоземнім краю...	167
Гвоздики	168
Після перемоги	169
Казка цієї зими	170
Першотравнева	176
Донбас	177
Осінній ранок	178
Пережите	179
Могила	181
«Мала Москва»	183
Весняне	188
Зима	189
Чи в шинелі ти солдата	191
Коло відривного календаря	193
Шляхи балканській	194
Комсомольцю	196
Матері	198
Вогник-мак	200
Колгоспний огир	202
Зустріч січної ночі в чистому полі	205
Про Марка Озерного	209
Не ремесло мені війна...	211
Кував коваль залізо...	212
Переплету і обів'ю	215
Моя весна	218
Десь блукають грози	220
Мінгечаур	222
Хай холодні, хай суворі...	224
На виноградниках	226
Ранок	228
Атлантика шумить	230
Пісня-танок	233
Нема мені ліпшого краю...	235
Лізетт підписує відозву	237
Весна	238
Україні	240
Гірський Тікич	241

Тракторист	243
Дніпродзержинська акація	246
Добрий ранок...	248
Мачок	249
Про майстра синові	252
Зустрічі	253
На узбережжі	255
Завдання	257
На морі Цимлянському	259
Про матір-героїню	261
Під чорними бурями	263
В Сталінградських степах	264
Вода весни	267
В степах полинових за Доном	270
Дівчині	272
В садовому радгоспі	274
Дочка лісника	276
Буде...	279
Вишенька	281
Біля труни	284
Про лейтенанта Рубена	286
Біля могили воїна	288
Є така у світі сила	290
Тост	293
Перша подорож письменників на Західні землі	295
Народу російському	299
Високі гори Києва...	303
Величний образ	306

П О Е М И

Подорож Марисі по Дніпру	309
------------------------------------	-----

Редактор *Ю. П. Петренко*
Художник *А. С. Мистецький*
Художн. редактор *К. К. Калугін*
Техн. редактор *О. П. Яхніс*
Коректор *Є. Г. Тарасевич*

ПАВЕЛ МАТВЕЕВИЧ УСЕНКО

Избранное

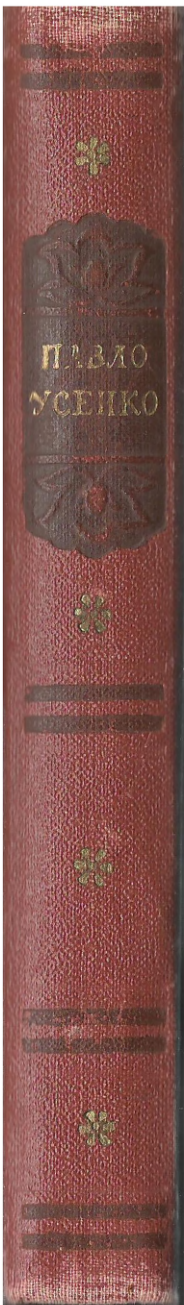
(На українском языке)

БФ 11829. Здано на виробництво 17/VI 1955 р. Підписано до друку 26/VII 1955 р. Формат паперу 70 × 92/32. Паперов. арк. 5,813. Друк. арк. 13,57 + 1 вкл. Обліково-видавн. арк. 11,226. Ціна 7 крб. 15 коп. Зам. 536. Тираж 8 000.

Надруковано з матриць Книжкової ф-ки ім. Фрунзе, Харків у 4-ій поліграффабриці Голоовидаву Міністерства культури УРСР, м. Київ, пл. Калініна, 2.

П'ВЛО
УСЕНКО

WINDMILL